

T.C.
KILIS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİDE EDİP ADIVAR'IN HİKÂYELERİNİN TEMATİK
İNCELENMESİ

ESRA BÜYÜKAYMAN
DANIŞMAN: PROF. DR. HÜSEYİN DOĞRAMACIOĞLU

KILIS
2023

ÖZET

HALİDE EDİP ADIVAR'IN HİKÂYELERİNİN TEMATİK İNCELENMESİ

Esra BÜYÜKAYMAN

Türk Dili Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU

Sayfa:112

Yıl:2023

“Halide Edip Adivar’ın hikâyelerinin Tematik İncelenmesi” adını verdiğimiz bu yüksek lisans tezi giriş, üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Giriş kısmında öncelikle tema kavramı açıklanmıştır. Birinci bölümde, Halide Edip’in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri yer almaktadır. Yaşamış olduğu dönemin sanatına ve eserlerine ne gibi etkisi olduğu anlatılmaktadır. İkinci bölümde, hikâye terimi açıklanmaktadır ve Halide Edip’in hikâyeciliği üzerine bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise “Halide Edip’in Hikâyelerinin Tematik İncelenmesi” adıyla hikâyeler tematik olarak analiz edilmiştir. Bu temalarla ilgili yazılmış farklı uzmanların görüşlerine de yer verilmiştir. Hikâyeler; *Harap Mabetler*(1910), *Dağa Çıkan Kurt*(1922) ve *Kubbede Kalan Hoş Sada*(1974) adını taşıyan hikâye kitaplarında yer almaktadır. Sonuç bölümünde hikâyeler ve tema açısından elde edilen sonuçlar olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirilmiştir ve ortaya çıkan sonuçlar sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip Adivar, Hikâyeleri, Tema, Tematik incele

ABSTRACT

THEMATIC ANALYSIS OF THE STORIES OF HALIDE EDIP ADIVAR

ESRA BÜYÜKAYMAN

Department of Turkish Language and Literature

Kilis 7 Aralik University, Institute of Graduate Studies

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU

Pages: 112

Year:2023

This master's thesis, which we call "Thematic Analysis of the stories of Halide Edip Adıvar", consists of an introduction, three chapters and a conclusion. In the first part, Halide Edip's life, literary personality and works are included. It is explained what kind of influence the period he lived in on his art and works. In the second part, the term story is explained and information on Halide Edip's storytelling is given. In the third part, the stories were analyzed thematically under the name of "Thematic Analysis of Halide Edip's Stories". The opinions of different experts written on these themes are also included. These stories are; *Ruined Shrines* (1910), *The Wolf Who Climbed the Mountain* (1922) and *Pleasant Sada Staying in the Dome* (1974) are his story books. In the conclusion section, the results obtained in terms of stories and theme were evaluated with their positive and negative aspects and the results were presented.

Keywords: Halide Edip Adıvar, Stories, Theme, Thematic Review

ÖNSÖZ

Edebî eserler; yazıldıkları dönemin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal özelliklerini yansıtır. Günümüze kadar ulaşmış edebî eserler aracılığıyla geçmişten, tarihten, yaşanan değişimlerden ve kat edilen yollardan haberdar olunabilir. Çünkü özellikle roman ve hikâye gibi edebî türler yayımlandıkları dönemin özelliklerini yansıttıkları için önemli kaynaklardır. Halide Edip Adıvar da yaşadığı dönemi tüm gerçeklikleriyle fazlasıyla eserlerine yansıtmıştır. Özellikle Millî Mücadele yıllarında tarihsel gelişmelere bizzat kendi tanıklık etmiş ve hikâyelerinde bu tanıklık sürecindeki gözlemlerini anlatmıştır. Bu yüzden ki hikâyelerinin birçoğunun başkahramanı ve anlatıcısı kendisidir.

Halide Edip Adıvar, Türk edebiyatında genellikle romanlarıyla ün kazanmış biri olsa da hikâye türünde de çok sayıda eserler vermiş bir yazardır. Halide Edip ilk hikâye kitabı 1911 yılında “*Harap Mabetler*” adıyla kaleme almıştır. 1922 yılında yayımlanan ikinci hikâye kitabı “*Dağa Çıkan Kurt*”, Halide Edip’in Kurtuluş Savaşı zamanında ele aldığı hikâyelerinden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra Millî Mücadele Dönemi’ndeki anılarına da yer vermiştir. 1974 yılında yayımlanan “*Kubbede Kalan Hoş Sada*” da Halide Edip’in yazarlığının her dönemine ait metin, mensur şiir, hikâye yer almaktadır. (Bu kitabı 10 Ocak 1964’te Prof. Dr. İnci Enginün tarafından Halide Edip’in ölümden sonra yayımlanır.)

Halide Edip; Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Mehmet Asım(Us) ile birlikte 1922 yılında *İzmir’den Bursa’ya ve Hikâyeler, Mektuplar ve Yunan Ordusunun Mesuliyetine Dair Bir Tetkik* adında ortak bir eser yayımlamıştır. Halide Edip’in bu ortak eserde üç hikâyesi bulunmaktadır: “Vurma Fatma”, “Emine’nin Şehadeti” ve “Bayrağımızın Altında”. Bu hikâyeler daha sonra yazar tarafından *Dağa Çıkan Kurt* adlı hikâye kitabına eklenmiştir.

Bu çalışmada bahsedilen bu hikâyelerde ele alınan ortak temalar incelenmeye çalışılmış, bu temaların işlenişinin asıl sebepleri araştırılmış ve bu sebepler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmam boyunca hiç desteğini esirgemeyen değer görüş ve düşünceleriyle bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU’na, kıymetli tavsiyeleriyle tezime katkı sağlayan Prof. Dr. M. Fatih KANTER’e, tez jürime katılarak zamanını ayıran ve tezime katkı sağlayan sevgili hocam Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM’e teşekkürü bir borç bilirim. Tez yazım sürecimdeki desteklerinden dolayı eşim Hamit BÜYÜKAYMAN’a, bana her anlamda sabır gösteren sevgili oğlum Mahmut BÜYÜKAYMAN’a, katkılarından dolayı başta sevgili arkadaşım Kübranur ÇELEBİ’ye ve bu süreçte yanımda olan tüm arkadaşlarıma,

her durumda hep arkamda olan ve desteğini hiç esirgemeyen aileme özellikle annem Ayşe BULUT'a ve ablam Hilal BULUT'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

10.11.2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, kullanmış olduğum tüm bilgiler ve yorumlar için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili bu beyanıma aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza

Esra BÜYÜKAYMAN

İçindekiler

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
1.1. HALİDE EDİP ADIVAR'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	2
1.1.1. Halide Edip Adıvar'ın Hayatı	2
1.1.1.1. Ailesi	2
1.1.1.2. Eğitim Durumu.....	3
1.1.1.3. Evlilik Hayatı	3
1.1.2. Edebî Kişiliği	5
1.1.2.1. Edebiyatla Tanışması	5
1.1.2.2. Edebî Kişiliğinin Oluşması	6
1.1.3. Eserleri	7
1.1.3.1. Romanları.....	7
1.1.3.2. Hikâyeleri.....	8
1.1.3.3. Tiyatroları.....	8
1.1.3.4. Anıları	9
1.1.3.5. İnceleme Yazıları	9
1.1.3.6. Çevirileri	9
İKİNCİ BÖLÜM	10
2.1. HALİDE EDİP ADIVAR VE HİKÂYE	10
2.1.1. Türk Edebiyatında Hikâye	10
2.1.2. Halide Edip Adıvar'ın Hikâyeciliği	11
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	14
3.1. HALİDE EDİP ADIVAR'IN HİKÂYELERİ.....	14
3.1.1. Harap Mabetler	14
3.1.2. Dağa Çıkan Kurt	15

3.1.3. Kubbede Kalan Hoş Sada.....	17
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	20
4.1. HALİDE EDİP ADIVAR’IN HİKÂYELERİNDE TEMALAR	20
4.1.1. Millî Mücadele	21
4.1.2. Kadın Algısı	37
4.1.3. Savaş ve Çocuklar	50
4.1.4. Yalnızlık.....	58
4.1.5. Aşk.....	66
4.1.6. Çaresizlik	71
4.1.7. Psikolojik Bunalım.....	80
4.1.8. Musiki İlgisi	84
4.1.9. Yozlaşma.....	87
4.1.10. Ahlaki Çöküş.....	90
4.1.11. Sömürü	92
4.1.12. Başkaldırı	94
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA	99
ÖZGEÇMİŞ.....	102

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Prof.	: Profesör
Dr.	: Doktor
Öğr.	: Öğretim
s.	: Sayfa Numarası

GİRİŞ

Tema kavramı başta edebiyat olmak üzere tiyatro, sinema, müzik gibi birçok sanat dalında kullanılan alanına hizmet eden bir kavramdır. Türkiye’de tema kavramıyla ilgili genel tanımlamalar yapan kişilerden biri Şerif Aktaş’tır. Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinleri Tahlili* adlı çalışmasında “Tema” kavramı genel anlamda tanımlanmıştır. Şerif Aktaş bu eserinde tema hakkında bazı değerlendirmeler yapmıştır.

Bunlar, “*Olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasında çatışma veya karşılaşmanın en kısa ve kesin ifade temadır. Anlatmaya bağlı edebî metinlerin tümünde düzenlenmiş bir olay örgüsü vardır. Bu olay örgüsünün kuralı kendi içindedir yani bunlar yalnızca o metinde görülen bir kurala uygun biçimde birleşmiştir. Bu bakımdan, her metin bir tema etrafında birleşen bir olay çevresinde meydana gelir. Her birinin bir anlam değeri vardır. Ancak hepsi metnin temasında birleşir, bu temayı bir yönden tamamlar. Zaten tema soyuttur. Kıskançlık, aşk, tabiat sevgisi, cimrilik, yardımseverlik, vatan sevgisi vb. kavramlarla ifade edilen temalar, olay ve olay örgüsü, kişiler, mekân ve zamanla somut bir değer kazanır.*” (Aktaş, 2017:69) şeklinde ifade edilmiştir.

Şerif Aktaş’ın Osman Gündüz ile beraber hazırladığı Yazılı ve Sözlü Anlatım adlı çalışmada tema kavramını açıklamaya çalışmıştır. Bu durum Şerif Aktaş’ın hikâye ve romanlarda tema kavramının ne kadar önemli olduğuna vurgu yaptığını göstermektedir. Eserde temalar bireysel ve sosyal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre aşk, ölüm, kahramanlık, kin, öfke gibi temalar bireysel; hürriyet, bağımsızlık, vatan, yozlaşma gibi temalar ise sosyal temalardır. (Aktaş ve Gündüz, 2004:221-222) Halide Edip hikâyelerinde hem bireysel hem de sosyal temalara yer verir.

Türkçede tema ve konu kavramları birbirine karıştırılmaktadır. Şerif Aktaş ile Osman Gündüz, Emin Özdemir’den yaptığı alıntıyla (O da Moissej Kagan’dan alıntılanmıştır.) tema ve konu arasındaki farka değinmiştir: “Tema kavramı daha genel olan, daha genel anlamda bir şeyi; konu kavramı ise daha tikel olan, somut olan bir şeyi kapsar. Konu görmekle izlemekle algılanabilen ‘dış aksiyon’, tema ise görülmesi de kavranılması istenen bir ‘iç aksiyon’un anlamıdır.” (Aktaş ve Gündüz, 2004:222) diye belirtilmiştir. Sonuç olarak tema eserin özünü ve değerini belirleyen bir kavramdır, denilebilir. Çünkü tema okuyucuya verilmek istenen mesajdır. Yazarın bakış açısında bağlı olarak bir edebî eserde birden fazla tema olabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. HALİDE EDİP ADIVAR'IN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1.1. Halide Edip Adıvar'ın Hayatı

1.1.1.1. Ailesi

Halide Edip, İstanbul'un Beşiktaş semtinde 1882 yılında dünyaya gelir. Ancak bazı kaynaklarda Halide Edip'in 1884 yılında doğduğu bilgisi de mevcuttur. Halide Edip'in babası Mehmet Edip Bey, annesi ise Bedrifem Hanım'dır. Halide Edip, Bedrifem Hanım'ın, Mehmet Edip Bey ile ikinci evliliğinden olur. Bedrifem Hanım kızı Halide'nin doğumundan önce bir erkek çocuk dünyaya getirir. Fakat bu çocuk doğumdan sonra vefat eder. Mehmet Edip Bey de ölen oğluna vermek istediği "Halit" ismini kızına "Halide" ismi olarak verir.

Halide Edip'in ailesiyle, çocukluğuyla, gençliğiyle ilgili birçok bilgiye *Mor Salkımlı Ev* adlı kitabından ulaşmak mümkündür. Halide Edip, kendi yaşadığı evin bahçeye bakan pencereleri mor salkımlı çiçeklerle sarılı olduğu için hayat hikâyesini anlattığı kitaba da *Mor Salkımlı Ev* ismini verir. Bu ev aslında Halide Edip'in anneannesi Nakiye Hanım ve dedesi Kemahlı Ali Efendi'ye aittir. Önceleri anneannesi ve dedesi bir süre onlarlar yaşamış sonra Yıldız'da başka bir eve taşınırlar.(Adıvar, 2019:22) Anneannesinin evi güzel, temiz, bahçeli her anlamda güzel dekore edilmiş tam bir Osmanlı evidir. Halide Edip'e göre huzur dolu bir evdir. Halide Edip küçük yaşta böylesine etkilendiği bu evi eserlerinde yansıtır. Bu ev Halide Edip'in eserlerinde ideal Türk evi olarak tanımlanır ve kullanılır. Yine aynı evi paylaştığı anneannesi ve büyükbabası eserlerindeki karakterlere yansıtır.

Bedrifem Hanım, ağır bir hastalık dönemi yaşar ve bu dönemde hamile kalır ve doğum sırasında bebeği ile birlikte vefat eder. Beşiktaş'ta Yahya Efendi Mezarlığına defnedilir.(Adıvar, 2019:24) Bu yıllarda Halide Edip henüz üç dört yaşlarındadır. Bu yüzden Halide Edip'in annesi ile ilgili anıları çok az sayıdadır denilebilir. Halide Edip annesinin ölümünden sonra anneannesi ve babasının destekleriyle büyür. Bu yüzden Halide Edip'in karakterinin oluşmasında bu iki isim etkili olur. Aslında bu iki isim birbirinden oldukça farklı özelliklere sahip ve düşünce tarzları birbirlerine zıt karakterlerdir. Anneannesi dindar geleneklerine bağlı bir kadın iken babası ise, İngiliz kültürünü benimseyen Batılı biridir. Babasının arka arkaya birkaç kadınla evlenmesi sebebiyle ruhsal anlamda zor günler yaşar.

Halide Edip'in babası, ikinci eşi ile evliyken üçüncü evliliğini Gümüş Hanım'la yapar; zamanla evde bir huzursuzluk ortamı oluşur ve babasının iki kadınla birlikte olan evliliğinin

yarattığı huzursuzluk Halide'yi çok etkiler. (Adıvar, 2019:39-40) Halide Edip'in yaşadığı bu pek hoş olmayan durumlar psikolojik yönden onu etkiler ve onun ilerde yazacağı eserlere de sirayet eder. Halide Edip her fırsatta çok eşliliğe karşı cephe alır. İşte bu duruma çocukluğunda yaşadığı olaylar sebep olur. Nakiye Hanım'ın mor salkımlı evden ayrılmak istemiş ve iki kadın arasında kalan ve sorunları daha fazla görmezden gelemeyen Edip Bey evleri ayırır. Kendisi ilk eşi ile Beşiktaş'taki mor salkımlı eve taşınır; anneanne, Gümüş Hanım, Mahmure ablası ve Halide ise İcadiye'de başka bir eve taşınırlar. Edip Bey bu taşınmadan sonra Halide'yi evlerine yakın olan ve kendisinin de kızının orda okumasını istediği okula yani Amerikan Koleji'ne göndermeye karar verir. (Adıvar, 2019:117-123) Fakat Halide'nin yaşı okul için uygun değildir; fakat babası kızının yaşını büyüterek buna da bir çözüm bulur ve her şeye, herkese rağmen kızını bu okula kaydettirir. Halide uzun bir süre bu okulda yabancılık çeker kendini çok yalnız hissettiğini söyler. Halide Edip bu okulda sadece bir yıl kalabilir. Zaten kendisinin de bizzat tanıdığı Sultan II. Abdülhamit bu duruma karşı çıkar. Müslüman bir ailenin çocuğunun böyle bir okulda okuyamayacağını söyleyerek bu duruma müdahale eder. Daha sonra Halide'nin mutsuzluklarına şahit olan babası Halide'yi yanına alır. (Adıvar, 2019:131-137) Bu sırada Halide Edip'in Sait isiminde bir erkek kardeşi olur ama Sait sonradan vefat eder.

1.1.1.2.Eğitim Durumu

Halide Edip'in ilk eğitim hayatı özel hocalarla başlar. Halide Edip'in babası, Halide Edip yedi yaşına gelince yaşını büyüterek onu Amerikan Koleji'ne yazdırır. Halide Edip, 1893 yılında Üsküdar'daki Amerikan Koleji'ne gitmeye başlar; fakat kolej yetkilileri onun yaşının büyültüldüğünü anladığında kendisini yatılı olarak almaz. Nitekim bir yıl eğitim aldıktan sonra padişah kararı ile okuldan uzaklaştırılır. Ancak bir süre sonra koleje geri döner. Aristokratik sayılabilecek bir ailenin çocuğu olan Halide, 1893'de başladığı eğitimini 1901'de tamamlar ve okulun ilk Müslüman-Türk kadını olarak mezunu olur.

1.1.1.3.Evlilik Hayatı

Halide Edip bir yaz tatilinde bazı derslerinin zayıf olduğu gerekçesiyle ders almak istediğini babasına söyler ve babası da Salih Zeki Bey ile görüşür. Salih Zeki Bey o sırada Beyoğlu'ndaki rasathanede müdürlük yapmaktadır ve aynı zamanda iki farklı mektepte dersler vermektedir. Salih Zeki, Halide Edip'in babasının isteğini kabul eder ve derslere başlar. Salih Zeki Bey, Halide Edip'in matematik derslerine takviyelerde bulunur. Dersler yaz sonuna kadar devam eder. Daha sonra Halide Edip koleje devam eder. Fakat Salih Zeki,

Halide'ye ilmi konularla ilgili mektuplar göndermeye devam eder. Bu mektuplaşma bir yıl kadar sürer. Senenin sonlarına doğru Salih Zeki, Halide'ye evlenme teklifinde bulunur, Halide Edip de bu teklifi kabul eder. Fakat Edip Bey önceleri bu evliliğe karşı çıkar. Aralarında yaş farkı olduğunu söyler. Ayrıca Salih Zeki Bey evlidir. Bunun üzerine Halide, Salih Zeki Bey'in evliliğini sonlandırdığını ve eski eşinin de evlenmek üzere olduğunu söyleyip babasını ikna eder. (Adıvar, 2019:157-159) Halide Edip mektepten çıkar çıkmaz Salih Zeki Bey ile evlenir.

Salih Zeki Bey, ilk eşi olan Vecihe Hanım'dan boşanır ve Halide Edip ile evlenir. Halide Edip evlendiğinde Salih Zeki Bey'le aralarında on sekiz yaş fark vardır. Aralarındaki bu yaş farkı Halide Edip'in zaten çocukluğundan beri yaşlılarından hep daha olgun olmuş hep ağır sorumluluklar yüklenir. Bu durum biraz da yetiştirildiği aileden kaynaklanmaktadır. Ama ne yazık ki evliliğinde de bu durum değişmez.

Halide Edip ve Salih Zeki 1901 yılında evlenir. Mehmet Edip Bey, Halide Edip'e düğün hediyesi olarak Sultan Tepesi'nde bulunan evin bir dairesini verir. Salih Zeki'nin ilk eşinden olan oğlu Malik, Halide Edip ve Salih Zeki Bey hep beraber bu evde yaşamaya başlar. Halide Edip, Malik'le yakından ilgilenir. Çünkü çocuk bazen onların evinde bazen de annesi ile üvey babasının yaşadığı Kadıköy'deki evde kalır. Halide Edip bu durumun ne kadar zor olduğunu kendi çocukluğundan bildiği için hem acır hem de yardımcı olmak ister. 1903 yılında yazar ilk oğlunu kucağına alır. Ona Ayetullah adını verir. Halide Edip oğlunun ismini rüyasında görür. Bundan bir buçuk sene sonra da ikinci evladı Hikmetullah dünyaya gelir.(Adıvar, 2019:165) Öncesinde uzun bir dönem hasta olan Halide Edip çocuklarının doğmasıyla hayata bağlanır ve çok mutlu olur. Fakat Halide Edip'in tüm fedakârlıklarına rağmen evliliği pek yolunda gitmez. Çapkın bir karaktere sahip olan Salih Zeki ne yazık ki Halide Edip'i aldatır.(Çalışlar, 2010:46) Her şeyin bilincinde olan Halide Edip'in evliliğinde yaşadığı mutsuzluk yazdığı eserlerin kadın karakterlerinde hayat bulur.

Halide Edip'in, II. Meşrutiyet yıllarında canlı bir yazı hayatı olur. Hatta bu dönemde yazdıklarından dolayı tehditler de alır. Eşi Salih Zeki ona yazı hayatında hep destek olur. Babası Mehmet Edip Bey de bu konuda hep arkasında durur. 31 Mart olayları sırasında tehdit mesajları artmaya başlayınca Halide Edip daha fazla dayanamayıp Mısır'a gider. Eşi Salih Zeki Bey ise bu süreçte Halide Edip'e destek olmak yerine kendisi tekrar evlenme planları yapar. Halide Edip bu kadar soruna rağmen eşiyle konuşmaya çalışmış fakat düşüncelerini

değiştirmeye gücünün yetmeyeceğini görünce 19 yıllık evliliklerini 1910 senesinde bitirmeye karar verir.

Halide Edip boşanma sonrasında aylarca hasta olur, üç ay yatakta yatar. Fakat hastayken bile yazmaktan vazgeçer. Artık yazılarını Halide Salih olarak değil, tekrar Halide Edip olarak yazar. 1911 yılında İngiltere'ye giden Halide Edip orada bir daire tutup Yeni Turan romanını yazar. Balkan Savaşı başladığı sırada ise yurda döner.

Halide Edip ikinci evliliğini Adnan Bey'le yapar. Halide Edip Adnan Bey'i Balkan Savaşı başlamak üzere olduğu günlerde tanıdığını ifade eder. Adnan Bey, doktordur ve ilk defa Halide'nin evine aşçısının kolera belirtileri göstermesi dolayısıyla gelir. Adnan Bey'in Halide Edip'in evine ikinci kez gelişi de hastalık sebebi ile olur. Halide'nin anneannesi hastalandığında onu muayene eder ve daha sonra anneannesi vefat edince de cenazenin ardından Halide Edip'e destek olur. Balkan Savaşı sırasında başlayan tanışıklıkları zamanla ilerler Birinci Dünya Savaşı sırasında pek çok Milliyetçi ortamlarda bir araya gelirler. Birinci Dünya Savaşı sırasında Halide Edip Suriye'de iken de evlenirler.

Halide Edip'in ikinci evliliği bazı kaynaklarda 23 Nisan 1917 bazı kaynaklarda ise 29 Nisan 1917 şeklinde belirtir. Bu karışıklığa sebep de Halide Edip'in iki farklı tarih vermesidir. Halide Edip *Memoirs*'de, Adnan Bey ile evlendikleri tarihi 23 Nisan 1917 olarak belirtse de *Mor Salkımlı Ev*'de 29 Nisan 1917 olarak söyler. Halide Edip *Mor Salkımlı Ev*'de çocukluğu ve eğitim hayatı hakkında çok fazla bilgi verir. Halide Edip, Adnan Bey'in vefatının ardından onun hakkında kısa bir anı kitabı yazar. Burada Adnan Bey'in hayatını, fikirlerini ve davranışlarını anlatır. (Ar, 2021:16) Bu eser bir nevi biyografi özelliği niteliğindedir.

1.1.2.Edebî Kişiliği

1.1.2.1. Edebiyatla Tanışması

Edebî Kişiliği

Halide Edip'in babası kültürlü ve dönemin önemli isimlerinden biridir. Bu durum yazarın edebî kimliğini kazanmasında önemli rol oynar. Halide Edip daha küçük yaşlardayken babasının arkadaşları ile evde yaptığı edebî sohbetlere katılır. Lalalarının (Süleyman Ağa ve Ahmet Ağa) anlattığı hikâyeler, Halide Edip'te halk edebiyatı sevgisinin oluşmasını sağlar. Çocukluk yıllarında okul eğitiminin yanı sıra dini eğitim de almıştır, öğrendiklerini kendi benliğiyle harmanlayan Halide Edip'in edebî kişiliği yavaş yavaş oluşmaya başlar.

Halide Edip'in yazı alanında ilk denemesi bir İngiliz kadın hocasının onu teşvik etmesiyle başlar. Hocası John Abbot'tan yaptığı tercüme 'Madar'(The Mother) 'dır. Halide Edip'in bu eseri 1897 yılında 'Mader' adıyla basılır. Bu eser Halide Edip'in öğrenciyken yazdığı ilk eseridir.(Şahin, 2010:12) Öğretmeninden aldığı bu cesaret çıktığı edebî yolculuğunda en büyük dayanağı olur.

Halide Edip'in edebî kişiliğinin oluşmasında en büyük destek verenlerden biri de Sultani'deki son hocası Rıza Tevfik'tir. Yazar Türkçe, edebiyat, Arapça, Farsça ve Fransızca gibi birçok alanda hocasından çok şey öğrenir. Önceleri Fars edebiyatının etkisinde kalan yazar zamanla Halk edebiyatına yönelmiş ve halk edebiyatını savunur.

1901 yılında Salih Zeki ile evlenen Halide Edip, kocasının hazırladığı yazılara yardım eder. Kocasını ve babasını için Sherlock Holmes'in eserlerini çevirir. Daha sonra Fransız edebiyatı okumaya başlar. Halide Edip Adıvar, Zola'yı okur. Zola'ya olan hayranlığını şu sözlerle dile getirir: "Zola'yı pek üstün, pek değerli bulurum. Fakat sanatkâr olarak değil insan ve gerçeklerin adamı olarak Zola kadar büyük insan görmedim." (Ünaydın,1972:162'den akt.Şahin,2010:13).

Halide Edip'in ilk yazıları Halide adıyla Tanin gazetesinde yayınlanır. İlk yazısı 1 Ağustos 1908 yılında yayınlanır Halide Edip Adıvar'ın edebî kişiliğinin oluşmasında yerli ve yabancı eserlerin ve yazarların büyük katkısı olmuştur. Kendisinden önceki dönemde özellikle Tanzimat döneminden Namık Kemal ile Abdülhak Hamid'i çok beğendiğini ifade etmektedir. Yazar, Servet-i Fünun'dan ise Tevfik Fikret'i dil ve ifade bakımından başarılı bulmaktadır. Halit Ziya'ya bazı alanlarda eleştiri de bulunur. Ancak nesirde Yakup Kadri ve Refik Halit Karay'ı daha samimi bulduğunu söyler. Batı edebiyatından Byron'u ve Emile Zola'yı çok beğenmektedir. Birçok eserinde realist anlatım tarzıyla Zola'yı kendine örnek alır. Birey-toplum ilişkilerini realist bir şekilde metinlerinde ele alır.

Halide Edip, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ilk romanlarını yazmaya başlar. Özellikle 'Heyulâ', 'Raik'in Annesi' ve 'Seviyye Talip' adlı eserleri dönemin problemlerini yansıtır.

1.1.2.2. Edebî Kişiliğinin Oluşması

Adıvar'ın gelişme dönemi 1912 ile 1923 yılları arasını kapsar. Yazar bu yıllarda birçok roman kaleme alır. Bu dönemde bireysel konulardan toplumsal konulara yönelir. Bunun en büyük kanıtı Millî Mücadele döneminde yazdığı romanlardır. Özellikle 1912 yılından sonra yazarın hayatında önemli değişim ve gelişmeler olur. 1910-1912 yılları arasında Halide Edip, Türk

Ocağı çevresinde Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hamdullah Suphi'nin de dâhil olduğu entelektüel bir Türkçü topluluk içinde yer alır. Bunun akabinde 1911 yılında Türk Yurdu dergisinde yazılar yazar. Yazar dil, din, fikir, eğitim, kadın hakları, halk kültürü, Turancılık gibi konularda Ziya Gökalp'ten etkilenir. Nitekim Ziya Gökalp etkisiyle '*Yeni Turan*' romanını yayınlamıştır. Aynı yıl '*Handan*' ve arkasından da '*Son Eseri*'ni kaleme alan yazar 1916 yıllarında haklı bir şöhrete sahip olur.

Millî Mücadele'nin ilk romanı '*Ateşten Gömlek*'tir. '*Vurun Kahpeye*', '*Zeyno'nun Oğlu*' gibi romanlarında Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu insanın ihmal edilmişliği, yozlaşma, bireyin ve toplumun yabancılaşması ve eğitim sisteminin aksaklıkları eserlerinde değindiği konulardır.(Şahin, 2010:14) Bu konuları önemseyen yazar Türk milletinin kendi benliğine dönerek yeniden eski gücüne kavuşmasını arzular.

Halide Edip Adıvar, roman dünyasındaki şöhretini '*Sinekli Bakkal*' eseriyle kazanmıştır. '*Sinekli Bakkal*' romanı ile birlikte yeni bir döneme başlayan Halide Edip Adıvar'ın romanları, toplumsal sorunları yönelmesiyle ve romanlarında konuları işleyiş biçimiyle de yeni bir biçim ve üsluba sahip olur.

Son olarak Halide Edip Adıvar'ın edebî kişiliği ve romancılık yaşamı, ilk romanlarından itibaren sürekli bir gelişim gösterir, denilir.

1.1.3. Eserleri

Halide Edip Türk edebiyatına birçok eser kazandırmış bir yazardır. Hemen hemen her alanda yazdığı eserleri yazarın edebiyat alanında geniş bir yelpazeye sahip olduğunu gösterir. Özellikle yazdığı romanlar yazıldıkları dönemlerde ülkede büyük yankı uyandırır. Yazarın hikâyeleri de romanları kadar önem taşır; ancak ne yazık ki her zaman romanlarının geri planında kalır. Roman ve hikâyelerinin yanı sıra çok sayıda tiyatroları, anıları, inceleme yazıları ve çevirileri de mevcuttur. Eserleri şu şekilde sıralanabilir:

1.1.3.1. Romanları

- 1.Heyulâ (1909)
- 2.Raik'in Annesi(1909)
- 3.Seviyye Talip (1910)
- 4.Handan (1912)

5. Yeni Turan(1913)
6. Son Eseri (1913)
7. Mev'ut Hüküm(1918)
8. Ateşten Gömlek(1923)
9. Vurun Kahpeye(1923)
10. Kalp Ağrısı(1924)
11. Zeyno'nun Oğlu (1928)
12. Sinekli Bakkal (1936)
13. Yolpalas Cinayeti (1937)
14. Tatarcık (1939)
15. Sonsuz Panayır (1946)
16. Döner Ayna (1954)
17. Akile Hanım Sokağı(1958)
18. Kerim Ustanın Oğlu (1958)
19. Sevda Sokağı Komedyası(1959)
20. Çaresaz (1961)
21. Hayat Parçaları(1963)

1.1.3.2. Hikâyeleri

- 1.Harap Mabetler(1911)
- 2.Dağa Çıkan Kurt(1922)
- 3.Kubbede Kalan Hoş Sada (1974)

1.1.3.3. Tiyatroları

1. Kenan Çobanları(1918)

2. Maske ve Ruh (1937)

1.1.3.4. Anıları

1. Türk'ün Ateşle İmtihanı(1962)

2. Mor Salkımlı Ev(1963)

3. Memoirs(1926)

1.1.3.5. İnceleme Yazıları

1.Hindistan'ın İç Yüzü (1937)

2.İngiliz Edebiyat Tarihi I (1940)

3.İngiliz Edebiyat Tarihi II (1943)

4. İngiliz Edebiyat Tarihi III (1949)

5.Edebiyatta Tercümenin Rolü(1944)

6. Doktor Abdülhak Adnan Adıvar (1959)

7. Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri(1955)

1.1.3.6. Çevirileri

1.Mader(Mother)(1987)

2.Talim Terbiye(1912)

3.Babür Han(1914)

4.Gizli Belde (1928)

5.Hamlet(1941)

6. Nasıl Hoşunuza Giderse? (1943)

7.Coriolanus (1945)

8.Antonius ve Cleopatra(1949)

9.George Orwell, Hayvan Çiftliği(1990)

10. Marcus Antonious (1955)

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. HALİDE EDİP ADIVAR VE HİKÂYE

2.1.1. Türk Edebiyatında Hikâye

Hikâye, Türk kültüründe en az bin yıllık geçmişi olan bir kavramdır. Hikâyenin tarihçesi çok öncelere dayanır. Hikâye İslamiyet'ten önce büyük kahramanların hayatlarının anlatıldığı eserlerle başlar, Tanzimat döneminde geceleri dostların bir yerde buluşup birbirlerine anlattıkları öykülerle büyük gelişim yaşar. Hikâye Tanzimat'tan sonra farklı yapı ve düşünce çerçevesinde gelişme göstererek modernleşir. Millî Edebiyat döneminde geniş tema ve konu yelpazesine sahip olur. Cumhuriyet döneminin de hikâye bakımından zengin bir birikime sahip olduğu söylenebilir. 1960'tan sonra hikâye yazarlarının daha çok toplumsal değişimi ve gelişimi eserlerine yansıttığı görülür.

Hikâye, dinamik bir yapıya sahiptir yani yüzyıllar boyu değişerek gelişir, gelişerek değişir. Bu gelişim ve değişim tabii ki edebiyatın da hikâyenin de hitap ettiği en önemli kaynak “insan” aracılığıyla olmuştur. “İnsan” hikâyelerin hem kaynağı hem konusu olmuştur. Özellikle hikâyenin gelişiminde insanın merak duygusu büyük rol oynar. Tabii bu gelişim ve değişim her zaman hikâyelerin esas formlarını bozmadan orijinalliklerini koruyarak yani edebiyatta önemli olan “edebî gelenek esasına” bağlı kalınır.

Türk edebiyatında sözlü kültürün ve edebiyatın parçası olan hikâyeler yıllarca dilden dile aktarılarak oluşur. Bu da bizlere hikâyede en önemli unsurun anlatma olduğunu gösterir. Örneğin tiyatrodaki nasıl gösterme, sahneleme esassa hikâyede de anlatma esastır. O zaman hikâye için *“insanın merak duygusunu var ettiği ve sonu kimi zaman hoşça vakit geçirmeye, kimi zamanda mutlak gerçeğe çıkan sorular yumağına, olayların estetik kurgusu ve anlatımıyla cevap bulma/verme gayretinin ürünü olan edebî türdür.”*(Çetişli, 2016:24) tarzında bir tarif getirilebilir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere hikâye insan ve yaşadığı olaylar, bu olaylar karşısında merak edilen sorular ve cevaplar tüm bunların hikâyede yer alabilmesini sağlayan hikâyeci de hikâyenin önemli unsurlarındandır. Çünkü hikâyenin konusu olan insan gözlemleyen yaşadığı olayları hikâyeleştirebilen, kişinin dış görünüşünü değil onun içinde yatan gizli durumları, sıkıntıları, çıkmazları, iç çatışmaları ya da olağan üstü güzel, pozitif, neşeli olayları tıpkı bir ayna gibi okuyucuya yansıtılabilen kişilerdir. Hikâyeciler bazen bizlerin göremediği, anlayamadığı hayatın ayrı, bilinmeyen taraflarını bizlere en açık en samimi şekilde gösterir.

Edebiyata gönül vermiş birçok yazarın bir yerde mutlaka yolu hikâye ile kesişir. Çünkü hayatta yaşanmış ya da yaşanması olası durumları anlatır. Bu durumu Yakup Kadri: “Hepimiz edebiyata hikâye ile başlamışızdır. Hayat görüşlerimiz çoğaldıkça hikâyenin hududunu romanla genişletmek zorunda kalmışızdır.”(Çetişli, 2016:33) sözleri ile özetler.

2.1.2. Halide Edip Adıvar’ın Hikâyeciliği

Halide Edip’in hikâyelerinin çoğu eski Servet-i Fünuncular tarafından 1908’de yayımlanmaya başlamış olan Tanin gazetesinde çıkmıştır. Hikâyelerinde birçok açıdan özellikle üslup açısından Edebiyat-ı Cedide izleri görülür.

Adı daha çok romancılığı ve toplum içindeki rolüyle öne çıkmış olan Halide Edip, yazı hayatının başlangıcı sayılabileceğimiz 1908’den hayatının son dönemlerine kadar hikâyeler de yazar ve yayımlar. Bunlardan bir kısmını Harap Mabetler(1911) ve Dağa Çıkan Kurt(1922) kitaplarında bir araya getirir. Bu iki kitabında bir araya getirdiği metinlerin sayısı elli dördttür. Bir bu kadar metin de (elli beş) ölümünden sonra yayımlanan Kubbede Kalan Hoş Sada(1974) kitabında yer alır. Toplamda yüzü aşan sayısı bu metinler azımsanmayacak bir hikâye birikimiyle karşı karşıya olduğumuzu gösterir.

Halide Edip Adıvar, Millî Edebiyat akımının önde gelen isimlerindedir. Roman, hikâye, tiyatro ve hatırat türlerinde eserler vermiş olan yazarın hikâyeleri zamanla içerik bakımından bireysel olandan toplumsal olana doğru kayar. Halide Edip’in Millî Mücadele yıllarında kaleme aldığı hikâyeler, cephede ve halk arasında gözlemlediklerini yansıtır. “ *Her çağın ruhu, özüne uygun anlatı araçlarıyla kendini açığa çıkarmak ister. Devirler arasındaki tip ve tür, ekoller arasındaki –izm farklılıklarının arkasında, o çağa ait baskın düşünce etkinliklerinin birikimi yatar.*” (Korkmaz 2015:15) Yazar etrafındaki gelişmelere duyarsız kalmamış ve yaşadığı dönemin önemli gelişmelerini ortaya çıkarmak için her zaman çabalayan bir yazar olur. Hikâyelerini kendi hayat tecrübelerinden ve etrafında gözlemlediklerinden esinlenerek kaleme alır. Yazar hikâyelerinde kadınlarla ilgili birçok mesele üzerinde durur. Özellikle Halide Edip Adıvar’ın Millî Mücadele döneminin anlatıldığı hikâyelerinde birçok işkenceye ve acıya maruz kalmış kadınların durumları anlatılır ve bu acı durumlar karşısında Türk kadınlarının nasıl mücadele ettiklerine değinilir. Bu toplumsal konuların yanı sıra bireysel konuları da hikâyelerinde sıkça yer verir. Özellikle kadın duyarlılığıyla ele aldığı; kadın, eğitim, aile, çocuk, bugün ve gelecek gibi temalar vasıtasıyla en çok okunan, kitapları en çok basılan yazarlar arasına girer. Aslında genel olarak yazarın hikâyelerinde ele aldığı konular oldukça geniş bir yelpazede değerlendirilebilir. Yazarın tüm

hikâyeleri incelendiğinde ele aldığı temaları şöyle sıralamak mümkündür: Millî Mücadele, yoksulluk, psikolojik sorunlar, yalnızlık, çaresizlik, kadınlar, çocuklar, yardımlaşma, doğu-batı meselesi, sosyal değişim... Yazar genel olarak bu temalara hikâyelerinde yer verir.

Yazar Millî Mücadele yılları sırasında ve sonrasında ülkenin ve ülkede yaşayan ailelerin ve çocukların durumunu anlatan eserler yazar. O yıllarda Yunanlıların Anadolu'da yaptıkları zulümleri tespit etmek amacıyla dönemin hükümeti tarafından oluşturulan Tedkîk-i Mezalim komisyonunda yer alan yazar bu yaşadıklarını eserlerine yansır. Yazar hikâyeleri yazarken yaşadığı zorlukların, acıların, savaşların, işkencelerin hafızasına kazındığını ve bazı olay ve insanların içine işlediğini söyler. "Harp Hatıraları-Anadolu Simalarından" hikâyesinde bu duruma değinir. Yazar üzerinde savaşın ve Millî Mücadele yıllarının en acı sahnelerinin uzun yıllar hafızasında yer ettiği yadsınamaz bir gerçektir.

Yazar, Millî Mücadele yıllarında edindiği gözlemlerini, tasvir ve tahlilleriyle yazılarına yansıtırken kendi edebî tarzını da ortaya koyar. İyi bir gözlemci olan yazar bu gözlemlediklerini yine kendine has bir şekilde eserlerine dâhil eder. Özellikle bazı hikâyelerinde geniş tasvirlerle yer verir. Rukiye Hanım'ın Bayram Misafirleri, Emin Efendi'nin Lokantası ve Ölüler Beldesi gibi hikâyelerde bunun örneklerine rastlamak mümkündür.

Yazarın hikâyelerinde ele aldığı diğer bir tema özellikle Anadolu'da karşısına çıkan yoksulluk manzaralarıdır. Yazar yoksulluğun sebebi olarak muharebeleri ve özellikle Yunan işgallerini gösterir. Savaş yıllarında yaşanan olumsuz durumlar, Batılı askerlerin Türk askerlerine ve Türk milletine karşı adaletsiz bir yaklaşım içinde olmaları ve bu durum neticesinde yaşanan perişanlıklar, dehşet verici olaylar Halide Edip'in kaleminden daha olumlu, daha pozitif anlatılır yani her zaman her durumda bir umut olduğunu vurgulanır. Hikâyelerinin çoğunda büyük bir tahribata uğramış olan Türk yurdunun yeniden imar edilebileceğini ifade eder ve bunun için her zaman elinden geleni fazlasıyla yapar.

Aynı dönemde eserler veren aynı kötü durumlara şahitlik eden kalem arkadaşı Yakup Kadri olaylara Halide Edip kadar iyimser yaklaşmaz eserlerinde yaşanan kötü durumları daha da trajik ele alır. Yakup Kadri'nin hikâyelerinde kahramanların kurtuluşu yoktur ama Halide Edip eserlerinde yarattığı güçlü, mücadelecî kahramanlarıyla geleceğe dair daha iyimser bir tablo çizer. Halide Edip yaşadığı olayları eserlerine direkt olarak alır ama Yakup Kadri yaşadıklarını eserlerine alırken onları hayalinde yeniden canlandırır yani yaşananlara gözlemlerini de katar Halide Edip ve Yakup Kadri aynı dönemde yaşar, aynı alanlarda çalışır,

birçok ortak konuları ele alır ama her zaman kendi kişiliklerini koruyan edebiyatımızın iki önemli ismidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. HALİDE EDİP ADIVAR'IN HİKÂYELERİ

3.1.1. Harap Mabetler

Halide Edip'in bu hikâye kitabındaki temalar çeşitlilik gösterir. Yazar bu hikâye kitabında yer alan hikâyelerine zaman olarak Millî Mücadele yıllarını seçer. İşgaller öncesi ve işgaller sonrasında ülkenin içinde bulunduğu durumlar hikâyelerin büyük bir kısmını oluşturur. Ayrıca yazarın diğer eserlerine de baktığımızda bu eserlerinde yer alan metinlerden bir bölümünü “mensur şiir” özellikleri taşıdığı görülür. Yazar zaten kendisi de bu ilk hikâye kitabı olan “*Harap Mabetler*” de böyle bir bölümlemeye gider. Bu kitaptaki metinlerin çoğu Servet-i Fünuncular tarafından 1908 de yayımlanmaya başlayan Tanin gazetesinde çıkar.

Harap Mabetler'e hâkim olan esas temalar; yalnızlık, terk edilmişlik, günahkârlık ve ölüm duygusudur. Bu temalar yazarın kendi hayat tecrübeleriyle alakalıdır. Halide Edip'in bu dönemde eşi Salih Zeki ile yaşamış olduğu boşanma olayı Halide Edip de büyük bir ruhsal çöküntü yaratır. Bu durum *Harap Mabetler* de ki hikâye ve mensur şiirlerine yansır.

Harap Mabetlerde on dokuz hikâye yer alır. Bunlar sırasıyla:

1. Harap Mabetler
2. Ruh-ı Mütehaccir
3. Ey Ana Toprağı
4. Sultan Osman'ın Selamı
5. Eller
6. Bilmem Topraklar Sıcak Mıdır?
7. Denizin Hatıratından-1
8. Denizin Hatıratından-2
9. Denizin Hatıratından-3
10. Ervah-ı Makamat
11. Mabetteki Kadın
12. Zılal-i Emvat
13. Feridun Hikmet'in Jurnalinden
14. Ana Hisleri
15. Kösem Sultan
16. Hayat-ı Muhayyel
17. Bir Günahkâr Kadının Jurnalinden

18. İsterik

19. İmzasız Mektuplar

Bu hikâyeler yazarın diğer hikâyeleriyle birlikte sıralanıp incelenecektir. Yazar yukarıdaki hikâyelerde birçok temayı bir arada işler. Yazar “Harap Mabetler” kitabında tema olarak mûsikîye de verir. Ervah-ı Makamat adlı hikâyede yer alan:

“Artık on altı yaşında değilsin, dedi, şimdi sendeki sesler Hüzzam ve Acemaşiran, dostlarımın pest iniltileri, gayesini kaybetmiş yeisli giryeleri ve sendeki renkler kanatlarımın dilber renklerine hiç benzemeyen ebedi kurşuniliklerdir. İster misin, seni bütün hayatı ruhunun muhtelif insanları olan makamatın ervahına takdim edeyim?” (Adıvar, 2020:47) sözleriyle Türk mûsikîsi makamları tanıtılır ve aynı zamanda Türk ve Batı mûsikîsi karşılaştırılır.

3.1.2. Dağa Çıkan Kurt

Halide Edip Adıvar, 1912 Balkan Savaşı sonrası daha önce eserlerinde ön planda tuttuğu bireysel konuları geri plana atıp Millî duygularla toplumsal konulara yönelir. Yazarın bu kitabı hikâye ve gezi notlarından oluşur. Halide Edip Birinci Dünya Savaşı sonrası büyük mücadeleler veren Türk milletinin yaşadıklarını ve kendilerini toparlama çabalarını anlatır. Bu süreçte cephelerde bizzat yer alan yazar buralarda edindiği izlenimlerini tüm eserlerine yansıtır. Yazar, *Dağa Çıkan Kurt* adlı kitabın *Yolculuk Notları* kısmında bu izlenimlerini okuyucuya aktarır. *Yolculuk Notları*’nda Halide Edip’in İstanbul, Atina, Selanik, Vardar, Venedik, Verona ve Trol hakkında edindiği izlenimler yer alır.(Uğurdağ, 2013:93) Kitaba adını veren Dağa Çıkan Kurt hikâyesi Millî Mücadele dönemi edebiyatçılarından olan Yahya Kemal’in o dönemde Alfred de Vigny’nin “Kurdun Ölümü” adlı şiirine olan özel ilgisi üzerine yazılmış bir hikâyedir. Yahya Kemal, Vigny’nin şiiriyle Millî Mücadele arasında kurduğu ilişkiyi hem derslerinde hem de yazılarında dile getirir. Ayrıca bu hikâyede yer alan kurt figürü hikâyede yaralanır ve bu yaralı kurt, Birinci Dünya Savaşı’ndan yeni çıkmış savaştan yara almış yaralarını sarmaya çalışan Türk Milletini sembolize ederken hikâyedeki fil figürü ise ormanın en büyük hayvanı olarak ve gücü temsil ederek Amerika’yı sembolize eder. (Yıldız, 2013:110,114) Bu yönüyle hikâye kullanılan mitolojik figürlerle alegorik(sembollerle anlatılan metinlere denir) özellik taşır. Hikâyenin bu yönü:

“Hayvan dünyası artık; savaşı, hileyi, birbirini avlamayı bırakacak her sürü, her cins, kendi bölgesinde, kendi çevresinde uysal ve sessiz yaşayacaktır. Küçük ve zayıf hayvanlar, kuvvetliler tarafından ne haraca kesilecek ne de onların besini olacaktır. Kendisi en başta olmak üzere fil, bütün cengelin büyük ve zorba hayvanlarıyla buna söz veriyordu.” (Adıvar, 2019:17)

ifadeleriyle örneklendirilir.

Bu kitaptaki hikâyeler:

1. Dağa Çıkan Kurt
2. Zeynebim, Zeynebim
3. Tanıdığım Çocuklardan
4. Gündelik Adamlar: Kabak Çekirdekçi
5. Cehennem Dağı, Cennet Dağı
6. Efe'nin Hikâyesi
7. Çakır Beyaz Ayşe
8. Duatepe
9. Kırmızıtepe
10. Aziz'in Karısı
11. Fadime Nine ile Kerem Dede
12. Mekkâreci Mehmet
13. Şebben'in Kara Hüseyin'i
14. Vurma Fatma!
15. Emine'nin Şahadeti
16. Bayrağımızın Altında
17. Muhlis'in Ağabeyisi
18. Himmet Çocuk
19. Beyazlı Kadın
20. Kalabanın Cadısı
21. Cin
22. Güzellik İzleri
23. Mustafa Onbaşı
24. Pehlivanlar Güreşinde
25. Kurdun Memleketinde
26. İpek Bayrak
27. Fağfur Kâse

Yolculuk Notları

1. Ayrılırken
2. İstanbul'a Mektup
3. Venedik'ten Geçerken
4. Verona'ya Dair
5. Arenada Heyecanlı Bir Gün
6. Verona Müzesinde
7. Tirol'de
8. Tirol'de Anadolu Hatıraları
9. Tirol'de(2)

3.1.3. Kubbede Kalan Hoş Sada

Halide Edip'in *Kubbede Kalan Hoş Sada* adlı eserinde daha çok İkinci Dünya Savaşı'ndan önce yazdığı hikâyeler yer alır. 1974 yılında yayımlanan bu kitap, Halide Edip'in ölümünden sonra Prof. Dr. İnci Enginün tarafından derlenir. Kitaba adını veren hikâyede mahalli seslere, Batı tekniğinin etkisiyle meydana gelen Türk operasına yer verilir. Ayrıca bu hikâyede ele alınan mûsikî motifleri daha önceki hikâye kitabında *Harap Mabetler* de yer alan Ervah-ı Makamat adlı hikâyenin devamı niteliğindedir.

Köy hayatının, köyden kente göçün ve bu göçlerin meydana getirdiği problemlerin anlatıldığı "Seydelaa" hikâyesi bu kitapta yer alır. Ayrıca yazar bu kitabında birçok hikâyede eğitimin önemine değinir. Eğitimin önemini sıklıkla vurguladığı hikâye "Emin Efendi Lokantasında" adlı hikâyesidir. Yazar burada sadece eğitime verdiği önemi anlatmakla kalmamış aynı zamanda Türk üniversitelerinin ne kadar köklü ve kaliteli olduğuna değinir. Birçok eserinde kadınlarla ilgili meselelere de değinir. Yazar kadın ve kadın eğitimine, çocuklara ilk eğitim veren kişi anneleri olduğu için büyük önem verir. Bu kitapta da bir kadının modern yaşama isteği nedeniyle eşini, çocuğunu terk edişi ve bunun sonucunda meydana gelen olaylar "Bir Hayatın Üç Perdesi" adlı hikâyede anlatılır. Ayrıca bu hikâyede sadece kadın teması değil aynı zamanda idealizm, yozlaşma ve aile temaları da ön plana çıkar. Yine bu kitapta yer alan "Ağzından Çıktığı Gibi" adlı hikâyede kocasının üzerine kuma getirmesi sonucu evi terk edip İstanbul'a gitmek zorunda kalan bir kadının çilesi anlatılır.

Yazar savaş sonrasında oluşan farklı fikirleri, farklı görüşleri birkaç insan tiplmesiyle anlatır. "Birkaç Yaşlı Adam Portresi" çizerek ülkedeki düşünce yapısına değinir. Yazar hikâyelerinde

yer yer siyasi fikirlere de yer verir. Ülkenin içinde bulunduğu durumu, gelecekle ilgili fikirleri hikâyelerine konu olarak seçer. Bu hikâyesinde de siyasi yapısını anlatır.

Halide Edip, “Gülnuş Sultan” adlı hikâyede de yine kadınların düşmüş oldukları zor durumları anlatır. Sultan dahi olsa halkın ve aile baskısının bir kadına neler yaptırabileceği anlatılır. Kitapta elli beş hikâye bulunur. Bunlar:

1. Kubbede Kalan Hoş Sada
2. Gülnuş Sultan
3. Aşk Fesaneleri
4. Bir Hayatın Üç Perdesi
5. Seydelaa
6. Küçük Bir Aktristen Büyük Bir Facia Yazarına
7. Kadın İtirafları
8. Işıldak'ın Rüyası
9. Mihri'nin Mektubu
10. Hayat Sahnesinde
11. Bir Kadın İçin
12. Aşk Fesaneleri
13. Kara Sevda
14. Günah Geçidi
15. Ölüler Beldesi
16. Karanlıklarda
17. Allah'ın Penceresi
18. Altın Kupa
19. Tılsımlı Kuyu
20. Fatih İhtifali, Yeni Turan da
21. Küçük Fesaneler- Ocağım
22. Derinliklerden
23. Münâcât
24. Padişah ve Şehzadelerimize
25. Allah'ın Nuru I
26. Allah'ın Nuru II
27. Ocağım
28. Fatma Kadın, Bana Kaç

29. Harp Hatıraları- Anadolu Simalarından
30. Seyit Onbaşı
31. Muharebeyi Kazananlar
32. Türkiye'nin Kadınları- Erzurumlu
33. Ah Vatan, Vah Vatan
34. Ağzından Çıktığı Gibi
35. Yeni Dünya, Eski Kadın
36. Birkaç Yaşlı Adam Portresi
37. Hay İbni Yakzan
38. Balalayka Çalan Adamın Sergüzeşti
39. Topkapı Nümune Bağları Yolunda- Çingeneler
40. Radyo, Çardaklar, İnsanlar
41. Topkapı Nümune Bağlarından Dönerken- Talat Oğlan
42. Cumhuriyet Bayramı
43. Genç Sertman
44. Ültimatom- Liste
45. Ser Hafıye- Ser Müzevvir- Fitnecibaşı
46. Duk Duk
47. Stophi...Graphi
48. Kadınlar Arasında
49. Rukiye Hanım'ın Misafır Gecesi
50. Rukiye Hanım'ın Bayram Misafırleri
51. Anadolu'da Bahar- Tazelenen Hayat
52. Emin Efendi Lokantasında
53. Kızıl Hançerler
54. Kahpecik
55. Bir Genç Kızın Cinayeti

Şeklinde sıralanır. Yazar bu hikâyelerinde toplumsal konulara aile, kadın, köy-kent gibi halkı derinden etkileyen konulara yer verir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. HALİDE EDİP ADIVAR'IN HİKÂYELERİNDE TEMALAR

Halide Edip Adıvar'ın hikâyelerinde bireysel ve sosyal içerikli birçok tema bulunur. Bu noktada temanın ne olduğuna değinmekte fayda vardır. Olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasındaki çatışma veya karşılaşmanın en kısa ve kesin ifadesi temadır. Temanın daha geniş ifadesi şöyledir:

“Her metin bir tema etrafında birleşen bir olay çevresinde meydana gelir. Her birinin bir anlam değeri vardır. Ancak hepsi metnin temasında birleşir, bu temayı bir yönden tamamlar. Zaten tema soyuttur. Kıskançlık, aşk, tabiat sevgisi, cimrilik, yardım severlik, vatan sevgisi vb. kavramlarla ifade edilen temalar; olay ve olay örgüsü, kişiler, mekân ve zamanla somut bir değer kazanır. Yani somutlaşır.” (Aktaş, 2017:69)

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere tema bir hikâyenin diğer bileşenleriyle beraber değerlendirilmelidir.

Bir hikâyenin anlaşılmasını kolaylaştıran en önemli unsur olarak tema gösterilir. Çünkü tema bir hikâyenin temelini oluşturur. Bu durum şöyle de tanımlanabilir:

“Bir müzik terimi olan tema bir sanat eserinde işlenen temel düşünce ya da duygunun yoğun olarak verilmesi olarak tanımlanabilir. Temalar, eserin anlaşılmasında ve mesajın verilmesin en önemli görevi üstlenir. Bu yüzden eseri anlamak için önce temaların tespit edilmesi gerekmektedir”. (Gündüz, 2003:116)

Böylece tema hikâyenin daha açık daha anlaşılır olmasına yardımcı olur.

Halide Edip'in hikâyelerinde işlenen temalar genel anlamda Millî Mücadele yılları olay ve insanlarını temel alır. Bu dönemde yaşanan krizleri, savaşları, ruhsal çöküntüleri, psikolojik bunalımları vb. konuları bizzat kendi hayatında yaşamış ve hikâyelerinde de bunlara yer verir.

Halide Edip eserlerini yazmaya başladığı sıralarda Maupassant ve Daudet'yi örnek alır. Bu durumda ailesi ve yakın çevresinin, aldığı eğitimlerin etkisi olur. Özellikle çocuk yaşta İngilizce öğrenmesi onu Batı dünyasıyla tanıştırır. Batı'dan hikâyeci olarak Dickens'i ve Zola'yı beğendiğini dile getirir. Türk edebiyatından da Abdülhak Hamit Tarhan tanır ve onu büyük bir şair olarak kabul eder. Aynı zamanda Halide Edip'in hikâyelerinin çoğu Servet-i Fünuncular tarafından 1908'de yayımlanmaya başlamış olan Tanin Gazetesinde çıkar. Halide Edip'in hikâyelerinde birçok açıdan Edebiyat-ı Cedide izleri görülür.

4.1.1. Millî Mücadele

Halide Edip hikâyelerinin büyük bir kısmında Millî Mücadele konusuna yer verir. Bu yılları birebir kendi de yaşadığı için bu durumu büyük bir ustalıklarla hikâyelerine de taşır. Özellikle bu dönemde Yunanlıların Anadolu’da yaptıkları zulümleri belirlemek için devlet tarafından kurulan Tetkik-i Mezalim komisyonunda Halide Edip bizzat görev almış ve bu dönemdeki yaşadıklarını ve izlenimlerini hikâye ve romanlarında anlatır.

Osmanlı toprakları değişik tarihlerde birçok milletler tarafından işgal edilir. Türk toplumu defalarca bu işgallerle karşı karşıya gelir ve mücadele etmek zorunda kalır. Edebiyat ve toplum birbirinden ayrı düşünülemez; bu yüzden toplumun yaşadığı, içinde bulunduğu iyi ve kötü tüm olaylar edebiyatın konusu olur. Birçok yazar da toplumu edebiyatın malzemesi olarak kullanmış ve ortaya inanılmaz eserler çıkarırlar. Yazar topluma ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan eserlerinde yer verir. Bunları sadece yaşanan dönemler bazında değil genel olarak anlatır. Yani eserleri sadece yaşadığı dönemi anlatmakla kalmaz geleceğe de ışık tutar:

“Edebiyat sosyolojisi çalışmaları, sadece eserin yazıldığı dönemdeki sosyo-kültürel yapının somut halini anlamamızı sağlamaz; aynı zamanda bugünden bakıldığında geçmişin sosyo-ekonomik şartlarının yarattığı somut ve estetik koşulları anlamamıza yardımcı olur” (Hüküm-Tüzer, 2019:15). Yazarın eserlerinde kullandığı yöntemler sosyal yaşamdan ayrı değildir.

Özellikle savaş yıllarında yaşanan Millî Mücadele birçok yazarın roman ve hikâyelerinin ana teması olur. Halide Edip, hikâyelerinin genelinde Millî Mücadele olgusunu ele almış ve bu dönemi aydınlatmaya çalışır. İşgallere, işgallerin yurdumuzda neden olduğu yıkımlara ve psikolojik çöküntülere hikâyelerinde tek tek yer verir.

Halide Edip Millî Mücadele temasını her ne kadar savaş yılları ve işgaller ekseninde işlese de olumlu yaklaşımından hiçbir şey kaybetmez. Yani savaş ve işgaller gibi olumsuzlukların hemen ardından Türk Milletinin nasıl bir Millî Mücadele ruhuna sahip olduğuna değinir ve bu Millî ruhla bu ülkenin ne olursa olsun bir gün refaha ereceği mesajlarıyla ülkemize ve halkımıza hep bir umut olur. Bağımsızlık, bir milleti millet yapan değerlerin başında gelir ve bu değeri elde etmek için milletçe mücadele gerekir. Özellikle bu mücadelede halk ve köylü sınıfı geri planda gibi gözükse de aslında Millî Mücadelede büyük rol üstlenirler. Eğer bu sınıf Millî Mücadele’ye inanarak ve isteyerek katılmasaydı; düşman işgaline karşı, memleketinden her tarafından cephelere koşmasaydı, İstiklal Harbi’nin kazanılması mümkün olmazdı.(Sakallı, 2012:137)

Millî Mücadele, Halide Edip'in birçok eserinin merkezinde yer alır. Özellikle hikâye kitaplarından “*Dağa Çıkan Kurt*” ve “*Kubbede Kalan Hoş Sada*” da Millî Mücadele teması ön plana çıkmaktadır. Diğer hikâye kitabı olan “*Harap Mabetler*” de de Millî Mücadele temasına değinir. Ancak bu kitabında hâkim esas temalar; ölüm, yalnızlık, psikolojik bunalım ve çaresizlik gibi duygulardır.

Halide Edip, yaşadığı dönemde gerçekleşen işgalleri ve işgaller sonrasında yaşanan Millî Mücadele döneminde gördüklerini “*Ey Ana Toprağı*” adlı hikâyede ülkesine şöyle aktarır: “*Ey ana toprağı! Beşikte yükselen masum başlardan, mezara temayül eden köhne bellere kadar bütün çocuklarını hüviyetleri seni tehdit eden bir gün için kanlı sızılarla birbirinden ayrılır, ölümün kadit yüzünü munis görürler.*” (Adıvar, 2020:18) Türk halkının beşikten mezara kadar ülkesinin arkasında olacağını ve eğer böyle olmayacaksa başka bir milletin boyunduruğu altında yaşamaktansa ölmeyi tercih edeceklerini söyler. Yine aynı hikâyede yazar Millî Mücadeleyi her bir ferдин ülkesini koruyabilmek için kanının son damlasına kadar mücadele edeceğini şu sözlerle savunur:

“*Eğer yaşarsak artık yalnız senin içindir fakat yüreklerimizin en ince ubudiyetleri düşman eliyle parçalanacaksa yaşamayalım, hepimiz ebediyen kara topraklarda dinlenelim.*” (Adıvar, 2020: 18)

Yazar Millî Mücadele yıllarında yaşanan işgallerin insanları her an ölümle burun buruna getirdiklerini ifade eder. Askerlerimizin canı pahasına da olsa ülkesinden asla vazgeçmeyeceğini vurgular. Kısacası “*Millî Mücadele, bütün Türk milletinin var olma mücadelesidir. Bu mücadelede millet, bütünüyle, cinsiyet ve yaş farklarını ortadan kaldıran bir anlayış ve dayanışmayla üzerine düşeni yapar.*” (Enginün, 1991:503) Millî mücadele yıllarında bu mantıkla hareket edilir ve tüm halk tam anlamıyla tek yürek tek millet olur.

Bağımsızlık, bir milleti millet yapan en önemli unsurlardandır. Bu bağımsızlığa sahip olmak ise Millî Mücadele yolundan geçer. Yani bağımsız, özgür bir ülkede yaşayabilmek için toplumun her kesiminin mücadelesi ve gayreti gereklidir. Millî Mücadele yıllarından ülkede yaşanan olaylardan bahsedilirken bu yıllarda yapılan fedakârlıklar, maruz kalınan zulümler, çekilen acılar, gerçekleşen ölümler karşısında milletin sergilediği direniş yadsınamaz bir gerçektir. Millî Mücadele yıllarında hiçbir sosyal sınıf ayırt etmeksizin maddi manevi destekte bulunurlar. Millî Mücadele sadece Türk Askerinin başarısı sayılmamalı onların arkasında onları gönülden destekleyen bir halk ordusu olduğu unutulmamalıdır. Bu durum Türk roman ve hikâyelerinde farklı şekillerde ele alınır.

Halide Edip'in *Harap Mabetler*deki Ey Ana Toprağı adlı hikâyesinde bu durum tam olarak şöyle ifade edilir:

“Kim bilir ne derinliklere kadar hamurun Türk evladından, kanlarının en kıymetli damlalarını sinene akıtan Türk Şühedandan, en tatlı an ve canını ayaklarının dibinde veren Türk askerinden mürekkeptir. Daha binlerce sene senin göğsünde ölmek için her gurbettede Türk avare, yetim varlığını, yorgun, serseri kemiklerini sana gömmeye sürüklenecektir.” (Adıvar, 2020:18)

Türk halkının askerini hiçbir zaman yalnız bırakmadığı sonuna kadar her zaman desteklediği vurgulanır.

Halide Edip, her zaman yaşadığı dönemin getirdiklerine sırt dönmek, bunları yok saymamak gerektiğine değinir ve hatta onların (askerlerin, halkın) yaşadıklarını fazlasıyla hissetmek ve onlar için ne gerekiyorsa yapmak gerektiğini söyler.

Halide Edip'in özellikle hikâyelerinde Anadolu insanının, er, kadın, çocuk figürleri hafızalara kazınan insan manzaralarıdır. Yazar bu manzaraların bir bölümünü “*Dağa Çıkan Kurt*”(1922) adlı kitabında toplar. Özellikle bu kitapta yazar Birinci Dünya Savaşı sonrası parçalanmak istenilen Türk Devleti'nin mücadelesini ele alır. Ayrıca yazarın Millî Mücadele yıllarını anlattığı en çok hikâyeler bu kitapta yer alır.

Kitaba adını veren *Dağa Çıkan Kurt* hikâyesinde yazar Birinci Dünya Savaşı neticesinde yenik düşen ve kendisinden çok çok güçlü devletlerle mücadele etmek zorunda kalan ülkemizi anlatan yarı sembolik bir hikâye özelliği taşır. Wilson Prensiplerini temsil eden Amerika hikâyede ormanın en güçlü hayvanı fil ile sembolize edilir. Bu özelliğiyle filin her söylediği söz ormandaki diğer hayvanlar üzerinde olağan üstü etkili olduğu hikâyede şöyle vurgulanır:

“Hayvan dünyası artık savaşı, hileyi, bir bir avlamayı bırakacak her sürü, her cins kendi bölgesinde kendi çevresinde uysal ve sessiz yaşayacaktı. Küçük ve zayıf hayvanlar kuvvetliler tarafından ne haraca kesilecek ne de onların besini olacaktı. Kendisi en başta olmak üzere fil, bütün cengelin büyük zorba hayvanlarıyla buna söz veriyordu. Fil öyle çekici öyle yüreğe işleyici bir sesle bağırdı ki, Ganj'daki timsahların kalpleri titredi, gözlerinden yaşlar boşandı.”(s.17)

Bu hikâye bir çocuğun rüyasında annesinden dinlediği bir masalı anlatır. Rüya fil dâhil olmak üzere ormandaki tüm yırtıcı, vahşi hayvanlar kavgaya tutuşurlar ve bu durumda Amerika'yı temsil eden fil bir barış borusu çaldırır. Ancak burada amaç kavgayı durdurmak değil hayvanlar arasında birini seçerek onu yem olarak kullanır. Tüm hayvanlar bu yem için

kurdu seçerken bu hikâyede seçilen kurt figürü Türk halkını temsil eder. Amerika Wilson prensiplerini yayımlayarak Türk halkını hedef gösterir ve savaş sonrasında aldığı yaralarla diğer ülkeler tarafından parçalanmasını planlar ve tüm hayvanlar kurda büyük bir saldırı gerçekleştirir. Ancak yaralı kurt her şeye rağmen mücadele etmeye devam etmekte ve intikam için dağa çıkar:

“Hükümden sonra bu Cengeldeki kurtların diyarına yürüdüler. İnerimizi çiğnediler, yavrularımızı çaldılar, dişlerimizi parçaladılar, erkek kurtları avladılar; kaplanlar, aslanlar, ayılar, yılanlar, arkasından çakallar, köstebekler bağışarak etimizi yağma, inimizi yerle bir ettiler. Herkes, tuzak, turnak, pençe ve her şeye kurt soyuna saldırdı.”(s.18)

Bu saldırı yaralı kurdun ağzından bu şekilde dökülür.

Büyük bir saldırıyla karşı karşıya kalan kurt her şeye rağmen asla bağımsızlık düşüncesinden vazgeçmemiştir bunu hikâyede uluyarak ilan eder:

“Şimdi sarı ay, sarı ateş gözlerimize giriyor; siyah servi duvarının arkasından boş ufuklardan, korkunç gürültü ve derin bir uluma bütün dünya kurtlarının uluması bize cevap veriyor gibiydi.”(s.18) Yani *Dağa Çıkan Kurt* her anlamıyla her satırıyla Millî Mücadele’yi anlatan bir hikâyedir.

Halide Edip, *Dağa Çıkan Kurt* hikâyesini yazarken bir dönem kendisi de Amerikan mandasını savunmuş ama daha sonra işgalin gerçek yüzüyle yüzleşmiş ve Millî Mücadeleye dâhil olmuştur. Türk milleti hürriyet isteğinden hiç vazgeçmeyeceğini vermiş oldukları bu mücadele ile bir kez daha gözler önüne serer. Ayrıca yazarın bu hikâyesi şehit düşmüş bir babanın kurt kılığında çocuğunun rüyasına girmesi ve hikâyede kullanılmış olan bazı gerçek üstü öğeler, figüratif kadro hikâyeye masalımsı bir hava katar. Bu da hikâyeyi Halide Edip’in diğer hikâyelerinden ayıran en önemli farktır.

Yazar, savaş yıllarında mücadeleden vazgeçmeyen Türk halkının aileleriyle yaşadıkları zorlukları, felaketleri hikâyelerinde öylesine derin yaralara dokunarak değinirken hikâyeleri okurken adeta o sahneler okuyucunun gözlerinde gerçek bir an gibi sahnelenir. Belki de birkaç saat önce evlerinde aileleriyle bir arada olan ve mutluluk sesleri yükselen bu evler bir anda cehennem yerini andırır. Halide Edip, Millî Mücadele yıllarında işgal altındaki bölgelerin yaşadığı korkunç felaketlerin tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer.

Dağa Çıkan Kurt kitabında yer alan Zeynebim Zeynebim hikâyesinde adeta İzmirli çiftlik sahibi bir ailenin dramı canlandırılır:

“Akşam dönerken ay çıkmış, badem ağaçlarının pembe beyaz çiçekleri arkasından harem dairesinin damını ışıkla yıkıyordu. Uzaktan ağıla giren koyunlarla kuzuların telaşlı uzun melemeleri sessizliği parçalıyordu. Renkleri, ışıkları ve sesleriyle bir saadet ve güzelliğin kapladığı bölgede, sadece köpeğin çok garip uluması vardı sonrada bütün gece, bu köpek hep acı acı uludu.” (s.23)

Yazar köpeğin ulumasını başlarına gelecek kötü olaylara yorar. Zeynep’in nişanlısının parçalanarak öldürülmesi ya da çiftlikte çıkan büyük yangını önce güzel güzel anlatmaya başladığı gece bir anda cehennem yerine döner:

“Zeynep cehennemî bir sesle uyandı. Altındaki odaya yüzlerce tüfek birden ateş ediyor, perdenin dışında yüzlerce ışık koşuyor, ateş arasında naralar, sövmeler, yabancı şarkılar işitiyordu. Kendini yataktan aşağı attı, Süleyman’ı öldürüyorlardı. Koşacak bir şey yapacak; fakat ikinci bir yaylım ateşi, odaya giren ayak sesleri, vahşi kaba küfürlerle bir yaralı iniltisi. Zeynep elleriyle kulaklarını tıkayıp yatağının dibinde tortop oldu yaralı Süleyman’a işkence ettiklerini anlar anlamaz oracıkta kendinden geçivermişti.” (s.26-27)

Birkaç saat önce mutlu yaşamlarına devam eden bir ailenin kısa bir zaman sonra çok kötü olayla yaşaması, bu hızlı değişimi yazar işgal altındaki yerlerin bir anda böyle korkunç felaketlerle karşı karşıya kalabildiğine vurgulanır.

Yine Millî Mücadelenin devreye girdiği bir hikâye Efe’nin Hikâyesi’dir. Önceleri halka uygulanan zulmü görmezlikten gelen Efe’nin düşman askerlerinin ne zaman ki kendi ailesine zarar verdiğini görüp Yunan askerlerini yok etmeye yemin etmesi anlatılır:

“İzmir’i Yunan’ın bastığı duymuştum, diye başladı, dükkânları evleri soymuşlar, çoluk çocuk öldürmüşler, kadınlara sataşmışlar. Bunları çoktan duyduk; fakat bizim dağda koyunlarımız vardı, çobandık; bunları duyduk, yine koyunlarımızı otlattık.” (s.54) Efe artık yaşananların boyutunun ne derece ağır olduğunu fark etmeye başlar.

Bu durumun böyle devam etmeyeceğini anlayan Efe Yunan askerine karşı birlik olup tüm köy halkı olarak mücadele etmeleri gerektiğine karar verirler:

“Menderes Köprüsü başında, tabanca tüfek, kama bıçak, biz ırz hainlerini tepelerken etrafımıza bütün yakın köylerden zeybekler yetti; bir taraftan bulut gibi Yunan askerleri meydana çıktı; fakat kızanların bıçaklarından çabucak ördek gibi kaçtılar. Ben ölümler arasında siyah perçemli dişlek Yunanlıyı aradım, aradım yoktu.”(s.55)

İzmir’de yaşanan Yunan işgalinde halkın (kadın-erkek) herkesin memleketi için, canla başla verdiği mücadele bizzat Efe tarafından okuyucuya aktarılır. Ancak İzmir halkının ve Efe’nin bu girişimleri hiç de bekledikleri gibi olmaz:

“Birdenbire Aydın’ın alevler, dumanlar yükseldi; içeriden tüfek sesleri, kadın çoluk çocuk çığırları Yunan naraları geliyordu. Rüzgâr gibi kasabaya daldık, Müslüman mahalleri çağırarak, çatırdayarak yanıyordu. Sokakların üstünde alevden dallar var, altında evlerin pencerelerinden bohçalar, halılar atılıyor, aşağıdan Yunanlı alıp kaçıyordu.”(s.55-56)

Yapılan tüm şiddete, işkenceye ve zulümlere rağmen ölürken bile Millî Mücadele ruhunu taşıyan Efe’nin amcasının kızı Kezban, Efe’ye Yunan askerlerini ülkeden çıkarmalarını vasiyet eder:

“Kezban, Kezban, kendini Menderes’ten çaya attı, dedi bana imamın kızıyla haber yolladı. Efe, demiş, siyah perçemli, dişleri dışarıda Yunan neferini öldürünceye kadar, Aydın’dan Yunanlıları çıkarıncaya kadar kamasını kınına koymasın, bir zeybek sağken Yunan Aydın’da padişah olursa benim kanım da onun boynunda olsun.”(s.57)

diyerek can verir.

Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan Yunan işgalleri dayanılmaz bir hal alır. Ancak tüm saldırılara, işgallere karşı Türk milleti küllerinden yeniden doğmaya çalışır ve Millî Mücadele sayesinde bir zafer kazanır. Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Halide Edip, Millî Mücadele döneminde çeşitli görevlerde bulunmuş cephede aktif olarak var olmuştur. Kendisi de bir kadın olarak mücadele yıllarında kadınların maruz kaldığı işkenceleri, zulümleri bizzat yerinde görmüş, gözlemlemiş ve bunları eserlerinde ele alır. Özellikle tüm işgallere karşı kadınların Millî Mücadeleye nasıl destek verdikleri nasıl eşlerinin, babalarının, çocuklarının, askerlerinin yanında oldukları onlarla omuz omuza mücadele ettikleri bir Halide Edip’in kaleminden, gözlemlerinden öğrenilir:

“Nihayet, nihayet bir gün bir afet gibi, bir bela gibi Yunanlılar gelmiş ve güzel bucak artık simsiyah kararmış: Yangın, kan ve utanç!”(s.87) Fadime Nine ile Kerem Dede adlı hikâyede yer alan bu cümleler aslında Kurtuluş Savaşı yıllarında ülkenin içinde bulunduğu durumun kısa bir özeti gibi. Yangın, kan ve utanç... İşte tam olarak bu üç cümle akılların almadığı, bedenlerin kaldıramadığı bu mücadele yıllarının kısa bir tanıtımı olur ve Türk kadınının yaşı kaç olursa olsun her zaman ailesinin yanında olduğunun ve mücadelesinden hiçbir zaman vazgeçmediğinin bir kanıtıdır.

Savaşın alıp götürdüğü kimini esir kimini şehit düşürdüğü mutlu yuvalara birer ateş topunun düştüğü o kötü yıllar...

Arkada kalan kadınlar...

Bitmeyen bekleyişler...

Yüreği yanan analar, babalar...

Yetim-öksüz kalan çocuklar...

İşte tüm bunlar o yıllarda yaşanan savaşıardan, işgallerden sonra elde avuçta kalandır.

Millî Mücadele yıllarında yaşanan ağır yaşanan darbelerden sonra geride kalanların yaşadığı acı dram “Mekkareci Mehmet” adlı hikâyede, *“Analar ağlıyor, nişanlılar ağlıyor, karılar ağlıyordu; fakat Saliha kadın buna alışmıştı.”* (s.91) Sözleriyle her gidenin ardından dökülen gözyaşları çekilen acılar ifade edilir.

Yine aynı hikâyede bu yıllarda askere giden evlatların arkasından anaların acı feryatları hikâyelerde göze çarpar:

“Siyah yemenisi içinde koyu renk buruşuk bir deri gibi yüzünde titrek ihtiyar burnu havada, dişsiz ve siyah ağız açık, yanaklarından yaşlar sızan derin, can çekişen bir ulumayla ihtiyar bacalarının götürdüğü kadar koştu.”(s.95) Hemen hemen Millî Mücadele ruhunun işlendiği tüm hikâyelerde kadın, erkek, genç, yaşlı, asker, sivil, büyük, küçük ayırt etmeksizin direnilir. Hatta o yıllarda vatan uğruna gerekirse can vermek kutsal sayılır.

Millî Mücadele yıllarında şehitlik mertebesine ulaşmış insanlar her zaman saygı ve minnetle hatırlanır. Türk milletinin, Türk askerinin yapmış oldukları Millî savunma sonucunda Türk milleti refaha kavuşmuş rahat bir hayat sürerler. Kırmızı Tepe adlı hikâyede ülkeleri uğruna şehit düşmüş askerlerimiz “Aziz Şehitler” olarak yüceltilir:

“Büyükler fikirler için ölen ve azap çeken insan kalplerinin Allah’a en yakın olduklarına iman ettim. Genç ve aziz şehit! Kardeş bir memleketten gelmiş, sende bizimle omuz omuza dövüşmüşsün yine iman mücadelesinin, yüce bir dağın en yüksek noktasında ebediyen uyuyorsun! Burada, senin şehit mezarını Allah’ın kandilleri mavi gökten aydınlatacak ve yanındaki adsız silah arkadaşlarıyla türbeleriniz bu aziz yurdu koruyan ilahi hatıralar gibi kalacak.”(s.80)

Canları pahasına mücadele eden bu askerlerin okuyucunun gözünde işte böyle yüce bir makam olan şehitlik makamına ulaştıklarını anlatılır.

Millî Mücadele yıllarını yaşayan, Yunan mezalimlerine şahit olan, savaşlarda bizzat cephelerde yer alan çok ağır sahnelere maruz kalan yazar bu gördüğü manzaralar karşısında

gördüğü, duyduğu yaşadığı şeyleri kendi izlenimleri doğrultusunda yorumlayarak okuyucuya sunar:

“Hissedilen veya görülen şey, yazan veya anlatan kişinin kabiliyetine bağlıdır. Gören kişinin baktığını anlama ve yorumlama yeteneği görülen veya algılanan şeyin sunulması ile başka bir boyut kazanır. Etrafımızda gördüğümüz nesne ve varlıklar bizim algılayıp yorumlayabildiğimiz kadar gerçeklik kazanır bu açıdan sanat bir bakış açısı kazanımıdır.”(Şahin, 2007:181).

Yazar etrafında gerçekleşen olaylara kayıtsız kalamaz ve bu olayları kendi penceresinden anlatır.

Millî Mücadele yıllarında cephede bulunan yazar yaşadıklarını öyle güzel ifade ediyor ki eserlerinde, okuyucu Millî Mücadele yıllarında yaşamamış olmasına rağmen bu Millî ruhu, Millî duyguyu, Millî benliği iliklerine kadar hissettirir. “Duatepe” de yazar bu kalbinden kalemine dökülen kutsal duyguyu şöyle ifade eder:

“Kendi sesim bana topraklarında arasından bütün Türk kadınlarının duasını tekrar eder gibi oldu. Evet, şimdi bütün kadınlar kumandan, subay, er, hepsi için derinden dua ediyorlar. Şimdi topçuların, yedeklerin, hatta nakliyenin önünden geçerken hep gözden göze, kalpten kalbe selamlaşıyoruz. Bütün ordunun kalbini Duatepe’den çıkan kurtuluş şulesi aydınlatmış, bütün ordunun ruhunu Duatepe’den çıkan zafer birbirine örmüş birbirine örmüş gibi.”(s.73) Yazar Millî Mücadeleyi böyle çarpıcı anlattığı hikâyenin sonunda:

“Allah’ım Türk milletini daima koru!”(s.73) diyerek Türk milletinin maddi desteklerle beraber, dualara, manevi desteğe de ihtiyacı olduğunu vurgular.

Türk askeri ölüm döşeğindeyken bile gelecek güzel günleri düşünerek vatan sevgisini dile getirir:

“Ben dakikaları bu sessiz ıstırap içinde sayıyordum, bir dakika, iki dakika, yarım saat... Sonra sabah olacak ve ben gideceğim. Nereye? Benim için ne kadar uzun ve ne kadar karanlık bir gelecek vardı fakat iman ediyordum ki benim değilse bile ulusumun sıcak ve aydınlık bir geleceği vardı. Onun gerçekleşmesi belki benim göreceğim, belki bir göremeyeceğim bir şeydi.”(s.156)

Türk askeri sadece anı kurtarmaya çalışmamış aynı zamanda Türk halkı güzel bir geleceğe sahip olsun diye canını ortaya koyar.

Yazar “Cin” adlı hikâyede çektiği ıstırapa karşın bir Türk gencinin içinde var olan vatan sevgisinin ne olursa olsun son nefesini verene kadar da olsa hiç bitmeyeceğini vurgular:

“İçimden dudaklarım kımıldamadan, gözlerim açılmadan kendi kendime yemin ettim. Ağlamayacaktım! İstirap ne kadar kuvvetli olursa olsun acı bir kızgın demir gibi ne kadar içime batarsa batsın ağlamayacağım! Ulusun iyi günleri, hiç olmazsa kurtuluş yolunun başı görünmeden gözümden bir tek damla çıkmayacak.”(s.156)

Yine Millî Mücadele, Millî direniş vurgulanır.

Halide Edip Millî Mücadeleden hiçbir zaman vazgeçmeyen Türk askerlerini “Duatepe” adlı hikâyesinde o kadar yüceltir ve devleştirebilir ki onları tıpkı Battal Gazi gibi görür ve okuyucuya şu şekilde sunar:

“Bunları görebilmek için elli yıl ileri gidip uzaktan bakmak lazımdır. Çünkü onların kalplerini ve yüzlerini görmek için bizim bulunduğumuz yer kâfi değildir. Onların bugün başları o kadar göklerde. Bu milletin imanlı gayreti, bugünün bize hücum eden dünyasının o kadar üstündedir.”(s.70)

Yazar bu dev kahramanların mücadelesini heyecan dolu satırlarla şöyle Battal Gazi’ye bağlar:

“Bu bir dev dünyasına benziyor. Dağdan dağa devler birbirine eski günlerde böyle haykırmışlar, eski Türk hikâyelerinde dört yüz düşmanın ödünü patlatıp canını cehenneme gönderen nara işte buymuş! Kim bilir belki bu topların ağzından Battal Gazi de Türk askeriyle Bizans’a Yunan’a bir daha meydan okumak için gürlüyor, belki bu tepelere tırmanan Türk askerinin hepsini kalbinde bir Battal Gazi hücum ediyor.”(s.70)

Halide Edip Adıvar “Duatepe”de savaş yıllarında ülkemizde diğer ülkelerle olan mücadelesini her fırsatta sık sık dile getirilir.

Halide Edip ülkemizin mücadelesini Duatepe hikâyesindeki kurdun yaşadığı hayatla özdeşleştirir. Kurdun yaşadığı zorlukları kendini, ailesini ve yuvasını nasıl korumaya çalıştığını, hayatta kalabilme çabasını ülkemizin o yıllarda içinde durumlarla bağdaştırır. Ne olursa olsun hikâyedeki kurdun her şekilde, her durumda hayata tutunduğunu var olma çabasını vurgulayarak ülkemizi de tıpkı bu kurt gibi hiçbir düşmanın hiçbir kuvvetin yıkmaya, devirmeye, yok etmeye gücünün yetmeyeceğini belirtir:

“İlkel bir çadırda bir masa etrafında dört adam kurdu aldatıp bağlamak ve satmayı konuşurlarken o, masanın üstündeki açık ve güzel gözleriyle hepsinin yüzünü inceliyordu. Kendisine gelecek tehlikeyi anladığı için birdenbire hepsinin ayrı ayrı gözlerinin içine bakıyor büyük pençelerini omuzlarına koyuyor; konuşan gözleriyle yalvarıyor ve yanaklarını, ellerini yalıyordu.”(s.185)

O zamanlar dört devletin oturup Türkiye’yi aralarında satmak için nasıl müzakere ettikleri yazar tarafından anlatılır.

Yazarın “Dağa Çıkan Kurt” adlı hikâye kitabının büyük bir bölümü hikâyelerden oluşur ancak eserinde Yolculuk Notları başlığı altında yazarın hem şahsi mektuplarından hem de gezisi yazısı özelliği taşıyan yazılarından oluştuğunu görülür. Yazarın “Yolculuk Notları” İstanbul, Vardar, Venedik, Viyana, Selanik, Atina, Verona ve Tirol gibi yerlerde gözlemediği ve okuyucuya aktarmak istediği izlenimlerden oluşur. Ayrıca yazarın eserlerine yansıyan Millî Mücadele, Millî ruh, yurt özlemi aynı şekilde “Yolculuk Notları”na da yansır.

1924 yılında hastalığı sebebiyle Viyana’ya giden yazar buradan yazdığı yazıları Vakit gazetesine gönderir. Gönderdiği yazılar gezi yazıları şeklinde yayımlanır ve büyük beğeni toplar. Halide Edip Verona’da olduğu günlerde Millî Mücadele yıllarında yaşadıkları hatırına gelir. O yıllardaki duygularını yeniden yaşamıştır. Burada yazdığı mektubunda İstanbul’u şöyle anar:

“Verona bir fırtına gibi içimi o kadar karıştırdı ki durmadan en derinde olan sahneleri canlandırdı... Ulus ayaklanmasının o gün ki dekor ve heyecanını sana anlatmayı başarsam sevgili İstanbul camilerinin ince minarelerine kadar titrersin; fakat ne çare ki onu tekrar etmek hiçbir insanın aciz kalemine müyesser olmayacaktır.” (s.239)

Verona Müzesi adlı yazısında İstanbul’dan böyle bahsetmesi yıllarda geçse yaşadıkları Millî Mücadele yıllarının izlerinin hayatlarından kolay kolay silinmeyeceğini gösterir. Dünyanın öbür ucuna da gitse yazar o yıllarda hafızalara kazınan olayları kaleme almaktan vazgeçmez.

Tirol de Anadolu Notları adlı yazısında Dolomit Dağları’nı Kaf Dağları’na benzeten yazar bunu Millî Mücadele yıllarında şahit olduğu bir hatıra ile ilişkilendirerek:

“Dolomit Dağları’nın eteğine gelmiştik, soğuk ve fırtınalı bir hava başlamıştı. Kalmak istiyorduk. Fakat mevsim cilveleri, telgrafta tuttuğumuz odalardan bizi yoksun edebilmirdi. İki saatlik mesafeyi otomobille yapmak üzere gecenin sisli ve soğuk havasında Dolomit geçitlerini heybetli surlarına daldık.” (s.255)

Yazar bu sözlerini yine aynı hikâyede yer alan anılarıyla şöyle bağdaştırır:

“Bu dağ geçitlerinin burnumu, ellerimi donduran sisli yalnızlığı Kasaba’dan Nif’e gittiğim akşamı hatırlattı. Salihli’den Kasaba’ya hayvanla gelmiştim. O akşam karargâhın orada kalması kararlaştırılmıştı. Fakat oraya varır varmaz komutanların Nif’e hareket ettiklerini haber aldık şube reisi onların peşi sıra Nif’e yürümeye karar verdi. Zaten bir facia sahnesinin külleri olan Kasaba ’da ne yiyecek ne de yatacak yer vardı. Orada rastgele bulduğumuz ve hemen Manisa’ya hareket etmek üzere olan dördüncü kolordu kumandanı bize bir kilo ekmek ile bir kutu sardalya vermeseydi yirmi dört saat aç kalacaktık.” (s.256)

Halide Edip savaş yıllarında açlığı, sefaleti birebir yaşayan askerleri gezi yazılarında böylece dile getirir.

Halide Edip'in eserlerinde ön plana çıkardığı tema Millî Mücadeledir. Yazar Atatürk tarafından Yunan zulümlerini araştırmak ve bu araştırmaları Batıya duyurmak üzere kurulan Tedkik-i Mezalim heyetinin bir üyesi olarak Anadolu'yu karış karış dolaşmış ve gördüğü vahşet sahnelerini not alır. Bunları da hikâyelerine konu eder. Bu hikâyelerde Yunanlıların yaptıkları zulümler, tecavüzler, yağmalar bu mezalimi yaşayanlar tarafından aktarılır.

Halide Edip'in şahsen içinde bulunduğu Millî Mücadele yıllarını anlattığı hikâye kitabı Dağa Çıkan Kurt'tur. Üçüncü hikâye kitabı olan "Kubbede Kalan Hoş Sada" adlı eseri ise içerik olarak metin, hikâye, mensur şiir gibi türlerle oldukça çeşitlilik gösterir. Daha önceleri yazdığı iki hikâye kitabının dışında kalmış olan yazılar bir araya getirilmiştir de denilebilir. Halide Edip eserlerini oluştururken hep değindiğimiz konu yazarın Millî Mücadele yıllarını yaşamış, görmüş ve bu izlenimlerini eserlerinde ele aldığıdır. Ancak yazar sadece bu tarihi yılları değil aynı zamanda Birinci Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları'na da eserlerinde yer verir. Hatta bazen bizzat kendisinin şahit olmadığı bazı olayları da eserlerinde okuyucuya aktarır. Örneğin Çanakkale Savaşı'nın yaşandığı yıllarda yazdığı "Işıldağın Rüyası" adlı hikâyesi bu savaşın subaylarından biri olan Teğmen Işıldak'ın yıllar sonra Halide Edip'e yazdığı bir mektupta bizzat kendisinin yaşadığı bir olayı anlatmasıyla ortaya çıkar. Yani yazar bu hikâyeyi aktaran kişi olur.

Hikâyede, Türk askerinin düşmanla göğüs göğse çarpıştığı bir savaş gecesi anlatılır:

"-Ne var evlat? Sen hangi zamanın ve hakanın ordusundansın?"

-Ben Sultan Mehmet Reşat'ın ordusundanım, adım Teğmen Işıldak. Bütün gece burada dizlerim üstünde Tanrı'dan sizi dileyerek dua ettim.

-Bizi niçin diledin?"

-Çünkü dün başından bir şarapnelle yaralanıp bir hendek içinde kendimi kaybettiğim zaman, seni gördüm şehzadem!" (s.66)

Sonraki gün Teğmen Işıldak yarası iyileşmiş şekilde arkadaşlarının yanına gider. Bu durum karşısında şaşkınlıkla ona bakmakta olan erlerine Şehzade Süleyman'ın mübarek elinin rüyasında onun yarasına dokunarak onu iyileştirdiğini söyler. Yazarın savaş yıllarında Millî Mücadele gibi temaları işlediği bazı hikâyelerinde gizli bir manevi gücün varlığından söz

etmek mümkündür. Yazar hikâyelerde bunu genellikle rüya başlığı altında okuyucuya hissettirmeyi tercih eder.

Halide Edip'in hikâyelerinde bahsettiği kahramanlara, Millî Mücadele zamanında sivillere bile birer asker misyonu yüklenir. Her bir kişi vatanını koruyabilmek için işgalcilere karşı tıpkı bir asker gibi savaşıp, mücadele etmiş hatta bazen şehit düşüp canını feda etmiş bazen de gazi olup cepheden döner. Yaşadıkları karşısında her zaman ülkelerinin rahat ve huzur içinde olmasını temenni ederler. *Kubbede Kalan Hoş Sada* kitabında yer alan Fatih İhtilali, Yeni Turan'da adlı hikâyede cepheden dönen yaralı askerinin son sözleri şöyledir:

“İzci çocuğun başını titrek ellerimle ışığa yaklaştırdım, onun gözlerinde büyük Türklüğü, onun kollarında ta ıssız ve tehlikeleri hudutlarından zayıf bir ihtiyar kadına kadar himaye için kabaran kuvvetleri selamladım. Ve gözlerimi o gece bir daha şafak görmemek için sükûn ve huzurla kapadım çünkü bedbaht vatanımın bugünkü beyaz, mamur güzelliği üzerinde gökleri ruhlarda olan bir ebediyet şafağı doğmuştu.” (s.115)

Tüm Türk halkının, Türk askerlerinin tek bir gayesi tek bir dileği vardı, o da Türk bayrağının asla göklerden indirilmesine izin vermemek.

Türk milleti yıllarca ocaklar sönmessin, askerler ölmesin, aileler dağılmasın, çocuklar zulümden uzak olsun diye canlarını ortaya koyarak mücadele etmişlerdir:

“Ocağı ruhumun ismetiyle, bakir beyazlıklarla renklendirerek ortasında o ilahi ateşi yakmıştım. Sonra dünyaya arkamı çevirerek ocağın önünde diz çökmüş, ocağımın ateşini ebediyen parlak bulundurmak gibi tek bir arzusuyla yaşamış, çalışmış, çalışmıştım.” (s.116)

Küçük Fesaneler de yazar vatani için içine düşen kaygıyı işte böyle dile getirir. Bu kaygı öylesine ağır bir duygudur ki tüm halkı esir alır. Yer yer yorulup ümitsizliğe kapıldıkları, kendilerini çaresiz hissettikleri zamanlarda da bu kaygıyı yok edebilmek için duaya sığınmışlardır. Münacat adlı hikâyede bir annenin evladı için, evlatları için, askerlerimiz için, halkımız için Allah'a yalvarması şöyledir:

“Senin için günler hiç, aylar hiç, yıllar birer an ve asırlar birer gündür. Rabbim! Bugün evladımın ruhunda doğan yaşamak güneşinin ilk parlaklığını, geleceklere hâkim olan sen, ey Tanrım, düşmanlarımızın gözlerini kamaştırarak bir ışık ve ateş yapacaksın! Bugün zayıf küçük kullar, masum, çocuk başlar, henüz gün görmeyen ve sacı bitmemiş yavrular hep o uzun ve uzak yarını ışığını, ateşini yaratmak için kullanacağın bahtlı ve sevgili kullarıdır.” (s.121)

Savaşın acımasız yüzüne karşılık kendilerini tıpkı bir kalkan gibi korusun diyerek duaya sığınır.

Yapılan zulümlere dayanamayıp aciz kaldıklarında da dualara tutunup tekrar doğrulmayı, kalkmayı, direnmeyi ve mücadeleye devam etmeyi bilmişlerdir:

“Ey ulu Tanrım, senden bu kara ve felaketli günlerimizde, hepimizin yaşları beraber akmasını, hepimizin yürekleri bu felaket ve acıyla birbirine ebediyen kilitlenmesini, hepimizin ocakları müşterek ve hararetle tütmesini ve hepimizin elleri müşterek bir muhabbet ve teselliyle birbirine sarılmasını temenni ediyorum.”
(s.123)

Yine aynı hikâyede yazar Türk halkının her zaman omuz omuza verip her şeyin üstesinden geleceğini açık bir üslupla gözler önüne serer.

Çanakkale Savaşı'nın yaşandığı yıllar Türk ordusu her gün binlerce vatan evladını şehit verir. Gözleri önünde silah arkadaşlarının şehit olduğunu gören askerlerin günden güne psikolojileri değişir. Yaşadıkları ağır buhranlar karşısında dirençlerini yitirmemeye çalışırlar. Benliklerini sarmalayan Millî ruhla ancak direnebileceklerinin, dayanabileceklerinin bilincindedirler. Ancak bazen bu olayların o kadar etkisinde kalırlar ki bazen rüyalarında bazen yaralıyken baygın halde bazen ölüm döşeğinde gördükleri hayalleri şu şekilde ifade ederler:

“Kalk ey Sultan Mehmet! Etrafına Osmanlı Hanedanının son evlatları olan genç Şehzadelerin hepsini toplu, tüfekleri omuzunda atlarını ordunun arasına sürsünler, din için memleket, izzet ve namus için orduyu vazifesine çağırınsınlar... Ya Sultan Mehmet! Atınla tüfeğinle ecdadının namus ve izzeti, milletin, toprağının hakkını muhafaza için orduya koş! Bir Sultan Mehmet'in aldığı toprakları çiğneten padişahın ismi yine Sultan Mehmet olmasın.” (s.125)

diyerek yıllar önce topraklarımızın ne zorluklarla kazanıldığını dile getirirler. Padişah ve Şehzadelerimize adlı hikâyeye yıllar önce padişahlarımız memleket, izzet ne namus için nasıl mücadele verdilerse şimdi sıra sizde diyerek bu vatani kimseye çiğnetmeyeceklerini ve bu mücadele bayrağını onlardan devralarak sonuna kadar vatanlarını koruyacaklarını belirtirler. İşte Türk askeri her zaman geçmişte yapılan fedakârlıkların, verilen mücadelelerin kıymetini bilmeye çalışır.

Savaşların, işgallerin askerler üzerindeki olumsuz etkileri büyüktür. Buna rağmen yaşanan vahşetin izlerini silmeye, yaralarını sarmaya çalışan Türk askerlerinin halktan aldığı büyük manevi desteği de unutmamak gerekir. Halide Edip gibi cephede gönüllü bulunanlar ya da savaşlarda ailelerini kaybetmiş büyük acılar yaşamış insanlar ve işgaller sonucunda yaşadığı zulümlere rağmen Türk askerlerine her zaman destek veren insanlarımızın da bu kazanımlarda katkısı büyüktür. Bazen geçmişten ufak bir hatırlatma, Türk askerini tam pes etmek üzere olduğu bir anda tekrar silkinip kendine getirebilecek kadar etkilidir. Devletimizin,

milletimizin, padişahlarımızın bazen yaşadıkları, çektikleri, maruz kaldıkları zorlukları hatırlayınca Türk askeri yine yeniden güçlenerek kaldığı yerden mücadeleye devam eder. Yazarın “Ocağım” adlı hikâyesinde cephe de bulunan bir kadının şu sözleri Türk askerlerini kendine getirmeye yeter:

“Sultan Osman’ın muazzam, mübarek beyaz sakallı, beyaz başının gölgesi altında, bak, hep ötekilerde toplanmış. Ateşli ve kudretli Yavuz; dağılan ülkeyi akıllı başı kabiliyetli elleri, sanatkâr ruhuyla toplayıp tekrar yaratan birinci Sultan Mehmet’in zarif gölgesini, toprakları ve asırları parçalayan Fatih’in cihangir kalbinin büyük anında ateşlerle yandığını, müşfik fakat istikbali gören ve tamamen söndüğü vakit beni yeniden yakmak için canını yakıp şehit olan Üçüncü Selim’in sevgili ve seven gözlerini görmüyor musun?” (s.135)

Halide Edip’in Birinci Dünya Savaşı sırasında kaleme aldığı bir diğer hikâyesi “Harp Hatıraları- Anadolu Simalarından” dır. Bir önceki hikâyede ruhen yorgun olan askerlerden bahsedilir. Bu hikâye savaş sırasında bir hastanede yaralı askerler arasında geçen bir konuşmanın yazar tarafından tıpkı bir ressam gibi resmedilişini anlatır. İşte Halide Edip’in bu gözlem yeteneği hikâyelerinin özgün birer yapıta dönüşmesini sağlar. Bu hikâyede cepheden yaralı olarak yazarında burada bulunduğu hastaneye getirilen Arif Onbaşının yaşadığı ıstırap dolu anlar anlatılır. Bu askeri hastanede o yıllarda hasta bakıcı olarak görev yapan yazar adeta Arif Onbaşından Anadolu’nun sembolü olarak gördüğü bu erden şöyle bahsedilir:

“Balkan Muhaberesinde hemen hemen yüzde doksanını şehit veren Bursa ve Çekirge taburunun bayrağı kolları arasında, ölen genç sancaktarı benim kalbimde hiç ölmeyen bir sima olarak kaldı.”(s.143) Askerliğine Arnavutluk’ta başlamış olan bu er daha sonra yedi yıl yemende kalmıştır yaşamış olduğu sıtma hastalığı beyninde büyük hasar oluşturur. İstanbul’a geldikten sonra Balkan cephesine gönderilir. Orada yaralanınca bu askeri hastaneye getirilir ve burada bacaklarının kesilmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Uyuşturulmadan yapılan ameliyatlarda yanındaki hemşire ve hasta bakıcılardan ellerini tutarak destek alır ve onlara anacığım diye seslenir. Ailelerinden, ana sevgisinden uzak olan bu askerlere yazar tıpkı öz anaları gibi kol kanat germiş ve onlara moral verebilmek için elinden geleni yapar. Halide Edip cephelerde sadece bir gözlemci değil aynı zamanda askerlerimizin büyük bir destekçisi olur.

Yazar her zaman halkın, askerlerin çıkmaza girdiği, karanlıklara gömüldükleri dönemlerde hep yanlarında olur. Onlara er ya da geç bir çıkış, bir kurtuluş yolu olduğunu söyler. Bunun için her zaman bu umut olduğunu her fırsatta dile getirir ve bunu sağlayacak en önemli etkenin ise Millî Mücadele ruhuyla olacağını söyler. Yazar “Stopi... Graphi...” adlı

hikâyesinde yapılan onca zulmün, onca kötülüğün, onca eziyetin unutulmayacağını, kaydedileceğini ve tarihte her zaman bunların hatırlanacağını ifade eder: “*Stopi, Graphi bu iki kelimeyi hiç unutmayacağım. Bak ve yaz. Bakacaklar ve yazacaklar. Sefalet, ıstırap, çirkin ve çarpık içgüdüler, zulümler ve işkenceler, hepsi kaydedilecek.*”(s.230-231) Yine bu hikâyede Millî benliğin gücüyle bu kötülerden kurtulmak için gerekirse canlarından vazgeçeceklerini bunun bir son değil hayatta kalanlar için yurtları için yeni bir başlangıç, yeni bir mutluluk olacağını söylerler:

“*Artık ne kadar uzun olursa olsun, fert, millet ve insaniyet için yaşayıp o uğurda ölmenin kendi başına bir saadet olduğundan hiç şüphe etmiyorum.*”(s.231) Umut dolu bir gelecek hayaliyle her zaman mücadele ruhunu diri tutmaya çalışırlar.

Halide Edip cephede bulunduğu zamanlarda bir yandan halkımıza, askerimize destek olmaya çalışırken bir yanda da bu yıllarda Avrupa hayranı olan birçok insana kendi ülkemizin değerlerini, güzelliklerini anlatma görevi üstlenmiştir. Çünkü bunu yaşadığı ülkeye karşı bir sorumluluk olarak görmüştür. İçindeki Millî ruhla bunu herkese anlatmaya çalışır. Ülkemizdeki bu güzelliklerin, bu değerlerin ne gibi zorluklarla elde edildiklerini, bu uğurda çok canların yandığını, çok ailelerin dağıldığını, çok ocakların söndüğünü hepsini bir bir ifade eder. Ama yaşanan her türlü zorluğa, her türlü kayıplara rağmen Anadolu topraklarının muhafaza edildiğini söyler:

“*Niçin öldüler? Anadolu da tekrar bahar olsun, hayat tazelensin, diye... Yaşamaya yemin etmiş milletlerin hayatla ezeli ahdini kanlarıyla mühürlediler. Onlar bir millet yaşasın diye canlarını vermeseler bugün Anadolu da ayaklarını toprağına bu kadar sıkı basan milyonların sembolü olan çocuk görmeyecektik. Adını bilmediğim fakat daima düşüneceğim bu küçük oğlan nasıl çocuktur?*” (s.244)

Sonuç ne olursa olsun her zaman Türk olmanın, bu topraklarda doğmanın ve yaşamanın nasıl bir büyük bir onur olduğunu gurur duyarak dile getirir. Türk askerlerimizin de böyle düşündüğünü ve bu yüzden hiçbir zaman Millî Mücadeleden vazgeçmediklerini “Anadolu’da Bahar” hikâyesinde işte böyle belirtilir.

Millî Mücadele ruhu, askerlerin ve halkın da benliğine öyle bir yerleşmiş ki vatanlarının, ocaklarının ateşinin sönmemesi en önemli gayeleridir: “*Ocağı ruhumun ismetiyle, bakir beyazlıklarla renklendirerek ortasında o ilahi ateşi yakmıştım. Sonra dünyaya arkamı çevirerek ocağın önünde diz çökmüş, ocağımın ateşini ebediyen parlak bulundurmak gibi tek bir arzuyla yaşamış, çalışmış, çalışmıştım.*” (s.116) Küçük Fesaneler-Ocağım adlı bu

hikayede Millî Mücadele ruhunun böylesine her şeyden önce gelmesi bu dönemde insanların ülke, millet ve bayrak kavramlarına ne kadar önem verdiklerini gösterir.

Batının ülkemiz üzerindeki emsalsiz zulümleri, ülkemizdeki yaptıkları tahribatlar ve daha bir sürü yaşanan olumsuz vakalar sonucunda Halide Edip'in Batı hakkındaki düşünceleri değişir. Özellikle Anadolu'da yaşanan vahşeti kendi gözleriyle görür. Artık Anadolu halkının Batı medeniyetine karşı birlik ve beraberlik içerisinde olmaları gerektiğini vurgulamaları gerekir. Millî Mücadele yıllarında manda ve himaye fikri Türk kamuoyunu uzun süre meşgul eder. Ancak bu yıllarda Mustafa Kemal Paşa'nın şu sözleri birazcık olsun insanlar sarsmış ve kendilerine getirir: "Milletin istikbâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." Bu sözler adeta balyoz darbesi gibi insanların kafasına iner. Mustafa Kemal Paşa kurtuluşun yine halkımızda, içimizde, ruhumuzda, benliğimizde, Millî kimliğimizde, Türklüğümüzde olduğuna değinilir. Başımıza ne gelirse gelsin çareyi Batı da ya da başka milletlerde değil, Türk milletinde yani kendimizde aramamız gerektiği vurgulanır.

Millî Mücadele Halide Edip'in hikâyelerinde yer verdiği en önemli temalardandır. Birçok hikâyesinde bu temayı ön plana çıkar. Hikâyelerinin dışında Millî Mücadeleyi işlediği iki önemli romanı vardır. Bunlar: "Ateşten Gömlek" ve "Vurun Kahpeye". Yazar İzmir'in işgalinden sonra umutsuzluk içinde yaşanan hayatları bu romanlarında anlatır. Bu romanlarında Millî Mücadelenin her aşamasını; doğuşunu, yaşanan gelişmeleri ve sonunda elde edilen kurtuluşu anlatır.

Yazar, bu hikâyede savaş yıllarında ülkemizin diğer ülkelerle olan mücadelesini tıpkı bu hikâyedeki kurdun yaşadığı hayata benzetiyor. Kurdun yaşadığı zorlukları kendini, ailesini ve yuvasını nasıl korumaya çalıştığını, hayatta kalabilme çabasını...Türkiye'nin o yıllarda içinde bulunduğu durumlar bağdaştırıyor ve ne olursa olsun hikâyedeki kurdun her şekilde hayatta kaldığını vurgulayarak Türkiye'yi hiçbir kuvvetin, hiçbir ülkenin yıkmaya, devirmeye, yok etmeye gücünün yetmeyeceğini vurguluyor.

"Bütün insanlardan daha anlamlı ve daha canıma yakın olan yaralı memleketim sembolü olan yaralı kurdu düşündüm. Ne gariptir ki insan bazen bir sembolü bütün sevgililerden sevgili buluyor ve seviyor. İrkımı bir kurt sembolüyle gördüğüm gün onun acı sergüzeşlerini de bir kurdun hayatı gibi hayal etmiştim. O günlerde olduğu gibi hâlâ kâinatta sağlam ve tabii faziletlerle mert insanların kusurlarını da, güzelliklerini de bir kurdun hayal ve aşkından düşünüyordum." (s.184)

Halkın sahip olduğu bu Millî ruh sayesinde vatan toprakları düşmana karşı her zaman savunulur.

Neferlerin sahip olduğu Millî benlik ve ruh “Seyit Onbaşı” adlı hikâyede bir kez daha karşımıza çıkar:

“Bütün kompartımanlarda esen bir vaziyet var; en kuvvetli, en dikkate değer nefer daima kapının önünde oturuyor. İnsan biliyor ki, içerdeki uzanmasını veyahut oturmasını o tanzim etmiş ve kompartırmana o hâkimdir. Belki yarası o kadar hafif değildir. Fakat kalbi ve iradesi, bilhassa fedakârlığı tabii haslet olan bunlar, arkadaşlarını en evvel düşünmüşler, en evvel kendi eziyet ve istabınını unutmayı tabii bulmuşlar!” (s.145)

Türk askerinin Millî Mücadele sırasında sadece kendilerini değil silah arkadaşlarını da düşündüklerini gösterir.

Halide Edip, “Ah Vatan, Vah Vatan” isimli hikâyede İstanbul’a yolu düşen bir Habeş kızının gözünden mücadele yıllarına değinir. Köylerine yapılan saldırıları anlatan bu kız içinde o yaşa kadar sakladığı hislerinin yazarla paylaşır:

“Bizim R de şimdi çamlarında sarı çiçek açardı ekinlerine kanarya sürüsü inerti diye dövünüyor. Nakarat halinde ‘ah vatan, vah vatan!’ diye inliyordu.

-Köyünden nasıl ayrıldın anlat.

-Biz Müslüman tarafındaydık. Gâvurlar hücum eder, çocukları gençleri esir ederdi. Bir seher vakti köyümüzü bastılar. Babam hacıydı (İçinden şehadet getirdi.) Erkekleri mızrakladılar, kadınların sırtına küçük çocukları yüklediler, delikanlıların ellerini birbirine bağladılar.” (s.157)

4.1.2. Kadın Algısı

Halide Edip Adıvar birçok hikâyesinde kahramanları kadınlardan seçer. Yazar kadınların hayattaki rolünü üstlendikleri görevlere, hayatın her anında her yerde her şekilde birçok şeye nasıl dâhil olduklarını hikâyelerinde işler. Halide Edip bir kadın yazar olarak eserlerinde kadınlar üzerine yönelmiş ve detaylı bir şekilde buna değinir.

Ayşe Durakbaşı, *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm* adlı kitabında Halide Edip’in eserlerine farklı bir bakış açısıyla bakılması gerektiğini ifade eder:

“Halide Edip’i salt Milliyetçi yazının odağında bir kadın yazar olarak okumak yerine, başka okuma olanaklarını da denediğimizde modernleşme tarihimizin duygular, kadın-erkek ilişkileri ve suskun kadın isyanlarına dair dip sularını da deşme fırsatını yakalayabiliriz” (Durakbaşı, 2017:248). Yazar eserlerinde kadınları hemen hemen her açıdan anlatmaya çalışır.

Hikâyelerindeki kadın kahramanlar genel olarak işgal yıllarında yaşayan cephede savaşan, ailesine destek olmaya çalışan, bazen ailesini kaybeden, bazen yoksulluk içinde çaresizlik içinde yaşayan tipler olarak ele almıştır. Bazen de bu kadar olumsuzluklar içinde umut dolu, sevecen, iyi yürekli, mücadeleci, güçlü kadınlar olarak bahseder. Yazar yer yer kadınların Millî Mücadeleye nasıl destek verdiklerinden bahsederken bazen de onların gönül ilişkilerine değinir. Bazen yaşadıkları psikolojik çöküntülerden bahsederken bazen de umut dolu kadınlar olarak çocuklarına nasıl kol kanat verdiklerine değinir.

Yazar hikâyelerinde kadın temasına eğilirken büyük bir hassasiyetle yaklaşır. Çünkü Halide Edip her zaman kadınları savunur ve onların haklarına sahip çıkabilmek için elinden geleni yapar. Çünkü ona göre kadın yüce bir varlıktır. Yani kadınların aşağılanması hor görülmesi ikinci plana itilmesi Halide Edip'in asla kabul edemeyeceği bir şeydir. Örneğin Yakup Kadri'nin hikâyelerinde ya da eserlerinde kadın kahramanlar bazen aşk ilişkilerinde erkekleri felakete sürükleyen etmenler olarak verilir. Ona göre kadınlar hem iyiliğin hem de kötülüğün kaynağını oluşturur. Halide Edip ise kadın kahramanları daha çok iyi yönleriyle eserlerine konu eder. Öyle ki bazen ülkenin kurtuluşunu, savaşların kazanılmasını, huzurlu ve mutlu bir yaşamın ancak kadınların yardımı ve destekleriyle olabileceğini söyler.

Halide Edip bir gün bir mahallede kavga eden Türk çocukları ile Hristiyan çocukları görür. O yıllarda ırklar arasında her geçen gün nefret artmaktaydı. Ama yazar her şeye rağmen çocukların annelerinin onları tatlı bir dil ile ayırmaya çalıştıklarını görünce gelecek zamanda tüm kadınların ele ele verip tıpkı bu çocukların kavgalarını bitirdikleri gibi savaşları da, işgalleri de bir gün böyle sona erdireceklerine inanmış ve bunu dile getirir. Yazar her zaman her konu da kadınları destekler; konuşmalarıyla, davranışlarıyla her zaman kadınların yanında olur.

Mustafa Kemal Paşa da Türk kadınlarına seslendiği birçok konuşmasında yazar gibi onları her zaman desteklediğini belirtir. Her alanda erkekler kadar hakları olduğunu ifade eder. Eğitim hakları, iş olanakları, sosyal hayat gibi birçok alanda hiçbir zaman kadınlarımızın geri kalmadığını öne sürer. Avrupalıların bu konu hakkındaki olumsuz düşüncelerinin aksine Türk toplumunda kadının önemli bir yeri olduğunu yansıtır. Mustafa Kemal Paşa Allah'ın kadın-erkek ayırt etmeksizin bütün Müslümanlara her zaman ilim öğrenmeyi emrettiğini vurgular. Ayrıca Mustafa Kemal kadınların eğitiminin iki açıdan çok önemli olduğuna vurgu yapar. Kadınların sosyal hayatta her zaman erkeklerle yan yana görev alması ve çocukları eğiten ilk

kişilerin kendilerinin olmasıdır. Bu açıdan yeni kuşakların yetiştirilmesinde ve milletin ilerlemesinde eğitimli annelerin önemini dile getirir.

Mustafa Kemal her zaman Türk kadınlarının yüceliğinden bahseder. “Anadolu Kadını” söylemleriyle onlara verdiği önemi vurgular. Bu dönemde Anadolu kadının emek veren, mücadele eden, direnen, sabır gösteren, yeri geldiğinde yol gösteren, akıllı, ilim sahibi, ileri görüşlü, kimi zaman gelenekçi, kimi zaman modern, medeni bir kimliğe sahip olduklarını belirtir. Bazen Anadolu kadını ile alafranga kadını kıyaslar nitelikte düşüncelerini ifade etmektedir. Anadolu’da yaşayan Türk kadınlarımızı iffetli, saf ve çalışkan gibi ifadelerle nitelendirir.

Halide Edip’in eserlerinde seçtiği karakterlerde, kadın karakterler çoğu zaman daha baskındır. Bu durumu Kenan Akyüz şöyle dile getirir:

“Gerçekten daha çok kadınlar arasında seçilmiş olmaları tabii bulunan bu karakterlerin bütün psikolojik incelikleri ile canlandırılmasında romancı büyük bir güç gösterir. Etraflarındaki erkekleri şiddetle ve hızla tesirleri altına alan bu kadın kahramanların, normal olmaktan ziyade, normal-üstü bir yapıda olduklarını, söylemek mümkündür.” (Akyüz, 2018:181)

Kadın karakterlerin güçlü bir etkisi olduğu hikâyelerde açıkça görülür.

Halide Edip’in hikâyelerinde kadınlar her zaman toplumun, milletin, halkın bir nevi temsilcisi olmuşlardır. Hikâyelerde bu karakterler halkın sözcüsü olarak kimi zaman Emine, kimi zaman Kezban, kimi zaman Fatma, Hatice gibi Zeynep gibi isimlerde vücut bulur. Millî Mücadele sırasında kadınlarımızın çektiği acılar, zorluklar, taşınan ağır yükler yine bir kadın yazarımızın kaleminden bize aktarılır. Halide Edip’in, *Harap Mabetler* kitabında yer alan “Eller” adlı hikâyede bu hayatta kadın olmanın her dönemde her durumda ne kadar zor olduğundan ve kadınlara nasıl bir gözle bakıldığından bahseder:

“Ey, her şeyi düşücü olan bedbaht çocuk! Niçin ebediyen cinsin için ağlar, niçin cinsinin karanlık mukadderatını niçin, niçin’lerle aydınlatmak istersin? Kadınlığın istekleri ebediyen isaf edilmemek, kadınlığın elleri ebediyen boş kalmak, kadınlığın kalbi ebediyen çiğnenmek, kadınlığın beyaz, vakur cephesi ebediyen ayaklarla ezilmek; işte bu, muhitinin felsefe-i itiyadı.” (s.25)

Yazar kadınları bir de kendi objektifine yansıyan haliyle yaşadıkları dönemi de göz önünde bulundurarak ifade eder.

Yazar Millî Mücadele yıllarından esinlenerek çok sayıda hikâyeye yazmıştır. Bu yüzdendir ki hikâyelerindeki kadın kahramanlar genellikle onun gibi cephede var olmaya çalışan kadınlar olmuştur. “Bilmem Topraklar Sıcak Mıdır?” hikâyesinde de cephedeki kadından söz eder:

“Bazen rüzgâr dondurucu, kesici soğukluğuyla yakıcı bir şiddetle savrulur, öter, önünde ne varsa yıkar, dağıtır gider. O vakit, o ta mezarımın sıcaklığını tehdit eder gibi yerleri bile kudretiyle itip sarsarken ben soğuk sefaletlerle eriyip ezilenlerin zayıf eninlerini havanın ahenktar, korkunç tınnet-i lisanında duymaya çalışayım. Ve bileyim ki onun soğuk, bu vahşi hareket-i musikiyesi acezeyi inletip öldürürken nefaset bedayiyile ısınmış sıcak salonlarda kadın kalbinden ziyade birer cici, pahalı oyuncuğa benzeyen kalpler, pembe dudaklar vasıtasıyla suni bir hararetin soğuk alevlerini etrafa saçıyorlar; erkek kalbinden ziyade işlenmiş, yontulmuş yalnız sathundan hayatı resmeden birer maden levhaya benzeyen erkek kalpleri, aşk, vefa, ıstırap gölgelerini kalplerinden dudaklarına uzatarak kadın oyuncaklarının gözlerine aksettiriyorlar.” (s.27)

Yazar bu sözleriyle cephede olan kadının çektiklerini anlatmakla kalmayıp okuyucuya bunu salon kadınlarıyla kıyaslayarak verir. Halide Edip burada dönemin getirdiği zorluklara sırt dönmemek gerektiği mesajını verir.

Yazar hikâyelerinde yokluk çeken, acı çeken, ağır psikolojik yükler altında ezilen zülüm gören kadınlara da yer verir. Çünkü yazar kadınların yaşadığı tüm bu olumsuzlukların kaynağı ve sebebi olarak işgalleri gösterir. Bu yıllarda kadınların mağduriyetleri de hikâyelerinde yer bulur:

“Ruhumdaki her gün ağırlaşan yükün birdenbire omuzlarımı eğdiğini, belimi büktüğünü hissettim. Yağmurlu, kirli bir günde, çamurlar, ratib rüzgârlar içinde ilerlerken bütün mevcudiyetimin, meyusiyetin verebileceği ani ve kati bir kararla omuzlarımı, ruhumu eğen yükü fırlatmak için isyanını duydum. Hemen o kirli, muzlim fukara mahallesinde üstü sanattan, süsten ari küçük camiye girdim.” (s.53)

“Mabetteki Kadın” adlı bu hikâyede bu mağduriyet ve kadının kendine bir çıkış yolu bulmaya çalışması anlatılır.

Halide Edip hikâyelerinde kadın temasını işlerken her ne kadar kadınların mazlum tarafından bahsetse de o daha çok kadınların başarılarından ve güçlü taraflarından söz etmeyi tercih eder:

“Yalnız büyüklüğü her şeyden çok seven bu Millî galeyanları, saray entrikalarını keskin zekâsıyla kendi kudretinin tezyidine medar olacak tarzda kullanırdı.” (s.94) “Kösem Sultan” adlı hikâyede bahsi geçen bu kadın o dönemin güçlü, mücadelecisi, akıllı, her şeyin üstesinden gelebilecek kudreti kendinde görebilen bir kadın karakterden bahsedilir. Yine bu hikâyede:

“O biliyordu ki bir feyzan-ı müthiş gibi akan milletin en güzide ağalarının önünde durabilecek ve hatt-ı hareketlerini istediği mecraya çevirebilecek zekâ kendisinininkiydi.” (s.95)
Sözleriyle de bu akıllı, güçlü kadın figürünü destekler.

Yazar bu hikâyede kadın kahramanın sadece zekiliğini ve güçlü oluşunu değil aynı zamanda ne kadar güzel ve etkileyeceği olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“Bütün Mülk-ü Osmani'nin sahibesi Kösem Sultan'dı. Orta boylu, nahif ve narin bir kadındı. Solgun, zayıf, uzun çehresinde, biraz çökük kuru yanaklarında, serpuşunun altında dalgalanmaya bırakılmayan sıkı sıkı taranan, ağarmaya başlamış koyu saçlarında, biraz uzun, kanatları müteharrik uzun burnunda, ince, kısık dudaklarında, asırları ve edebiyat alemini tül kanatlarıyla rüyamsı bir okşayışla gıcıklayan, Şark'ın esrarengiz hüsn-ü anında aranılrsa bulunamazdı.” (s.91)

Yazar kadınların her zaman güzellikler içine gizlenmiş birer elmas gibi olduklarını düşünür ve onlara hak ettikleri değerin verilmesi için elinden geleni yapar.

Edebiyatımızda yazar ve eseri birbirinden ayrı düşünmek doğru olmaz çünkü yazarlar kendi yaşadıkları, gözlemledikleri, etraflarında şahit oldukları olayları kendi yazar süzgecinden geçirerek okuyucuya sunar yani buradan hareketle Halide Edip'in yaşadığı hayatın, mekânları, hayatında var olan insanların ve olayların eserlerine yansıdığı söylenebilir. Halide Edip'in yaşamış olduğu talihsiz evliliklerde onun eserlerine konu olmuştur. Bazen kendi hissettiklerini eserlerinde yarattığı karakterlerle özdeşleştirir. Bazen yapılan yanlış evliliklerde kadınların yaşadığı zorluk ve problemleri eserlerinde göstermeye çalışmıştır. “Hayat-ı Muhayyel” hikâyesinde bunu şöyle belirtir:

“Zevcimin istirhamkâr nazarları önünden sıyrılarak yatak odasına girdim ve kapıyı şiddetle yüzüne kapadım. O, bu gibi asabi nümayişlere alışmıştı. Hayat-ı maziyeimin feci bir hatırasının temadisiyle ben hasta, ruhu hasta bir kadındım. Yalnız izdivacımın ilk anlarında her şeye gülerek zevcimin refah ve saadetini, hatta zevki için yaşamıştım. Fakat insanlar acıptirler, ben ona hayatın en ince, en leziz dakikalarını bahsettiğim zamanlar o nasıl kendisine verilen bu şeyin kıymetini bilmeyerek beni adi kadınlarla aldatmış, izzetinefsimi çamurlarda sürüklemişti.” (s.99)

Yazar burada aslında kadının psikolojik çöküntülerinin sadece cephede yaşanan olumsuzluklardan yapılan zulümlerden, açlıktan, yokluktan değil bazen evinin içinde yaşadığı psikolojik şiddetten de kaynaklandığını ve bu durumun ona neler hissettirdiğini gözler önüne serer.

Halide Edip Adıvar kadın temasını hikâyelerinde tek bir pencereden bakarak değil birçok açıdan inceleyerek ele alır. Yazarın hikâyelerinde tema olarak kadın farklı yönleriyle anlatılır.

Bazı hikâyelerde kadın kahramanlar savaş mağduru, eşini ailesini kaybetmiş, çektiği acılar dayanılmaz olan bir eşi canlandırırken, bazı hikâyelerinde cepheye giden evlatların ardında gözü yaşlı cefakâr bir ana, bazı hikâyelerde tüm zorluklara göğüs geren direnişçi bir Anadolu kadınıdır. Bazı hikâyelerde cephede askerin yaralarını saran bir hasta bakıcı bazen de çaresizlik içinde uzun bekleyişlere dalan kimsesiz, yalnız kalan bir kadın kimliğine bürünür.

Yazarın *Dağa Çıkan Kurt* adlı hikâye kitabında aynı adı taşıyan hikâyesinde savaş ve işgaller sonrasında cepheden dönmeyen şehit olan eşinin ardından evine, ailesine, çocuğuna sahip çıkmak zorunda kalan savaşın mağduriyetini sonuna kadar yaşayan bir kadın, yazarın kaleminden şöyle resmedilir:

“Yuvalarınız bozuldu, yavrularınız dağıldı, yurdumuz yas ve zincir var, avcı inlerinizi sardı. Ne dişi, ne yavru, ne iş, ne ekmek ne de ateş kaldı. İnini köpekler basmış kurt yavruları gibi çocukların dağıldı.” (s.14) Sözleriyle Birinci Dünya Savaşı sonrası ailelerin nasıl birer enkaza dönüştüğü gözler önüne serilir. Geride ise kocasını savaşta kaybeden bir kadının isyanı, omuzlarına binen yükler, dirliği bozulan yuvası ve alt üst olan hayatı kalır.

Yine başka bir hikâyede yazar savaşın sebep olduğu yıkımlar; savaş sonrasında harabeye dönen köylerinde, memleketlerinde hayatta kalma mücadelesi veren savaş mağduru kadın kahramanın ağzından şu sözlerle dökülür:

“Bizim başımıza neler geldi; Yunanlılar her şeyimizi aldı götürdü. Ne ot, ne ocak ne de bucak var. Bak bebelerime, yerde sürünüyor. Bak damlarım, yepyeni damlar, hepsi çöktü. Bak bu leşlere, bunlar bizim davarımızı, malımızı, hepsini aldı götürdü, kalanını süngüledi. Yiyecek, giyecek bir şey yok!” (s.82)

Aziz’in Karısı adlı hikâyede bahsi geçen bu olayla yaşlı bir kadının bizzat şahit olduğu olaylardır. Bu kadın yaşadıklarını anlatırken gözleri önünde yakılarak öldürülen ev sahibini merak eder:

“Ev sahibimi götürdüler, yaktılar, diyorlar. Yakmışlar, doğru mu? Şimdi haykır haykır ağlıyordu” (s.82) Yaşlı kadının yaşadıkları gerçek olamayacak kadar acı ve ağırdır. İşte yaşlı teyzenin bu sözleri hassas, narin yapılara sahip kadınlarımızın bu savaş yıllarında nasıl ağır psikolojik yükler taşımak zorunda olduklarının kanıtıdır.

Türk kadını hikâyelerde sadece ruhsal yönden güçlü olmak zorunda kalmamış aynı zamanda yeri geldiğinde bir erkek gibi ağır, zor işlerde de kendini göstermiştir. Mekkâreci Mehmet hikâyesinde sözü edilen Saliha kadın işte tam da bu tanıma uyar:

“Çentik, çüntük kara elleri, yaşı belirsiz buruşan kara, sert yüzü, kocaman iri omuzlu vücuduyla rençperliği yüksek olan bu kadını gündelikçi arayan tarla sahipleri erkeklere tercih ederlerdi. Bütün emeğiyle ancak sade sarımsaklı un çorbası ve ekseriya yağsız hamurla yaşayabilen Saliha kadın.” (s.89)

Bedenen bu kadar güçlü, azimli, hırslı olan bu kadın ne yazık ki evladı söz konusu olduğunda ruhunda duyduğu üzüntüyü dayanılmaz bir acı olarak tarif eder:

“Oğul! Bebe! Bebe! Bebemi alacaklar! Askere götürecekler, ben nideceğim? Oğul bağırma od düştü; oğul, ciğerime bit düştü!” (s.93) Bu sözler cepheye çağrılan oğlunun ardında gözü yaşlı kalan bir ananın feryadı olur.

Halide Edip’in hikâyelerinde ele aldığı kadın teması geniş bir yelpazeyi kapsar. Hikâyelerinde Anadolu’da yaşayan erkeğinin karşısında söz söyleyemeyen, ailesine sadık, evine, eşine itaatkâr kadın tiplmeleri yer alır. Aynı zamanda çileli ve vefakâr Anadolu kadınları düşman askerlerinin esir aldıkları kadınlar, savaşlarda tecavüz edilen ve sakat bırakılan kadınlar da bu yelpazede yer alır. Yazar bir de işgal yıllarında yokluk ve sefalet içinde kalmış, eşini savaşlarda kaybetmiş veya sevdiği erkek tarafından anlaşılammış kadınları da hikâyelerine konu eder.

Halide Edip savaşlarda yaşanan kayıpların ne kadar ağır ve ne kadar acı olduğunu tüm eserlerinde olduğu gibi hikâyelerine de yansıtır. Savaşta yaşadığı kayıpları kaldıramayıp psikolojisi bozulan Şebben kocası gittikten sonra psikolojik bunalımlar yaşayan ama yine de güçlü durmaya çalışan bir kadındır. Cepheden yardıma gelen her askere “Kara Hüseyin’imi gördünüz mü?” diye sorup durur. Savaşın alıp götürdükleri karşısında geri de kalan kadın kahraman hikâyede şöyle tasvir edilir:

“Şebben’in rengi sararmış, süzölmüştü. Eskiden daha çok durgun ve sakindi. Fakat bu süzgün sarı yüzde gözleri daha içinden yanıyor; kısıtğı dolgun dudakları içine sığmayan özlem acısını büyük bir gayretle içinde tutmaya çalışıyordu. Eskiden çok canlı ateşli ve mustarıptı.” (s.106) Cepheden geri dönmeyen kocasının yasını işte böyle dile getirir.

Halide Edip hikâyelerinde düşman askerlerinin tecavüzlerine maruz kalan kadınların nasıl direndiklerini, nasıl çabaladıklarını “Vurma Fatma” adlı hikâyesinde anlatır:

“Yeter Fadime, git yat, bunları unut, bu savaşı sen yaptın, Yunan’ı sen yendin, zalimlere sen vurdun Fadime! Nasırlı ellerinle, patlak tabanlarınla, hasretten lime lime olmuş zavallı kalbinle oynayanlar cezalarını buldular. Senin güçlü omuzların bu mutlu savaşın yükünü taşıdı; senin küçük ellerin kurtuluş ordusunu doyurdu;

kurtarıcıları emziren mutlu göğsünden sevgililerini kopardın ateşe attın; kurtuluş günü senindir Fadime! Kurtardığın toprakların üstüne gururla bas ve hür dolaş sevgili Fadime!” (s.112)

Sözleri adeta bir ok gibi insanın yüreğine saplanır. Yazar tüm gücüyle direnen, mücadele eden ama yine de sonunda şehit düşmekten kurtulamayan Fadime’ye artık mezarında rahat uyumasını söyler. Onun kurtardığı ülkede çocukların, gençlerin, halkın rahat ve huzur içinde yaşayacaklarını söyler.

Yazar hikâyelerde savaş yıllarında çekilen cefaları ve yapılan fedakârlıkları her durumda dile getirir. Çileli ve vefakâr Anadolu kadınları “Emine’nin Şehadeti” adlı hikâyede idealize edilir. Bu hikâyede odunla kendisini ve kocasını yunan askerlerinden korumaya çalışan, namusunu ve vatanını koruyabilmek için büyük bir mücadele veren Emine’nin yaşadığı dram dolu anlar kocasının dilinden şöyle anlatılır:

“Hala arkamdan söverek, bağırarak askerler birisiyle mücadele ediyorlardı. Gözüme ilişti Emine elinde bir yanık odunla sağa sola arkamdakilere saldırıyordu. Bir yunan neferi kafasına gelen odunla düştü. Bende durmadan atılan kurşunlarla düştüm. Gözlerim kapanmadan onu ayakta odunla gördüm. Etrafa odunu savuruyor, Yunanlıları yanına sokmuyordu. Sonra onunda iki kurşunla arkasındaki peştamal kan içinde, saçları didik didik yuvarlandığını gördüm. Sonra ne oldu bilmiyorum. Kırk sekiz saat sonra cesedini ararken henüz sağ bulduk uğraştık, uğraştık. Emine beni ve namusunu kurtardı ama işte ben kaldım o öldü.” (s.125)

Yazarın bu hikâyede vurgu yaptığı kadın, canı pahasına ailesini ve namusunu koruyan, bu uğurda savaştan Millî Mücadele kadınıdır.

Halide Edip savaşın aileleri, yuvaları nasıl dağıttığından bahsederken bazen de savaş yılları yüzünden kurulamamış yuvaları, var olamamış aileleri anlatır. Yazar “Beyazlı Kadın” hikâyesinde yıllarca cephede savaşmış hiç evliliği düşünmemiş daha doğrusu düşünecek vakti olmamış otuz sekiz yaşındaki bir Türk askerinin annesinin onun için nasıl kaygılandığı onun ağzından şöyle anlatılır:

“Artık bu defa da evlenmezsen hiç evlenemezsin, diyor. Bende uzun ve zorlu hayatımın biricik dayanağı olan bu beyaz saçlı sevgili kardeşin yüzüne büyük bir sevgiyle bakıyorum. Her akşam, yeşil abajurun tatlılaştırdığı elektrik lambasının altında durmadan bluz üriyor ve benimle evlenmek konuşuyor. Otuz sekiz yaşında olduğuma göre herhalde on yıl geç kalmışım bunu ne kadar garip bir hüznle duyuyorum.” (s.141)

Annesinin bir an önce evlenmesini istediği bu genç cephede öyle güçlü, öyle şerefli, öyle namuslu, öyle mücadeleciler kadınlar görmüştür ki kendisi de bir gün evlenmek isterse işte böyle bir Anadolu kadını olmalı diye düşünür. Bu hisler hikâyeye de ideal kadın tasviri olarak şöyle ifade edilir:

“Geçmişimin bu müthiş dekoru, sonsuz tabiat sahnelerinde en aşına eş, bir Anadolu kadını olabilirdi. Onların ıstırap çeken ve daima kuvvetli ve durgun gözlerinde, memleketin bütün işlerini görmekten parça parça olan ellerinde bana yakın bir şeyler sezdim. Karargâhımın uzak nöbetçisinin uzun süngüsünden başka bir şeyin kımıldamadığı esmer ve sonsuz akşamlarda omuzlarında oraklarıyla, çatlamaş ayaklarıyla, omuzlarındaki hayat yükünden çökmüş ruhlarındaki hiçbir zaman doymayan bir özlemle gözleri ümitsiz yürüyen onlardan biri yanıma gelse el ele, isimlerini koyamadığımız bu içimdeki eza ve hasreti beraber duysak dediğim günler oldu.” (s.142)

Yunan işgalinde zor şartlarda hayatta kalmaya çalışan Hatice Nine'nin vatan sevgisinin anlatıldığı “Bayrağımızın Altında” hikâyesinde bir kadının kaç yaşında olursa olsun vatanından, bayrağından asla vazgeçmeyeceğini anlatır. Vatan için, millet için her durumda, her şartta sonuna kadar savaşılabileceğini, mücadele edileceğini söylemektedir. Bu uğurda canını da verse son nefesini yine Türk Bayrağının dalgalandığı bir ülkede onun altında vereceğini söyler. Hatice Nine bu bağımsızlık isteğini hikâyede şöyle dile getirir:

“Hey oğul, ben beş defa muhacir oldum, beş defa evim yandı. Ben Üsküp'ten beri beş defa düşman bandırasından bizim bayrağa kaçtım. Bunlardan evvelsi gün ümidi kesince bir tek oğlum aldım, size bizim bayrağa kaçtım.”(s.127-128) Hatice Nine ülkesine kavuştuğu an artık ölümden korkmadığını şöyle ifade eder:

“Ne yangın ne facia ne zarar ve ziyan ne de işkencenin onca manası vardı. Hayatta bir tek önemli şey vardı: Öldüğü zaman cesedinin düşman bandırası kalmaması! Basit ve sade. A yavrurum, dedi, artık Tanrı emanetini istediği dakika alsın, toprağım bizim bayrağın altında olacak!” (s.128)

Halide Edip'in yazdığı eserlerde amacı sadece o anları yansıtmak, o günü aydınlatmak değildir. En önemli yazma sebeplerinden biri bu eserlerin yıllar sonra okuyanlarda uyandırmak istediği hisler ve vermek istediği mesajlar vardır. Yazara göre gelecekte var olacak güzel bir ülke için sağlam bir eğitim anlayışının ve kadınların sosyal, siyasal, ekonomik hayatın bütün alanlarında yer almalarıyla mümkün olabileceğini vurgular. Halide Edip yazdığı birçok yazıda kadınların eğitimle birer şahsiyet olabileceklerine ve ancak bu şekilde toplum hayatına dâhil olabileceklerine değinir. Yazarın hikâyelerinde ele aldığı kadın kahramanlar eğitilmiş ailesine ve topluma katkı sağlamaya çalışan aktif üretken kadınlardır.

Halide Edip kadının ezilmişliğinin sebebini bazen erkeklere bazen de eksik eğitimlerine bağlar. Kubbede Kalan Hoş Sada adlı kitabında yer alan Allah'ın Nuru II hikâyesinde kadından öyle bir bahseder ki; aciz, ezik, suçlu, güçsüz... Hikâyede erkek karakterlerin gözünden kadın şöyle tasvir edilir:

“Bunlar ve daha birçok şeyler için ruhumdaki sesi dinlerken, seninle el ele bazen sokağa baktığımız köşe pencerenin önünde bir araba durdu. İçinden kuvvetli, hayat dolu, genç bir erkek, yanında yüzü ve hayatı nura ve havaya kalın siyah örtülerle örtünmüş ve örtülerinin altında korkak varlığı için özür dileyen, titrek bir elle yavrusunu saklamış zayıf kadın, üç yaşında da bir erkek çocuk vardı. Araba durunca kadın çocuğuyla tereddütlü ve acemi hareketlerle indi; hâkim bir el, bitişik minimini sevgili çamaşırlar olan bir paketi, iki eli de meşgul olan siyah ve kapalı esire uzattı.” (s.131)

Yazarın buradaki amacı aslında okuyucuyu ters köşe eder yani kadınların kıymetini bir tezat içinde sunar.

Yazarın bu konuları hikâyelerine konu etmesi kadınların ne kadar aciz, ne kadar ezilmiş olduklarını göstermek değildir. Yazar bilakis bu düşüncelerin ne kadar yanlış olduğunu vurgulamak ister. Hatta başka bir hikâyesinde eğitilmiş eşini seven bir adam örneği vererek bu iki durum arasındaki farkı gözler önüne serer:

“Gülnuş Sultan Şah babasının en sevgili çocuğuydu. Gülnuş Sultan bütün Osmanlı Hanedanı'nın, hatta şehzadelerin, aklına, vakarına, şiddetine hürmetle, hayretle baktıkları bir genç sultandı. Gülnuş Sultan küçük parmağını kaldırıp emir verebildiği ilk andan beri bütün etrafına istediğini yaptırmıştı.” (s.20)

Yazarın Gülnuş Sultan adlı hikâyesinde böylesine güçlü bir karakter olarak tanıtılan kadın kahraman çocuğu olmadığı için kendisini eksik hisseder. Ve güzel bir cariyeyi kocasına sunar. Karısına büyük bir aşkla bağlı olan eşi, cariyeye elini bile sürmez. Gülnuş Sultan kocasının bu sırrını ancak Karadağ muharebesinde şehit olduktan sonra onun için okuttuğu mevlitte cariyeden öğrenir. Kadını seven, kadına saygı duyan, kadını yücelten koca hikâye de böyle ifade edilir.

Yazar yine o yıllarda kadınlarımızın ne kadar kutsal olduğuna, onları koruyup kollamamız gerektiğine “Bir Kadın İçin” adlı hikâyesinde değinir:

“Sakallı bir efendi, oğlum bir kadın için mi? Diye kolundan çekti. Bunda bir tenkit, ayıplayan bir tekdir vardı. Evet, bir kadın için, kadınlarımızın namusu bizim namusumuz. Her kadın anamız, kardeşimiz olduğu için... Diyor, köpürüyor; kesik, karışık, sayıp döküyordu. İçinden bir şey kuduruyordu, kadını ezmek, kadını kapamak, kadını ağlatmak ve süründürmek bunlar namustu, kadına müşterek mal gibi tecavüz etmek bir namustu, kadınlarımızı düşmanlar kirletirken bağırarak, fakat kendi toprağında, kendi vatanında, babasının, kocasının, oğlunun beklediği vatanda şerefine, haysiyetine tecavüz etmek her kirli ve cüretkâr adamın hakkıydı.” (s.84)

Savaşta kadınlarımızı korumamız gerektiğini anlatan bu hikâyede, anasını korumaya çalışırken hayatını kaybeden bir gencin (Feyzi'nin) son sözleri bulunmaktadır: “Senin için

ölüyorum anneciğim, diye bu son temasın şükranını mütevazı ödemek istiyordu.”(s.87)
diyerek gözlerini kapar.

“*Fatih İhtifâli, Yeni Turan da*” adlı hikâyede bir alayın geçidi sırasında yaşlı teyzenin yanına gelen genç alayda yaşananları ona anlatır:

“*Sonra alay Fatih’e geldi, bembeyaz asfalt muazzam avlunun medreseler tarafında kadınlar için tribünler yükseliyordu. Bütün memleketin kadınlara bugün nine hatta fakiri bile hep beyaz giymişler, beyaz örtünmüşler, nine senin vaktinde kadınlar nereden bakarlardı.”*
(s.113)

Sorusuna yaşlı teyze biraz buruk, biraz üzgün şu cevabı verir:

“*Ayrı yerleri yoktu ki evlat, itile kakıla bir yere tıklırlar, kucaklarında çocukları, ellerinde çıkınlarıyla önünde olan erkeklerin arkasından bir şey görmeye çalışırlardı.”* (s.113) Eskiden kadınlara verilen değer zamanla ne kadar arttığının bir kanıtı gibidir bu cümle.

Halide Edip’in kadın kahramanları “ana” figürüyle ele aldığı hikâyeleri de vardır. Bunlardan biri olan “Münacat” adlı hikâyesinde hiçbir destekten kaçınmayan analarımızın el açıp Allah’a nasıl dua ettikleri anlatılır:

“*Ben Türk kullarının aciz ve değersiz anası, gönlüme indirdiğim, ırkımın evlatlarının geleceği için vaat edilmiş olan hayat ve nur için, anım secde de, fakat gözlerimin göremeyeceği ellerimin tutamayacağı o vaat edilmiş gelecek yaşarken, sen, Tanrım, dağılmış zerrelere bir an için hayat vereceksin: Rüzgârda isem nihayet gün gören evlatlarının başların şakiyan bir muhabbetle eseceğim; Su da isem ayakları altında daha mesut ve bir geleceğin hikâyelerini şıpldayacağım; bulutlarda isem tarlalarına feyiz ve bolluk veren yağmur damlaları olacağım; ve kâinata artık o günden sonra vaat edilen hayatını yaşayan müstakbel ırkın üstünde göklerden onlara ebediyen rahmet ve sevgi dilenen iki manevi el olacağım!”* (s.121-122)

Türk askerlerinin arkasında onlara her zaman dualarıyla destek olan kadınların, anaların varlığı anlatılır.

Yazarın kadınların önemini vurguladığı bir diğer hikâyesi “Padişah ve Şehzadelerimize” dir. Halide Edip burada savaş yıllarında kadınların namusunu korumayı kendilerine görev edinen Türk askerinin şu sözleriyle ifade eder:

“*Hiçbir şey için değilse bile, kadınların namusu için padişahım, eğer Bulgar çizmesi altında kalacaksak, mukaddes ve pâk namusumuzu ordu müdafaa etmeyecekse, ölürken son dakikaya kadar dövüştü tesellisiyle Allah’a gidelim.”*(s.126) Toplumun ahlaki değerlerini korumanın ve

sahip çıkmanın önemi yani ahlak ve toplum bilincinin Türk askerlerinde var olduğu gözlemlenir.

Fedakârlıkta sınır tanımayan bir anneyi konu alan “Ağzından Çıktığı Gibi” hikâyesinde yazar tüm kötülöklere tek başına göğüs geren yaşadığı haksızlıklar karşısında kendini savunmak zorunda kalan ve evladı için her şeyi göze alan bir kadından söz eder:

“Sanatı şimdi hizmetçiliktir. Modern bir apartmanın bütün işini bir makine intizamıyla gören bu kadın, yedi sene evvele kadar keçi gütmüş, bez dokumuş hatta sırtında odun bile taşımıştır. Adı Ayşe’dir. Hayatına, bir kaptan gemisine ne kadar hâkim ise, o kadar hâkimdir.” (s.162) Yazarın Ayşe diye bahsettiği kadın yıllarca köyde babasının eziyetine katlanmış, yeri gelmiş dayak yemiş, hor görölmüş, aşağılanmış bir kadındır. Evlendikten sonra kaderi değişmez. Kocası üstüne kuma getirmiş, Ayşe de daha fazla dayanamayıp kızı Fadime’yi de alıp İstanbul’a gelmiş, burada kızı için hayata tutunur ve mücadele eder.

Ahmet Hamdi Tanpınar 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi’nde, halkın içinde bulunduğu karanlık günler nedeniyle hikâye ve romanlarda kadınların sefil, terkedilmiş ve aldatılmış olarak yer aldığını ifade eder:

“Sefalet, terkedilmiş kadın, ümitlerinde aldatılmış kız, hatta veremli hasta, on dokuzuncu asır ortalarında, romantizmin serpintisi olan edebiyatlarda mühim yer tutar” (Tanpınar, 2018:294). Halide Edip Adıvar’ın özellikle ilk dönem mensur şiirleri ve hikâyelerinde de kadınlar; sefalet, çaresizlik ve bunalım içinde yaşamışlardır.

Kadınlar yaşadıkları psikolojik travmaları atlatamamış ve çözüm olarak intiharı seçmişlerdir. Mensur şiir ve hikâyelerde, eşleri tarafından aldatılan kadınların aldatılma karşısında sessiz kalmaması vurgulanır ve eğer kadın bu durumda sessiz kalırsa önünde sonunda mutsuzlukla yüzleşeceğini ifade eder.

Halide Edip’in hikâyelerinde kadın karakterler, ilk dönem yazdığı hikâyelerde daha güçsüz karakterler olarak verilirken savaş sırasında ve sonrasında yazmış olduğu hikâyelerde daha çok güçlü vatanına, milletine destek güzel bir gelecek için çabalayan idealist kadınlar olarak karşımıza çıkar.

Halide Edip , “Yeni Dünya, Eski Kadın” hikâyesinde yenilikçi kadın imajı yaratır. Hatta hikâyeyi yazdıktan sonra isminin tam tersi olması gerektiğini düşünür:

“Yalnız buna Eski Dünya, Yeni Kadın demek daha muvafik olacaktı zannındayım. Çünkü Havva Anamız, Âdem Babamıza günah yemişini tattırdığı gündən beri kadın hep yeniliğin peşindedir.”(s.168) Hikâye de yer alan yenilikçi kadın tasviri ise şu sözlerle aktarılır:

“Eskiden sizler kadını esir gibi çalıştırır, vahşi hayvan gibi kafes arkasına hapsederdiniz. Şimdi kadın hür oldu. Çekemiyorsunuz. İnkılap lafı oldu mu kimseye söz bırakmazsınız. Dünyayı yeni baştan keyfinize göre yapmak istiyorsunuz. Fakat yeni kadın istemiyorsunuz. Eskisi gibi kadın ağzını açınca, boşayıp sokağa atamıyorsunuz. Ha, ha, ha... Yaşasın yenedünya! Siz analarınızı nasıl esir gibi kullandınızsa, bizde sizi öyle kullanacağız.” (s.169)

Eski yeni karşılaştırması yaparak yazar kadınların yeni dönemde daha değerli olduklarını ve daha çok önemsendiklerini söyler.

Hindistan civarı bir adada zalim bir padişah varmış. Bu padişah kız kardeşini kimseye yakıştırmaz bu yüzden evlenmesine izin vermezmiş. Padişahın yakın akrabalarından biri olan Yakzan Sultan'ı görmüş ve âşık olmuş. Sultan'ında gönlünü etmiş ve nikâh kıymışlar sonra bir erkek çocukları olmuş. Padişahın gazabından korkan anne evladını koruyabilmek için, çocuğunu saraydan, adadan uzaklaştırabilmek için bir sandık yaptırıp, çocuğu bu sandığa bindirip denize salar. Arkasından gözyaşları dökerek Allah'a el açıp yalvarır:

“Ey Allah'im. Bu yavruyu sen yoktan var ettin, yarattın. Ta ana rahminin karanlığında yatarken ona mukayyet oldun, besledin, kemâle ve güzelliğe eriştirdin. Zalim bir hükümdarın gazabından titreyen ben kulun, yavrumun senin sevgine emanet ediyorum.” (s.176) Halide Edip bu hikâyeyi “Hay İbn Yakzan” da bir annenin evladı için yapamayacağı şey olmadığını kanıtlar gibidir. Anadolu Kadınının gerekirse evladının canı için ondan bile vazgeçeceğini gösterir. Yaşadığı korku ve üzüntüyü Allah'a dua ederek hafifletmeye çalışır. Bir annenin, bir kadının çaresizliğidir bu.

Yazar kadın temasını genellikle bir tezatlık içinde ele alır. Bir yandan ezilen, acı çeken kadın portresi çizerken bir yandan güçlü kadın portresi çizer. Bir yandan mutlu kadından bahsederken bir yandan mutsuz kadını ele alır. Bir önceki hikâyede anlattığı kadın tiplerinden sonra “Kadınlar Arasında” adlı hikâyesinde tam zıt bir kadın karakter yaratır. “Ültime” hikâyesinde aşağılanan, önemsenmeyen bir kadın tiplmesi yer alırken “Kadınlar Arasında” adlı hikâye de kadınların her zaman erkeklerden üstün olduğundan ve ülkenin kurtuluşunun kadınların elinde olduğundan bahseder. Bir akşam kendi aralarında sohbet eden kadınları anlattığı “Kadınlar Arasında” hikâyesinde Rukiye Hanım (Rukiye Hanım ellili yaşlarda hiç evlenmemiş yaşlı anne ve babasına bakan, eğitilmiş, bilgili, okumayı

seven bir kadındır.) adında bir karakter oluşturur. Yazar bu karakter aracılığıyla kadınların ülke ekonomisine, ülkenin kalkınmasına, ülkenin gelişmesine dolaylı da olsa nasıl etki ettiğini nasıl katkı sağladığını söyler: “*Hakkın var Rukiyeciyim. Kadınlar senede bir kattan fazla esvap yapmasalar, yerli malından başka bir şey almasalar ortalık düzelir.*”(s.233) Ayrıca kadınların görevlerinin bunlarla sınırlı olmadığı evlatlarını güzel şekillerde yetiştirmeleri gerektiğine de değinir:

“-*Kadının sayısız vazifesi var. Başlıcası kızlarını adam akıllı yetiştirmek.*

-*Bunu da yapıyoruz. Hiç olmazsa kızlarımızı sanat mekteplerine yolluyoruz. Ne kadar faydalı oluyor, değil mi?*” (s.234) Tüm bu konuşmalardan sonra kadınlardan biri Rukiye Hanım’a bir soru sorar:

“-*Memleketi sade kadınlar mı kurtarır? Ya erkekler...*

Rukiye Hanım bir kahkaha salıverdi.

-*İster koca, ister evlat, ister âşık, isterse dairesinin âmiri olsun, her zaman erkek kadının elindedir. Dünya kuruldu kurulu böyleydi, kıyamete kadar da böyle devam edecektir.*” (s.234)

Rukiye Hanım bu sözleriyle konuşmaya noktayı koyar.

Yazar eserlerinde genellikle kadınları olumlu, güçlü ve onurlu yönleriyle ele almıştır. Ama bu hikâyede olduğu gibi bazen kadınların olumsuz davranışlarını da hikâyelerinde yazar.

4.1.3. Savaş ve Çocuklar

Anadolu toprakları değişik tarihlerde birçok defa farklı milletlerin saldırısına maruz kalır. Yapılan her saldırıda toplum zarar görür. Edebiyat ve toplum birbiriyle iç içedir. Her ikisinin de malzemesi insandır. Bu yüzden toplumun yaşadığı iyi ve kötü birçok olay edebiyata konu olur. Savaş yıllarında toplumun yaşadıklarına yazarlar duyarsız kalmaz. Bunlar her ne kadar olumsuz çağrışımlarda bulunsa da edebiyata dâhil olurlar. Edebiyat toplumu birebir yansıtır denilemez belki ama toplumu her açıdan olmasa da birçok açıdan ifade edebildiği söylenebilir.

Savaş yıllarındaki olumsuzlukları kaleme alan yazarlar bunların ne kadar üzücü, ne kadar can acıtıcı olduklarını da ifade etmekten geri durmazlar. Ancak en ağırı bu savaş yıllarına maruz kalan çocukların hallerini eserlerinde anlatışlarını boğazlara düğümlenen bir yumru olduğu söylenebilir.

Savaş sırasında ve sonrasında toplum çok acı gerçeklerle karşı karşıya kalmış ve çaresizliği tam anlamıyla yaşamışlardır. Her olayda olduğu gibi bu savaşlar sırasında ve sonrasında yaşananlardan en büyük darbeyi çocuklar alır. Açlık, sefalet, kimsesiz kalma, anne-babalarına gözleri önünde işkence edilmesi... Kısacası evlerini, sıcak yuvalarını ve ailelerini kaybeden çocukların feryadını duyan Halide Edip bunları eserlerine taşımaya karar verir. Bu çaresiz savaş çocukları erken büyümek zorunda kalmış ve omuzlarına büyük sorumluluklar yüklenmiş bazen taşıdığı yükler ona fazlasıyla ağır gelmiştir. Ama yine de o küçük bedenleriyle, büyük yürekleriyle güçlü durmaya çalışmışlardır.

Savaşı bizzat yaşayan çocuklar bazen savaşta babasını kaybetmiş ama annesine destek olmuş bazen anneleri gözleri önünde kötülöklere maruz kalmış ve hatta öldürüldüğünde kardeşlerine sahip çıkar onları korumaya çalışırlar. Tüm bu olumsuzluklara, zulömlere karşılık düşmana boyun eğmez, onların istediklerini yapmaz, tüm baskılara rağmen konuşmaz, düşmana bilgiyi vermez. Vatan sevgisinin, vatan bilincinin her zaman her yaşta çocuklarda var olduğu hikâyelerde de vurgulanır.

Yazar çocuklar için eğitimin ailede başladığına vurgu yapar. İlk eğitimini aileden alan çocuk daha sonra eğitim hayatına okulda devam eder, der. Çocuk yaşta aileden ve okuldan alınan eğitim ve terbiyenin çocuğun geleceğini de etkileyeceğini düşünür.

“Eğitim öğretim faaliyetleri özellikle çocuklar için zevkli hale getirilebilirse eğitim kalitesi ve başarısı yükselecektir. Çocuklar zevk alarak ve mükâfat görerek eğitim gördüklerinde olumlu davranışlarını tekrar edeceklerdir. Bu ilaveten yaptıkları kötü davranıştan üzüntü duymayı da öğrendiklerinde bu davranışları onlara elem vereceğinden tekrar etme olasılığı düşecektir.” (Doğramacıoğlu, 2017:3).

Bu sözlerle savaşın ortasında da olsa çocukların eğitime teşvik edilmesi gerektiği anlatılır.

Yazarın eserlerinde çocuklar için hep umut dolu bir gelecek arzulanır. Yazarın “Harap Mabetler” kitabında yer “Eller” adlı hikâyesinde kız çocuklarına değinir. Bu hikâyede kız çocukları için pek parlak olmayan bir gelecek gördüğünü ve bunun için endişelendiğini ifade eder:

“Ah, bu mazinin çatal çatal çürümüş, açık ölmüş elleri yarının doğmamak için yalvaran nazik parmakları kimi var olmuş olmaktan kimi var olunmaktan, kimi de hayatı bilmek acısından kaçmak istiyordu. Bütün nisvîyetin gizli teallümü ki ruhum gece gündüz, hayalde, hakikatte, hatta eşya ve fezada bile aksisedalarını, hayallerini, iniltilerini duymaktan fariğ olmuyordu.” (s.24)

Çocukların, geleceğimizin mimarları olduğunu söyleyen Halide Edip, bu hikâyede olduğu gibi hikâyelerini bazen umutsuz bir bakış açısıyla yazar.

Yazar bazen savaş yıllarında çocukların taşımak zorunda kaldığı ağır psikolojik yüklerden bahsetse de yine de onların birer çocuk ruhu taşıdığını da unutmaz. “Feridun Hikmet’in Jurnalinden” adlı hikâyesinde iki çocuk arasında geçen masum kıskançlığı yazar şöyle anlatır:

“O gece babamın odasında yattık. İbrahim babamın koynunda yatıyordu. Fakat ben hizmetçilerin yanında bırakılmadığımdan bile mesut, İbrahim’e yakın olmaktan biraz müteselliydim. Babam beni gelip kemal-i ciddiyet ile okşuyordu. Fakat bunda biraz kıskanmasın, biraz da vazife de diye yapıldığını işsa eden bir soğukluk vardı. Onun İbrahim’e sarılışındaki har, samimi bir tehlik bana verilen nevazîşlerde yoktu.” (s.69)

Yazar iki kardeş arasında yaşanan bu masumane duyguları işte böyle ifade eder.

Hikâyede annesini kaybeden bir çocuğun babasını kardeşiyle bile paylaşmak istemeyişi, tüm ilginin ona ait olmasını istemesi vardır. Yazar bu hikâyede üvey anne figürüne de yer verir. Olumlu bir hava içinde bu konuyu ele almaktadır. İyi bir üvey annesi olmasına rağmen Feridun’un babasının ilgisini istediğini vurgular. Halide Edip’in bu olumlu üvey anne figürünü seçmesinde kendi hayatından izler olduğunu söylemek mümkündür.

Halide Edip “Ana Hisleri” adlı hikâyesinde de üvey annesi olan bir çocuktan bahseder. Hikâyenin çocuk karakteri küçük Nesrin önce bu duruma karşı çıkar, kabullenmek istemez. Ancak daha sonra kardeşinin ölümüyle yaşadığı şoku üvey annesine yaklaşıp atlatmaya çalışır:

“İlk defa, isteyerek ve severek ahenktar sesiyle, ‘Anne, anne!’ dedi ve fısıltı derecesine indirdiği sesiyle müşfik bir samimiyetle devam etti: ‘ Kardeşim için korkuyorsun değil mi? Fakat benim kaç senedir orada. Korkma kardeşimi koynuna alır yatar, hem bilsen sarılır da insanı ısıtır? ... Küçük Nesrin annesine arkadaş yolladığım kardeşine mukabil kalbimi ısıtıyor ve boş kollarımı dolduruyordu.” (s.89-90)

Bu çocuk küçücük güzel yüreğiyle hem üvey annesini teselli etmeye çalışıp hem de kendi anne boşluğunu doldurmaya çalışır.

Halide Edip’in çocuk kahramanların yer aldığı birçok hikâyesinde savaşın yıkımlarından en çok zarar gören çocuklar olmuştur. Fakat yazar çocukları eserlerinde savaş mağduru olarak göstermek yerine onları bu savaşların birer direnişçi, azimli, mücadeleci bireylerine dönüştürür.

Halide Edip *Dağa Çıkan Kurt* kitabında savaş ve zulümlere maruz kalan çocukları anlatırken hikâyelerinde mutlak gerçekliğin gölgesinde birazda hayali bir anlatımı tercih eder. Aynı adı taşıyan hikâyesinde de bir çocuğu ele alır. Bu çocuk rüyasında babasında kurt olarak görür ve kendisi de rüyanın sonunda babası gibi kurda dönüşür. Bu hikâye aslında basit bir çocuk rüyası gibi görünse de derin anlamlar taşır. Birinci Dünya Savaşı'nda düşman ülkelerin Türk topraklarını kendi aralarında nasıl paylaşmak istedikleri konu edilir. Yazar okuyucuya vermek istediği mesajı hikâyede bir çocuk üzerinden iletir. Hikâyede yaşanan savaş yılları ve peşinde getirdiği yıkımlar çocuğun gözünden şöyle aktarılır:

“Ne sağlam bir in, ne durgun bir pınar ne ezilmemiş bir çalılık ne de köklerinden fırlamamış, yaprakları dökülmemiş, dalları yaralanmamış bir çınar kaldı.”(s.17) Hikâyedeki çocuğun babası askerdir ve savaşta ölür. Annesi de hastadır. Açlık ve sefalet içinde bir hayatı vardır. Bu dramatik sahneleri rüyasında babası şöyle anlatır:

“İnlerimizi çiğnediler, yavrularımızı çaldılar, dişilerimizi parçaladılar, erkek kurtları avladılar; Kaplar, aslanlar, ayılar, yılanlar, arkasından çakallar, köstebekler, bağırsarak etimizi yağma inimizi yerle bir ettiler. Herkes, tuzak, tırnak, pençe ve her şeyle kurt soyuna saldırdı. Bu eşi görülmemiş bozgun ve yıkım karşısında inlerinden, cengelin av tuzak yerlerinden yaralı, bahtsız boşanan kurtlar, soyun öç andını ulumak için dağlara çıktı.” (s.18)

Aslında hikâyede yapılan zulümlere değinirken aynı zamanda tıpkı ülkemiz gibi kurdun da kendini toplamak, güçlenmek ve geri dönüp öç almak için yemin ettiğini belirterek çocuğa direniş ve mücadeleyi bu küçük yaşta öğretmeye çalışır. Babasının ülkenin içinde bulunduğu korkunç savaş günlerini dinlediğinde korkup endişelenmek yerine bundan sonra daha güçlü daha dirayetleri olduğunu düşünür. Annesine de açlığın, yokluğun, onları yıldıramayacağını söyleyerek destek olur. Halide Edip çocukların Millî uyanış için ne kadar önem taşıdıklarını göstermektedir.

Yazar kendisi de hem anne hem de eğitimci olarak çocuklara karşı hep ilgili olmuş ve onlara eserlerinde hep yer verir. Bir dönem pedagoji ile alakadar olmuş çocukları gözlemleyip daha iyi anlamaya çalışır. Çocukların yaşamları, gelecekleri ve nasıl yetiştirilmesi gerektiği konularla ilgili düşünceler geliştirir. Ve bu alanda en önemli konunun çocukların eğitimi olduğunu düşünür. Kendisi de iyi bir eğitim almış olan yazar tüm çocuklarında iyi bir eğitim almalarından yanadır.

“Gündelik Adamlar: Kabak Çekirdekçi” hikâyesinde bir babanın çocuğunun eğitimi için yaptığı fedakârlıklar anlatılır:

“Gazeteleri okumak için ister. O vaktiyle kâtipmiş, kadro harici olmuş, burada evi varmış, satmış, Karagümruk’e taşınmış. Kimseden bir şey istemez ama gazeteye dayanamıyor. Hele okula giden küçük bir kızı var; o olmasa kendi gazetesini de alır. Bu kadar uzaklara da kabak çekirdeği satmaya gelmez. Hep sıkıntıyı onu okula göndermek için çekiyor.” (s.41)

Savaşın sebep olduğu ekonomik sıkıntılar çocukların hayatına kara bir bulut gibi çöker. Çocuğunun okul giderlerini karşılayamayan emekli bir babanın çaresizlikten sokaklarda kabak çekirdeği satmak zorunda oluşu anlatılır. Çocuğunun ayağına ayakkabı alacak bile parası yoktur bu babanın. Görüldüğü gibi savaşlar asla kazanım sağlamamakta sadece yeni problemler doğurur.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında insanlar hep tedirgin bir hayat sürerler. Çünkü bu yıllarda her an askere çağrılma durumu olabilmekteydi. Mehmet babasız, bir çocuktur, fakir bir ailenin çocuğudur. Birinci Dünya Savaşı ilan edilince Mehmet askere çağrılır. Annesi bunu duyunca büyük bir endişeye kapılır. Mehmet de olayın şokundadır. Biricik evladının bu gidişi annesinin yüreğini kor gibi yakmıştır. Mehmet’in yaşadığı şok ve kendine gelemeyişi hikâyede şu şekilde yer alır:

“Mehmet’i doğru Çanakkale’ye sevk ettiler ve mekkâreci yaptılar. O kadar kalabalıktan korkmuş, çevresi ıssız dağlar ve dilsiz hayvanlar olan bu çocuk, bu insan kütlesi arasında öyle korkan ve yabancı bir yalnızlık hastalığına tutulmuştu ki, iki manda koşulu yük arabasının başına geçince az daha mandaların boynuna sarılacaktı. Cephede cehennem faciası oynanırken o, gümbürtü, ateş, ölüm ve dehşet arkasında öküzleriyle durmadan cephane taşımış durmuştu.” (s.95)

Daha çocukluktan tam çıkamamış, ne olduğunu anlayamamış bu küçük kahramanlar cepheye gidip eline silah alıp ülkesini korumaya başlayınca bir anda büyüdüklerinin farkına varırlar.

Kurtuluş Savaşı’nın yaşandığı yıllarda yazar hikâyelerine Anadolu’dan seçtiği çocukları konu eder. “Himmet Çocuk” hikâyesi Kurtuluş Savaşı’nda askerler bir çocuğun hayatını bahis konusu edecek kadar basitleşirler. Bu durumu gözlemleyen Halide Edip bu acımasızlık karşısında Anadolu halkının yapılan bu zulme daha ne kadar koyabileceklerini sorgular. Hikâyenin çocuk kahramanı Himmet daha yedi yaşındayken anne ve babasını kaybetmiş, on yaşına geldiğinde ailesinden kalan öküzlerle tarlaları sürerek yaşlı nine ve kız kardeşine bakmak zorunda kalır. Bu erken yaşta başına gelenler dayanılacak gibi şeyler değildi ama o hiç şikâyet etmedi ve gelecek güzel günlerden hiç ümidini kesmez:

“Büyük bir gururla on üç yaşında olduğunu söyledi. Yedi yaşında; ihtiyar bir nine genç bir kız kardeş bir çift de öküzle anasız-babasız kalmıştı. Öküzlerle kocasız iki kadının tarlalarını yıllarca sürmüş, ortakçılık etmiş,

ninesini, kardeşini beslemiş hatta kız kardeşini ere vermişti. Fakat bir gün o bölgeye bir hayvan hastalığı gelmiş ve iki öküzü birden gelmiş.” (s.137)

Yaşadığı bu felaketlere, içinde kopan fırtınalara rağmen Himmet hayatta olduğu için nine ve kız kardeşi yanında olduğu için mutlu olmaya çalışır. İşte bunlar sadece birer çocuk değil küçücük bedenlerde atan kocaman yüreklerdir. Bu sayede güçlüdürler.

Halide Edip, hikâyelerinde Ermenilerin yaptığı saldırılara da yer verir. Yine gerçek bir olaydan edindiği izlenimlerini aktaran yazar, bu hikâyede savaşta da, işgalde de saldırılarda da en çok çocukların yara aldığını yineler. “Muhlis’in Ağabeyi” adlı hikâyede Van’da yaşayan bir ailenin Ermenilerin saldırısı sonucunda nasıl katledildikleri ve Ermeni askerlerin nasıl bu kadar acımasız olabildikleri ifade edilir:

“Ermeniler geldiler Müslümanları öldürüyorlar! Dediler. Silahlar atılıyor, evler yanıyor, her tarafta çılglık ve kaçışma vardı. Rüyada görmüşüm gibi bizim evin alevlerini, kalabalığı, gürültüyü, insanlarla beraber benimde sürüklenip gittiğimi biliyorum. Ne annem ne de babam, beni kucaklarına alabiliyorlardı; hep silah atılıyor, hep patırtı oluyor ve sokaklarda adamlar düşüp ölüyordu. Ben ne oldum, nereye sürüklendim, bilmiyorum. Yalnız bir sokak başında annemin iki ellerini havaya kaldırıp, yere düştüğünü babamın üstüne kalkan birçok elin altında acı acı haykırdığımı duydum. Sonra karanlık oldu.” (s.129)

Hikâyede yaşadığı kayıplardan sonra gönderildiği yetimhanede bir asker küçük Muhlis’i şöyle tanımlar: *“Bu yavrunun anası, babası Van faciasında gözlerinin önünde parçalandı, bu çok eziyet çekmiş çocuktur, buna iyi bak! Dedi.”(s.131)*

Halide Edip’in bir ailenin sonu, yok oluşu olarak anlattığı bu hikâyede anlatılanların küçük karakter Muhlis için aslında yeni bir başlangıç olduğunu söyler. Saldırıda ailesini(anne ve babası), her şeyini kaybeden Muhlis’in çaresizce başka bir şehre, başka insanların yanına gönderilmesi, sonra bir yetimhanede asker olan ama daha önce hiç görmediği abisiyle tanışması anlatılmaktadır. Yazar yine çok acı çeken bir çocuk kahramanı mutlu sonra ulaştırır:

“Gece yatakhane beni soydu, yatırdı, arkamı sıkıştırdı, yanımdan ayrılamıyordu. Hatta biraz gitti, döndü, yavaşça kulağıma eğildi dedi ki: ‘Babanın adını hatırlıyor musun Muhlis?’ ‘Evet evet’ dedim. ‘Hacı Hasan derlerdi.’ ‘Sana hiç İstanbul’da bir kardeşin olduğunu söylediler mi?’ ‘Evet, evet bir asker okulunda mıymış neymiş ama şimdi o da ölmüş olacak.’ Subay beni yataktan kaptı kollarının arasında sıkı. O benim kardeşimmiş efendim!” (s.131-132)

Halide Edip, eserlerinde çocuklardan bahsederken onları bu savaş ortamlarında birer asker gibi yetiştirilmeleri gibi bir isteğin olamayacağını vurgular. Çocuklara intikam duygusu verilerek mücadele etmeleri değil tam tersine bu mücadele güçlerini yeni bir gelecek için ve

yeni bir ülkenin inşasında kullanmaları gerektiğini söyler. Çünkü küçük yaşlarda bu öfke dolu fikirlerle büyüyen çocukların savaşları bitirmek yerine devam ettireceklerine inanır. Bu yüzden ne kadar savaşın içinde yaşamış olsa da çocukları bu intikam fikirlerinden uzak tutmanın doğru olduğunu belirtir. Ancak bu şekilde yeni bir devletin kurulacağını söyler.

Halide Edip, hikâyelerinde çocukların onları yetiştiren annelerinde iyi bir okul eğitimi ve iyi bir aile eğitimi almış olmaları gerektiğini söyler. Yazar “ Bir Hayatın Üç Perdesi” hikâyesinde kadın kahramanın eğitimle uzaktan yakından alakası olmadığını hayatında tek önemli gördüğü şey lüks, modern ve süslü bir hayat yaşar. Çocuğuyla pek alakadar olmamış bir anne karakteri yaratır yazar. Çocuğuna karşı böylesi ilgisiz olan anne hikâyede şöyle anlatılır:

“ Eve nadiren gelen ana, belki onu sefaletten nimete geçiş devrinde bir engel, işleri güçleştiren bir amil belki de babasına benzettiği için iter, kakar. Selim’in içindeki bu devre ait kimsesizlik, yalnızlık sonsuz bir karanlık sembolüdür.” (s.37) Selim annesinin bu tavrından çok etkilenmekte ve kendini çok yalnız hisseder. Birbirinden çok kopuk anne-evlat olan Filya ve Selim hiçbir zaman normal bir ilişki kuramazlar. Hep uzak, hep soğuk, hep resmidirler. Aynı evde beraber olmalarına karşı çocuğa karşı olan ilgisiz tavırları hikâyede şöyle geçer:

“Selim’in gözünde annesi ancak babası döndüğü zaman ehemmiyet kazanırdı. Çünkü gündüzleri hemen hemen hiç birbiriyle meşgul olmazlardı. Selim bir şey isterse, sabahları gelip çalışan gündelikçi kadına söyler, annesi ise çocuğunun varlığının haberdar bile görünmezdi.” (s.34)

Yazar hikâyelerinde savaşta anne ve babasını kaybedip acı çeken, yalnız kalan çocuklar kadar, ailesi olduğu halde yalnızlığa terk edilmiş çocukları da ele alır. Filya bu kadar ilgisizliğin yanı sıra bir de oğlunu terk ederek ona hayatının en ağır dönemini yaşatır. Terk edilen Selim ne kadar feryat figan etse de artık hepsi boştur çünkü annesi onu ve babasını bırakıp gider. Bu durum hikâyede şöyle ifade edilir:

“Nihayet, Atif işine gittikten sonra bir sabah Filya hususî eşyasını bir bavula doldurmuş daha evvelden hazırlanmış bir mektubu ‘Babana ver’ diye çocuğun eline sıkıştırmış arkasına bakmadan merdivenlerden koşarak aşağıya inmiştir. O anın içinden kopardığı şeyin acısını Selim hiç unutmayacaktır. Kelimeye sığmayan bir anlayışla ananasının kendilerini bırakıp gittiğini sezmiştir. Küçük apartmanın altı katında çınlayan bir ‘anne, anne’ feryadı...” (s.37)

hikâyede annesinin terk ettiği çocuk yani Selim hayatı boyunca anne sevgisinden, anne şefkatinden, anne ilgisinden yoksun yaşamak zorunda bırakılır.

Halide Edip'in annesiz büyüyen bir çocuğu ele aldığı diğer bir hikâyesi de "Bir Kadın İçin" adlı hikâyesidir. Bu hikâyede bir önceki hikâyede olduğu gibi annesi tarafından bırakılıp gidilen yine yalnızlığa, sevgisizliğe, acılara mahkûm edilen bir çocuk vardır. Bu çocuğun adı Feyzi'dir. Feyzi'nin içindeki anne özlemi annesinin aklına gelen ufacık hayalinin bile onun için nasıl bir mutluluk kaynağı olduğu hikâyede şöyle yer alır:

"Kısa bir zaman için öz annesini hatırladığı müddetçe hayatı hep şefkat hep zengin ve bitmez bir hasretle bir manayla doluydu. O Büyük karanlık konağı hırçın, çenesi düşük babaannesinin, sonra suratsız, kendini beğenmiş bir taş gibi görenekten ayrılmaz, müstebit babasının arasında annesi nasıl ışık dolu nasıl bir hayat kaynağıydı." (s.80)

Annesizlik öyle canını acıtır ki Feyzi'nin her anne dediğinde gözyaşları boğazına düğümlenir. Feyzi bu duruma zamanla alışmaya çalışır. Fakat ona bu konuda ne babası ne de babaannesi pek yardımcı olmaz. Biraz büyüyüp okula gitmeye başladığı yıllarda karşısına okulda onunla ilgilenen iyi bir öğretmen çıkar. Feyzi bu öğretmenden hayata ve eğitime dair çok şey öğrenir:

"Fakat ince yüzünde, sessiz, ciddi solgun vücudunda ölmüş gibi görülen ilk hayat ve sevmek, sevmek ihtiyacı evvela kitaplarına sonra da tesadüf olarak idadide kendisiyle meşgul olan hayalperest, ateşli, Milliyetçi bir genç hocanın tesiriyle ona on dört yaşından beri kendinden çok büyük bir maksat, sevecek bir şey bulmuştu." (s.81)

Öğretmeninin onu etkileyen en önemli sözü 'Vatan kadın gibidir, vatan anne gibidir' sözleri olur. Feyzi'nin anne özlemi bu sözlerle bir kez daha canlanır. Bu sözler hikâyede şöyle ifade edilir:

"Hocası; milleti, vatanı hep bir kadına teşbih ediyordu. Bu vatan denilen şey, millet denilen şey, bu yaşayan, köpüren, seven ve sevmek isteyen ana, kadın, kaybettiği sevgili anasıydı."(s.81) Feyzi hayatına güzel bir dokunuş olarak gördüğü öğretmeniyle okul bittikten sonra görüşmeye devam eder ve uzun süre mektuplaşır. Çünkü öğretmeninde az da olsa özlemini çektiği anne şefkati bulur.

Hikâyede, Feyzi büyüyüp yetişkin biri olduğunda sokakta karşılaştığı bir manzaradan bahsedilir. Savaş yıllarında sokak ortasında bir düşman askerinin kadına eziyet ettiğini görür ve kadın ondan yardım ister. Etraftakiler bu işe bulamamasını söylerler. Hatta bir kadın için kendini feda etmemesini söylerler. Fakat o öğretmeninden öğrendiği vatan, millet bilinciyle o kadına yardım eder ve hayatını kurtarır. İşte bu hikâye Halide Edip'in neden çocukların eğitimini önemseyişinin bir kanıtıdır. Çocuklarımız aldıkları iyi bir eğitimle iyi bir toplum, iyi bir millet oluşturacak ve bu milletin iyi bir ülke için el ele verip çalışacağını düşünür.

Çocukların aldıkları ve alacakları eğitimin ne kadar önemli olduğunu “Topkapı Numune Bağlarından Dönerken” hikâyesinde bir kez daha öne çıkar. Bu hikâyede ailesine karşı kendisini sorunlu hisseden bir çocuk Talat Oğlan ismiyle karşımıza çıkar. Hasta annesinin iyileşmesi için çabalar Talan Oğlan. Fakirliği sebebiyle elinden bir şey gelmez. Bu yüzden annesi ölürse kendi de vicdan azabından öleceğini düşünür:

“Ama ben onun için doktor olacam. Her gün hasta, sıksa, çelimsiz. Doktorlar sade zenginler için. Bir doktor çağırıyoruz. Ölecek diye korkuyorum doktor olursam her gün ona bakarım, iyi ederim: Ölmez” (s.200) Çaresizlik içinde hasta yatağında kıvranan annesini gördükçe onu kurtarmak için doktor olmak istediğini dile getirir. Bir çocuğun böylesine koruyucu olması, annesini sahiplenmesi yazarı derinden etkiler. İşte geleceğimizin mimar, mühendis, doktor, öğretmen olacak çocukları yetişiyor diye sevinir.

Çocukların savaş yıllarında yaşadıkları zulümler, acılar yetmezmiş gibi bir de kız çocuklarını düşman askerlerine karşı koruyabilmek için hurafelerle korkutmuşlardır. Her çocuğun hayatında önemli bir yer edinmiş olan ninni ve masallar Halide Edip’in eserlerinde de yerini alır. Ama genellikle bunlar olumlu ifadelerle verilir. Fakat “Fatma Kadın Bana Kaç” adlı hikâyesinde hurafeler çocukları korkutmak amacıyla kullanılır:

“Yahudiler dedi. Evvelâ sokak sokak dolaşıp, en tombul, en pembe çocuğu aralarmış. Görünce şeker ile para ile kandırıp Kuzguncuk'ta gizli kapılı bir yalıya götürürlermiş. Orada hemen bir kat daha semirtmek için fıstık, üzümle besler, beslerlermiş... Hepsinin elinde bir çuvaldız, birde fincan bulunurmuş kız hangisine koşarsa hemen çuvaldızı batırıp kanını fincana almış. Ve hepsi kız iğne yedikçe: ‘Fatma Bana Kaç!’ diye haykırırlarmış. Nihayet kızın kanı tükenir, ölmüş.” (s.138)

Bu tarz hikâyelerde amaç aslında çocukları korkutarak tehlikelerden korur. Ama psikolojik anlamda çocuklara olumsuz etkileri olduğu da bir gerçektir. Ebeveynler çocuklarını koruyabilmek için her yolu denerler.

Yazar, iyi ve sağlıklı bir toplum için çocukların sevgiyle büyümesi gerektiğini söyler. Savaşta olsa işgal de olsa çocuklardan sevginin esirgenmemesi gerektiğine vurgu yapar. Korkuyla, tehditle, öfkeyle, kinle değil çocukların daha olumlu duygularla büyütülmesini söyler.

4.1.4. Yalnızlık

Hikâyelerinde birçok temaya yer veren Halide Edip Adıvar bu temaları işlerken kendi duygu ve düşüncelerini de yansıtmaktan kaçınmaz. Yazarın hikâyelerinde kullandığı konular genellikle gerçek hayattan edinilmiş gözlemleridir. Bu gözlemleri kendi dil ve üslubuna göre

yorumlayarak okuyucuya sunar. Yazar her dönemde (Servet-i Fünun - Tanzimat - Millî Edebiyat - Cumhuriyet) yazdığı eserlerinde o dönemin fikir ve düşünce yapısına, sosyal ve siyasal yapısına bakarak yorumlamalarını yapar. Toplumun içinde bulunduğu dönemde neler yaşadığı ve neler hissettiği yazarın yazacakları için önemlidir.

Halide Edip'in savaş yıllarında ve sonrasında yazdıkları için birçok tema seçer. Yalnızlık teması da bunlardan biridir. Bu tema savaş dönemini yaşamış insanların çoğunun yaşadığı ağır psikolojik yıkımlardan sonra ortaya çıkması olası bir duygudur. Yazar da savaş meydanlarında gördüğü yalnız insanları, yalnızlık çeken insanları hikâyelerine konu olarak alır.

Yalnızlıkla ilgili; yalnız olma durumu, kimsesizlik, ıssızlık, tenhalık ve bununla beraber tek başınalık gibi tanımlamalar yapılır. Yalnızlık psikolojik bir hal olması sebebiyle psikolojik yorumlarla çok çeşitli tanımlanır. Kimine göre o, tek başına kimsesiz olmaktan ziyade, bireyin arzuladıklarını, ihtiyaç duyduklarını veya kişiler arası yakınlıkta istediklerini elde edemediğinde kendi kabuğuna çekilme haliyken kimine göre ise istenmeyen acı veren ama aynı zamanda hayatın bir parçası olan bir duygudur. İnsanların yaşadığı yalnızlığın birçok nedenleri vardır bu yüzden birçok tanımı. Bu sebepler bazen bir başına kalmaktan kaynaklanan yalnızlık bazen kişinin yaşadığı toplumla bütünleşememeden doğan yabancılaşma biçiminde yaşanan yalnızlık bazen kişinin toplumdan dışlanması sonucu oluşan yalnızlık ve bazen de kişinin psikolojik bunalımlar neticesinde kendini kimsesiz hissettiği gerçek yalnızlık.

Bazen de insanın sevdiğini(ailesini, eşini, çocuğunu ya da anne-babasını) kaybetmesi sonucu yaşadığı acı yalnızlıktır. Harap Mabetler kitabında yer alan "Feridun Hikmet'in Jurnalinden" adlı hikâyeye tam olarak bu yalnızlıktan bahseder:

"Sabaha kadar dalmışız; rüyamda, annemin beyaz entarisiyle, beyaz çehresiyle İbrahim'in küçük bacaklarının yetişemediği bir süratle ufaklara doğru koştuğunu görüyordum. Sabahleyin İbrahim'in 'Anne, annemi isterim!' feryadıyla uyandım. Uluyor, tepiniyor geceliyi ile yalın ayak, yüzü kızarmış bütün kuvvetiyle bağıyordu. Babam kırmızı gözleriyle geldi İbrahim'i kucakladı, bana bakmaksızın gitti. Ayakta duran dedi, ' Bu çocuk hainmiş bak annesini hiç aramadı' dedi o söz yalnızlığımın, çocuklukta o kadar mahuf olan kederimin gayesi oldu. Boynumu büktüm, bir köşeye büzuldüm." (s.68-69)

Hikâyede annesinin ölümü sonucu bir çocuğun içinde yaşadığı dayanılmaz bir yalnızlık vardır. Annesizlikten doğan bu boşluğu ne yazık ki hiçbir şeyle dolduramaz. Ne babası, ne evdeki dadılar ne onunla ilgilenen hizmetliler ne de üvey annesi ona özlemini unutturamaz.

Bu küçük çocuğun yalnızlığı bitecek cinsten değildir. Hayatının her safhasında annesinin yokluğundan kaynaklanan yalnızlığı var olur. Aynı hikâyede yazar bu acı yalnızlıktan sonra bir başka yalnızlık türünü ele alır. Yıllar sonra Feridun büyüyüp okulunu bitirir ve Mediha isminde daha önce bir evlilik yapmış ve boşanmış bir hanımla evlenmeye karar verir. Fakat bu kadın Avrupa'dan henüz gelmiş bu yerlere tam alışmamış ve bu sebeple de yalnızlık duygusu başlamış bir kadındır. Mediha'nın yaşadığı bu yalnızlık, evliliklerine, karı-koca ilişkilerine de olumsuz yansımıştır. Çünkü kişi bazen tek başına olduğu için yalnızlık hissedebilir bazen tek olmasa da etrafındaki topluluğa yabancılaşarak da yalnızlaşabilir:

“Fakat burada Mediha yetişti. Yalnızlıktan sıkılıyordu hususıyla onun gibi kocasının kolunda Avrupa’da dolaşmış kadını dört duvar arkasına saklamakta mana var mıydı? Aramızdaki Mukaddes mahremiyete benden evvel dâhil olanı hatırlatan bu cümle izzetinefsimi, biraz da kalbimi iğneledi. Evvelâ Mediha’nın güzel, nazik tavırlarını gördükçe gurura benzer bir şey kalbimi kabartırdı. Fakat keşke o kadarlık yıldız veren Avrupa’yı hiç görmeyeydi.” (s.78)

Mediha kendini buraya ait hissetmez. Bunu evdeki hırçın, saldırgan tavırlarıyla belli eder. Bu eve, bu aileye, bu adama kendini yabancı hisseder. Bu da yalnızlığını daha da arttırır.

Batılılaşma olgusuyla ortaya çıkan olumsuz alafranga tiplerin yabancılaşmaya çok boyutluluk getirdiğini söyler: *“Yaşama karşı varoluşsal ya da topluma karşı sosyolojik bağlamda yabancılaşan birey yalıtılmışlık, yalnızlık, iletişimsizlik, amaçsızlık, değersizlik ve umutsuzluk gibi duyguların içinde bulur kendini.”* (Durmuş, 2018:60-61) Toplumdan kopan uzaklaşan bireyler daha çok yalnızlık duygusuna kapılır.

Halide Edip “Ana Hisleri” hikâyesinde de annesini kaybetmiş öksüz bir kız çocuğunun yalnızlığını anlatır. Hikâyede Nesrin’in üvey annesinin onu bu yalnızlığından kurtarmak için ne kadar çabaladığı yer alır:

“Bu muğlak hisli, el ellerinde büyümüş yavruyu ilk görünce küçük ruhunda ana eliyle düzelecek ne kadar potlar olduğunu, bütün varlığı kesik, kırık bir yalnızlıkla ezildiğini anladım. Hemen onu sevmeye karar verdim. Fakat bütün rikkat ve yumuşaklığına rağmen mazi olmuş bir vücuda o kadar anut, vakur bir vefası kalbini matemle kararttığı ananın yerine gelene karşı o kadar barit bir uzaklığı, lakaytlığı vardı ki kabil değil onun benliğine takarrüp edemiyordum.” (s.85)

Yazar bu hikâyelerinde genellikle verilen kayıplar sonrası yaşanan yalnızlık hislerini ele alır. Yine aynı hikâyede bu defa Nesrin’in üvey annesinin yalnızlığından bahsedilir. Hamile olan üvey anne çok hastalanır ve ne yazık ki bu hamilelik sürecinde bebeğini kaybeder. Bu süreçte

eşi de Nesrin de, ona destek olmaya çalışır. Ama üvey anne kaybettiği bebeğinin yalnızlığını düşündükçe ürperir. Nesrin'in ağzından dökülen şu sözler ona birazcık teselli verir:

“Kardeşim için korkuyorsun değil mi? Fakat annem kaç senedir orada. Korkma, kardeşimi koynuna alır yatar, hem bilsen sarılır da insanı ısıtır.”(s.89)

Yalnız olmak ve kendini yalnız hissetmek aynı şeyler değildir. Kişi bazen kalabalıklar içinde de kendini yalnız hissedebilir. Yalnızlık hissi kişi yalnız olduğunda değil birinden ayrıldığında uzak kaldığında hissettiği bir duygudur. *“İnsan yaşamının, insanoğlunun varlığının kökten yalnızlığı, gerçekte kendisinden başka şey bulunmamasından değildir. Tam tersine: Kendisinden başka koskoca bir evren vardır, tüm içindekilerle birlikte.”*(Gasset, 1999:62). Hikâyelerde onlara destek olmaya çalışan bir sürü insan vardır ama kahraman kendi içinde yine yalnızlık yaşar.

Yalnızlığın en zor olanı kalabalıklar içinde yalnızlık çekmektir. Halide Edip'in “Hayat-ı Muhayyel” adlı hikâyesinde mutsuz bir evliliği olan kendini bu evliliğin, bu yuvanın içinde fazlasıyla yalnız hisseden bir kadın anlatılır. Eşi, bu durumun farkındadır ve onu bir geziye götürmenin iyi bir fikir olduğunu ve ona iyi geleceğini düşünür. Fakat kadının içindeki yalnızlık farklı bir ülkede farklı insanlar arasında daha da büyür. Bu durum hikâyesinde yalnız kadının ağzından şöyle aktarılır:

“Fakat insanların hayat-ı muhayyeliyle temas Rusya'da da güç olduğunu ve herkesin böyle düşüncelerini dimağlarına hapsettiklerini, maksatlarını, isteklerini, kalplerinin en mahfuz köşesine kilitlediklerini anladım. Bu muazzam şehirde kalabalık arasında dolaştıkça, biraz vahşi fakat o kadar samimi ve derin İslav çehrelerine bakar da yabancı kaldığım bir ateş-i tehalük saklayan hüviyetlerini turnaklarımla yırtarak, araştırarak, büyük arzular yaşayan bu ruhların alevlerini benim lakayt, münkir kalbime mezcetmek isterdim.” (s.98)

Kadının yaşadığı bu yalnızlık onu öyle esir almıştır ki eşinin bu çabaları çok gereksiz ve yersiz bularak ona şöyle çıkışır:

“Beni niçin buraya getirdin? Anlamıyor musun? Beni meşgul etmek için bütün teşebbüslerinden bıktım. Haydi, her şeyi hazırlayalım memleketimize gidelim ve beni artık kendi halime bırak.”(s.99) Birçok insanı yalnız kaldığında büyük boşluk kaplar. Fakat kimi insanlar bu hikâyede olduğu gibi bu boşluğu görmez, görse de doldurmak istemez.

Yalnızlığın insanın içinde açtığı bu derin boşluğu yazar bazı hikâyelerinde farklı ele alır. Evladını kaybeden bir annenin yalnızlığından bahseden yazar bir hastanede çalışan bu annenin evlat boşluğunu oradaki hasta çocuklarla ilgilenerek doldurmaya çalıştığına değinir.

Yazar, yalnızlık bazen asla düzeltilemeyecek, giderilemeyecek bir şey gibi görülse de yine de bazen en azından hafifletici etkenler olduğuna dikkat çeker. Çünkü eğer böyle olmazsa yalnızlığın bazen kaldıramayacak bir yük haline dönüştüğünü söyler.

Halide Edip'in "İsterik" hikâyesinde kaybettiği evladının ve eşinin ardında yalnız kalan içinde onların yokluğundan sebep oluşan derin boşluğu doldurmak ve az da olsa acısını, yalnızlığını hafifletmek isteyen bir kadının uğraşları hikâyede şöyledir:

"Kandilin sıvalı duvarlara titrek gölgeler attığı gece yarılarında, içlerinden hangisi sıtmalı, uykusuz kalmış yahut mustarip ise, bu beyazlı kadın onun başında muzıkaya benzer, içinde gözyaşları, elemeler gezinen sesiyle masal söylerdi. Hep masalları koşuğun kapısında asılı olan kıvrıkcık, sarı saçlı, siyah, ateşin gözli, hassas, rakik, solgun dudaklı, sarı güle benzeyen bir çocuk resmi hakkındaydı. Hastaneden çıkan çocuklar ruhlarında bu kadının anne temasını, ruhani nazarını saklarlar, bu sarı çocuk hakkındaki hikâyelerini kalplerine gömerlerdi." (s.129)

Kadının yaşadığı yalnızlık o kadar büyüktür ki ölümü bile yalnızlıktan bir kurtuluş olarak görür ve ölürse sevdiklerine kavuşacağını böylece yalnızlığının da dinedeceğini düşünür:

"Yabancı elinde ölen yavrusunun ruhuna bir cizye diye feda ettiği hayatı buraya gömülmüştü... 'Bizim üçlerden olduğumuzu biliyor musunuz? İki cennette, bende şimdilik arafattayım... Arafat; hastane, cennet de' Koyun koyuna yatan çocuk ile erkek mezarını gösteriyor." (s.129)

Yalnızlığın kişiden kişiye değişen birden fazla sebebi bulunur. Ama gerçek yalnızlık insanın kendini anlaşılmamış ve kimsesiz hissetmesidir. Geçici yalnızlık ise, bireyin kendi seçimiyle çoğunlukla yapıcı ve yaratıcı sonuçlar doğurtan yalnızlıktır. Fakat yalnız kalmanın ne zaman yaratıcılık kazandırdığı ne zaman psikolojik rahatsızlıklara sebep olacağını önceden kestirmek oldukça güçtür. Bu iki durum arasında ince bir çizgi vardır. Birçok insan yalnız kaldığında kendini derin bir kuyuya düşmüş gibi hisseder. Hiçbir çıkış yolu yok gibi düşünür. Sonra da bu kuyudan çıkabilmek için çeşitli yollar dener. Fakat bazıları ise kendini daha da yalnızlığa mahkûm eder ve kuyudan çıkmak için hiçbir çaba göstermez. İşte bu yalnızlıkta son noktadır. Bir sonraki adım psikolojik bunalımlar olur. İnsanlar bazen sırf bu yalnızlıktan derin karanlık kuyudan kurtulmak için yanlış, çıkış yolları deneyip hatalar yapabilir.

Halide Edip *Dağa Çıkan Kurt* kitabında yer alan karısından ve ailesinden uzak olduğu için yalnız kalan ve bu yalnızlığı kaldıramayan bir adamı "Çakır Beyaz Ayşe" hikâyesinde anlatır. Yalnızlık çok derin bir dünyadır. Bu yüzdendir ki hikâyelerdeki yalnız karakterler bu yalnızlıklarını giderebilmek için genelde karşı cinsten birini bulup bu durumdan kurtulmaya

çalışırlar. Ama hikâyelerde bu kurtuluşun bazıları için iyi, bazıları için çok kötü sonuçlar doğurduğu görülür. Hatta bazen sonunda yaşanan tek duygu aslında pişmanlıktır.

Çakır Beyaz Ayşe adlı hikâyede Hasan Bey'in yaşadığı bu psikolojik yalnızlık şöyle yer alır:

“Bu, Seniye, karım! Bu da çocuğum! İşte ikisinin de saçları. Siyah sarı iki ipek yığını. Bu kadını dünyada en çok sevdim, en çok seviyorum. Fakat bir köylü kadının vahşi yeşil gözleri için ölüyorum. Hayatın bazı uğursuzlukları var doktor. Ondan insanı ne kadına aşkı ne memlekete sevgisi ne de medeni olmuş gururu kurtarıyor. Hayvanca, ilkel, müthiş korkunç bir şey” (s.60)

Hem karsı hem de çocuğu almasına rağmen içindeki yalnızlığı susturamadığı için yanlış ilişkilere yönelen bu adam hislerini şöyle anlatır:

“Çok geçmeden bu kadın, bu iki yeşil ışık, bende bir hastalık oldu. Bende beynim ve varlığımla ilgili olmayan yeni bir duygu türemiş, beni çürümüş bir organ gibi bütün geçmişimle fırlatmış, vahşi, ilkel ve isimsiz bir hastalıkla gırtlığım, bütün kişiliğim çırpınıyor her gün bu kadının yeşil gözlerinden çıkan kaplan pençesiyle parçalanmaya çay kenarına gidiyordum.” (s.63)

Yaşadıklarını yaptıklarının yanlış olduğunu bildiği halde kendine engel olamaz. Bu yalnızlık girdabının onu felakete sürüklediğinin farkında değildir. Tam Ayşe'yle evlenecekleri sıra Hasan Bey sıtma hastalığına yakalanır ve o sırada Ayşe'yi Şah İsmail adında bir adamla evlendirirler. Bunu duyan Hasan Bey hasta yatağından kalkar ve Şah İsmail'e gider. Burada büyük bir kavgaya tutuşurlar ve Hasan Bey ciğerinden yaralanır ve bu Ayşe kadın onun yalnızlığına deva değil onun sonu olur. Hasan Bey'in son sözleri hikâyede şöyle yer alır:

“Mumu söndür doktor! Karanlıkta ölmek istiyorum. Karıma son dakikaya kadar onu sevdiğimi söyle e mi?” (s.67)

Halide Edip'in hikâyelerinde Millî Mücadele döneminde insanların yaşadığı olayların onları yalnızlığa sürüklediği görülür. Hatta yalnızlığı o dönemdeki savaşların ve işgallerin sebep olduğu yıkımlardan biri olarak görür. Yazarın “Beyazlı Kadın” hikâyesinde otuz sekiz yaşına kadar hiç evlenmemiş hep cephede olmak zorunda kalmış ve hep ailesini, vatanını, milletini koruyabilmek için evliliği ertelemiş bir asker anlatılır. Bu asker cephede bazen yaşadığı yalnızlığı ölümle teşbih eder ve bu teşbihi hikâyede şöyle anlatır:

“Ben ölümü çok merak ederim ve ölmek isterim.

Ben ölümü iki defa duydum.

Azıcık canlandı, sesimde meraka benzer bir sual var:

'Ne duydunuz?'

Yalnızlık ve yabancılık." (s.47)

Bu sözler, askerlik yıllarında yaşadığı psikolojik durumlar neticesinde yalnız kalan yabancılık çeken bir askerin neredeyse bu duyguları ölüme benzer, ölüm gibi bir şey olduğunu söylemesi tüyler ürperticidir.

Türk edebiyatında gerek metin odaklı gerekse yazar odaklı bakış açılarında yabancılaşmanın bunalımın ve yalnızlığın oldukça çok eserin merkezinde yer aldığı söylenebilir. *"Yabancılaşma bir çeşit toplumdan ve insanlardan uzaklaşma, kendini diğerlerinden farklı görme, aynı gruba ait hissetmeme ve kendini soyutlamaktır."* (Batman, 2010:35). Yabancılaşma, bazı durumlarda kişinin herhangi bir nedenle yaşadığı toplumdan, sahip olduğu kültürden, bulunduğu mekândan uzaklaşması ve hatta kimi zaman kendi benliğinden kendi özünden kopması olarak da ifade edilir.

Yabancılaşma bazen hikâyelerde psikolojik sorunlar yaşayan insanların kendilerini hayattan toplumdan soyutlayıp yalnızlığa mahkûm etmesiyle alakalıdır. Yabancılaşma bir nevi yalnızlığın bir çeşidi bir nedeni olarak adlandırılabilir.

Birçok insanı yalnız kaldıklarında büyük bir boşluk kaplar. Farklı aktivitelerle meşgul olmak yalnızca başkalarının yanındayken mutluluk verir. Kendi başlarındayken ne yapacaklarını çoğu zaman bilemezler ya da yapacak motivasyon bulamazlar. Yalnız kişiler yalnızken kendilerine odaklanırlar. Dışarıdan geri bildirim gelmeden kendi içlerinde bir düzen sağlamaları oldukça güçtür. Giderek düşünceleri daha karmaşık hale gelir. Yalnızlık insanları hem fiziksel yönden hem de psikolojik yönden olumsuz etkiler. Yalnızlık insanın bağışıklık sistemini yavaşlatır. Böylelikle yalnız olan insanlar daha kolay hastalanır. Yalnızlığın kişiler üzerindeki psikolojik etkileri daha da fazladır. Yalnızlık insanların etrafındakilere karşı çekingen ve güvensiz olmasına sebep olur. Bu insanlar psikolojik açıdan oldukça önemli sosyal destekten mahrum kalabiliyorlar. Aşırı kaygı, ümitsizlik ve gerginlik gibi duyguları yoğun olarak yaşarlar. Bunların yanı sıra depresyon, öfke ve uykusuzluk gibi psikolojik sorunlarda yaşayabilirler.

Halide Edip'in *Kubbede Kalan Hoş Sada* kitabında yer alan " Bir Hayatın Üç Perdesi" adlı hikâyede annesi tarafından terk edilen Selim'in annesi gittikten sonra yaşadığı korku, öfke ve psikolojik çöküntü sonucu ortaya çıkan yalnızlığı anlatılır. Bu çocuk içine düştüğü yalnızlığı sonsuz bir karanlığa benzetmektedir. *"Selim'in içindeki bu devre ait kimsesizlik yalnızlık sonsuz bir karanlık sembolüdür"* (s.37) Aslında Selim'in yalnızlığı annesinin onu terk

edişinden evvel başlamıştır. Annesi evi terk etmeden önce de Selim’e karşı oldukça duyarsız ve ilgisizdir. Selim anne babası olmasına rağmen yalnız bir çocukluk geçirir:

“Filya, artık sade sinema ve arkadaşına gidiyorum diye gündüzleri evini, çocuğunu yalnız bırakıp gitmekle iktifa etmez. Yavaş yavaş geceleri de eve gelmemeye de başlamıştır. Bayan falan onu bir suvareye davet etmiş, bayan filanın bir akrabası evleniyormuş, çocuğunun doğduğu günmüş, kocasıyla ilk tesadüf ve ilk buselerinin bilmem kaçınıcı yıldönümü imiş, miş, miş, miş!” (s.37)

Yaşadığı bu yalnızlık uzun yıllar hayatında hep kara bir gölge gibi onu takip eder peşini bırakmaz.

Halide Edip’in bazı hikâyelerinin temelinde korku vardır. Hikâyelerde kahramanların yaşadığı korkular da aslında yalnızlıktan kaynaklanır. Yazarın “Kadın İtirafı” hikâyesi bu konuya temas etmektedir. Hikâyede yalnız kalmaktan korkan bir kadın, bir adamın sevgisiyle yalnızlığının yok olacağına inanır:

“Fakat benim damarlarımda temkinli, hâkim, hür bir milletin dolaşan kanında ateşli, birazda serseri ve asi bir gamlılıkla felaket, yalnızlık korkusu vardı. Bunda haklıydı. Fakat ben? Bilemem. Hemen o gün acı bir katiyetle gördüğüm o aziz çehrenin bütün elem manasını ruhum aksettirmiş ve bütün etrafımdaki parlaklık ve şöhetten ona doğru kaçmış, onun sevdasına sığınmak istemiştin.” (s.56)

Fikret’i tanınması ve onun hayatına girmesiyle kendince artık yalnız olmaktan kurtulur. Bu hikâyede olduğu gibi Halide Edip’in birçok hikâyesinde yalnızlıkla karşı karşıya kalan kahramanlar yalnızlıktan şikâyetçidirler ve genellikle bu durumla baş etmenin yollarını ararlar.

Yazara göre yalnız olmak bazen tercihe bağlı olmasına karşın yine de çoğu insanın tercih etmeden de karşısına çıkan bir duygu olur. Yani yalnızlık bazen insana iyi gelen, insanı rahatlatan, ruhuna sakinlik veren bir duygu gibi gözükse de çoğu insanda pek olumlu etkileri olmadığı gözlenir. Çünkü yalnız kalan kişi daha çok acılarıyla, hüznleriyle, yanlışlarıyla, geçmişleriyle baş başa kalmakta ve bu da onu psikolojik sorunlara iter. Bu sebeple de insanlar böyle durumlarda yalnız olmayı yalnız kalmayı tercih etmezler. Yazara göre en zor yalnızlıklardan biri de her ne kadar tercih edilmese de etrafımızda olan onca insana rağmen içimizde hissettiğimiz kendi yalnızlığımızdır. Yani binlerce kalabalığın içinde hissedilen şahsi yalnızlık.

“Mihri’nin Mektubu” adlı hikâyede kalabalığın içinde duyulan yalnızlık anlatılır:

“Edebiyat, sanayi, tarih, felsefe ne bulursam, biraz karmakarışık, zihnimde belirli surette yerleşip mevki almadan, okudum, okudum. O geceler en çok lezzet aldığım bir kitap bile Nazan’ın annesinin arabasında İşpekl’e kadar gitmenin verdiği lezzeti veremezdi. ... diye vapurda, umumi yerlerde, yünlü çarşafı, işle elleri bozulmuş kadınlara fırlattıkları yüksek bakışı görmek ve bunlara katılmak! Bu bana iyi ve yüksek bir şey geliyordu ” (s.72-73)

Bu hikâye de kendini bir anda hiç ait olmadığı bir ortamda bulan Mihri, bir nebze de olsa yalnızlığının burada, bu kalabalık insan ortamında azalacağını düşünür ve mutlu olur. Ancak bu noktada yalnızlığın sebep olduğu bir duygu olan yabancılaşma devreye girer. Mihri zamanla buraya ait olmadığını kendini çok yabancı hissettiğini söyleyerek eski hayatına, kendi kabuğuna geri çekilmek ister. Bu olay hikâyede şöyle yer alır:

“İçimde birçok müphem arzuları var, fakat hiçbiri senin muhitinde tutunacak, yaşayacak bir saha bir şey bulamıyorlar. Bu muhitten sıkılıyorum, hayatsızlıktan boğuluyorum. Onun için babamın Selimiye’deki küçük evine döneceğim. Annem buna şiddetle itiraz edecek, fakat benim hususi ders vererek kendisini yaşatabileceğimi görünce susacak” (s.75)

Bazen yalnızlıktan kurtulmak için denenen her yol güzelliklere ve mutluluklara çıkmayabilir.

Yazarın hikâyelerinde genel olarak ele aldığı zaman Millî mücadele dönemidir. Bu yıllarda insanların yaşadıkları yalnızlıklarının en büyük sebebi olarak işgalleri ve savaşları görür. Çünkü işgaller anne babaları evlatlarından, eşleri de birbirlerinden ayırır. Bu da ortaya yalnızlık olgusunun çıkmasına sebep olur.

Halide Edip hikâyelerinde Anadolu’nun işgali, Yunan mezalimleri, düşman askerlerin tecavüzleri, yangınlar ve askerlerimizin perişan halleri olsun hemen hemen hepsine yer vermeye çalışır. Yazar bazı hikâyelerinde işgalleri kahramanları yalnızlığa sürükleyen bir sebep olduğu söylenir. “Karanlıklarda” adlı hikâyede bir askerinin yalnızlığı şöyle ifade edilir:

“Yaşayışı ilk hisseden benliğimi ilk farkına varan varlığımın kainata ilk bakışı karanlıklara battı. Çocukluğumun mavi semaları, coşkun denizleri, beliş yıldızları, sonsuz karanlıklarda gurup etti. İnandıklarım, düşündüklerim, sevdiklerim, istediklerim, hepsi hayatın, ezeli, korkunç çukuru olan siyahlıklarda uyuya kaldı” (s.97) Kendini çıkmaz bir çukurun içinde yapayalnız hisseder.

4.1.5. Aşk

Halide Edip’in hikâyelerinde işlediği bir diğer tema aşktır. Yazarın aşka bakışı hikâyelerinde farklı şekillerde ele alınır. Eserlerinin çoğunda bu temayı kullanması kaçınılmazdır. Çünkü edebiyatın konusu insan, insanın da en yoğun yaşadığı duygu aşktır. Bu yüzden konusu insan olan her yazıda aşk temasını görmek şaşırtıcı değildir. Yazarın eserlerinde yer alan aşk öyle

yüce öyle büyük bir duygu olarak verilir ki bazen yanlış olduğu bilinse de kişi kendini bundan alıkoyamaz. Halide Edip'in *Harap Mabetler* kitabında bulunan "Feridun Hikmet'in Jurnalinden" adlı hikâyesinde yanlış bir ilişki olmasına rağmen sonu mutlu biten bir aşk anlatılır:

"Bilemem nasıl oldu, altı ay sonra başkasına nikâhlı, benden beş-altı yaş daha büyük, iradeli, mütehakkim ve muhteris olan bu kadının şahsıma karşı büyük bir aşk beslediğini hissettim henüz o zaman ben onu sevip sevmediğimi bilmiyordum, herhalde onun aşkının bütün harekâtında, hayatımı tanzim de büyük bir rol oynadığını biliyordum." (s.74)

Hikâyede kendisinden yaşça büyük ve evli bir kadına karşı aşkı anlatılır. Bu hikâyede adam yaşadıklarının yasak olduğunu bilse de duyguları frenleyemez.

Hikâyelerde bazı kahramanların yaşadıkları bu yoğun duygular beraberinde başka duygular da getirir. Bu hikâyede eşine çok âşık olan Feridun onu gözünden bile sakınmaya başlar. Aşk onu öylesine esir almıştır ki eşinin başkasına karşı her hareketini her tavrını sorgular hale gelir. Yani aşk beraberinde kıskançlık getirir:

"Fakat bir senelik bir eza-i daimiden sonra beni görmemeyi iltizam eden gözlerim karşısında Mediha'nın cüreti lüzumundan fazla arttığını görüyordum. Artık İbrahim Hikmet'i rahatsız edecek kadar onun üstüne düşüyordu. Hele bana karşı onun kalbinden son nebze-i şefkatini bile söküldüğünü –ah beşeriyet!- inleyerek anladı" (s.81)

Aşk zamanla yok olan değil, zaman ilerledikçe sağlamlaşan (kuvvetlenen) bir duygudur. Hikâyede Feridun'un aşkı onun eşini kardeşinden bile kıskanır hale gelmiştir.

Aşk ve kıskançlık ne yazık ki birbirini tetikleyen duygulardır. Kişi bazen elinde olmasa da sevdiğinin ilgisini başkalarıyla paylaşmak istemez. Kıskançlık bazen aşkı besleyen bir duygudur. Fakat fazlası aşkın yok olmasına sebep olur. Aşk her zaman açık bir şekilde ifade edilemez. Bazen aylarca yıllarca sevdiğine bunu söyleyememiş insanlar da vardır. Bazen insanlar sevdiklerini gözleriyle, hareketleriyle tavırlarıyla karşısındakine anlatmaya çalışır. "Bir Günahkâr Kadının Jurnalinden" hikâyesinde aşkını açıkça dile getiremeyen bir adamın duyguları şöyle aktarılır:

"Nasıl başlamıştı? Beni ilk gördüğü an, ilk lakayt nazarımla çehresini bir humret kaplamış, elleri, sesi bir çocuk gibi titremişti. O dakikadan itibaren o gözler ümitsiz, zebun, meyus bir aşkın âlâmını bana hıçkırıklarla anlatmış, o ses en tabii bir şey söylerken bana sıcak, çılgın bir meftuniyeti ağlamıştı. Aşk kelimesini hiç ağzına almamıştı. Fakat ben onun mariz iptilasının acılıklarını arzu dalgalarının ruhunu vücudundan ayırırçasına sarsıp alt üst ettiğini biliyordum" (s108)

Kadın kahraman karşı cinsinde gözlerinden çıkan aşk alevlerini, dudaklarındaki titreyişi onu görür görmez hissettiğini söyler. Hikâyelerde işlenen bu aşklar beşeri aşkı temsil eder. Aşk üzerine kurulan ilişkiler mutluluk verir. Çünkü aşk gerçeklerden uzaktır.

Halide Edip hikâyelerinde yasak aşk olgusuna sıkça yer verir. Bu durumu kendi hayatıyla kendi evlilikleriyle bağdaştırmak mümkündür. Eşi Salih Zeki'nin onunla evliyken başka başka ilişkiler yaşaması yasak aşk temasına neden bu kadar eğildiğinin ispatı sayılabilir. Yazar "İsterik" adlı hikâyesinde de yasak aşka değinir. Hikâyede bu aşk şöyle yer bulur:

"Kim bilir ne gibi şerait-i verasetle kanından çıkaramadığı bu çarpık, hastalıklı şeylerden ruhunda başlayan bu samimi bu temiz sevda onu kurtaracaktı. O adamla evlenememek ihtimalini düşünmeyerek, hiçbir mukabele beklemeyerek en iyi, en saf bir hazla onu seviyordu. Ancak o zaman çiçekli, yıldızlı rüyalar görmeye, kalbi sahil, leziz bir masumiyetle atmaya başlamıştı. Onun ahenktar, derin sesini dinlemek, meveddetkâr nazarlarını çehresinde hissetmek bütün hayat-ı zihniye ve asabiyesinin şevabini dağıtır, onu dindarlığın bile tanıyamadığı sakit, ulvi yükseslere doğru uçururdu" (s.120-121)

Aşk hissetmeye başlayan bedenler neredeyse artık onun esiri olmaya başlar.

İnsan bazı duyguları yaşarken sonunu bilemez: "Aşk iki insan arasında alışılmışın dışında önceden bilinmeyen bir 'yaşantı' olduğu için bir deney sayılabilir" (Kaplan, 2000:488) Yani yaşanan bir aşkın sonu sürprizdir. Mutluluk ya da hüsrandır.

Yazar hikâyelerde ele alınan aşkların hep mutlu sonla bitmediğine de değinir. Özellikle yaşanan yasak aşkların geçici birer duygu olduğunu ve sonunda hüsrana olduğu vurgulanır:

"Hâlbuki ikinci defa olarak aldandığını, henüz bunlardan kurtulmak zamanı gelmediğini anladı. Evvela maddeten bütün manasıyla lakayt kaldığı bir adamla evlenmişti. Sonra bu adam o kadar kaba davranmıştı ki genç kadını hayat-ı hakikiyenin her safhasından öğrendirmişti. Zevç de ona mukabil nazif bir görüşle genç kadının kendisine karşı yabancı kaldığını hissederek kâh bekârlık hayatının sefahatine kâh genç kadına bir metres muamelesi eden çılgın dağdağalı bir evlilik hayatına dönmüştü" (s.122)

Yazar büyük bir aşkla başlayan ancak daha sonraları büyük bir hayal kırıklığına dönüşen bir evliliği işte böyle ifade eder.

Aşk özlenen ve sevilen şeylere doğru bir yönelimdir. Kişi severek aşk yaşayarak dünyasının, hayatının değiştiğine şahit olabilir. Aşk bazı kişiler tarafından bir ayak bağı gibi tanımlansa da bazıları için ise özgürlüğünü ifade eder. Çünkü bu insanlara göre her şey aşkla daha bir anlam kazanır. Herkesin yaşadığı bu duygu aynıymış gibi görünse de aslında sonuç her bir kişi için farklılık gösterir. Kimileri için ilkbahardan sonra gelen çiçekler açan yaz gibi, kimileri için ise

sonbahardan sonra gelen kara kış gibi ağır ve sert geçer. Aslında aşk, sonuç ne olursa olsun her zaman büyük fedakârlıklar içerir, denilebilir.

Halide Edip *Dağa Çıkan Kurt* kitabındaki hikâyelerde de yine yasak aşka yer verir. “Çakır Beyaz Ayşe” hikâyesinde yalnızlıktan, kimsesizlikten doğan bir aşk anlatılır:

“Ben asıl o zaman Ayşe’yle aramdaki uçurumu gördüm; geçilmez bir şeydi; herhalde Ayşe onu hiç anlamayacaktı. Ben karısına aşık, ciddi aile babası, yurt sever adam, bir uçurumdan uçan yeni bir kabiliyet ve hayatın içinde sürdüğünü, beni uçurumun öbür tarafına, Ayşe’nin yeşil zehirli gözleri, tutkulu, kaplan sesi önüne kemiklerimi parça parça fırlattığını görmek istedim.” (s.65)

Evlü olmasına rağmen uzun süre ailesinden uzakta olan Hasan Bey köyde bir kadına tutulur. Bunun yanlış olduğunun farkındadır ama kalbiyle aklı çelişir.

Aşkın hayali ile bir yanlışla bulaşmış olan Hasan Bey bir yandan da karısına ihanet ettiği için büyük bir ıstırap duyar. Hasta yatağında doktora söylediği son sözleri bu pişmanlığını ifade etmeye yeter: “*Karıma son dakikaya kadar onu sevdiğimi söyle emi?*” (s.67) Aşkın birçok tanımı yapılır. Aşk güzelliklerle hayallerle, sevinçlerle sonsuzlukla tanımlanır. İçinde bu kadar güzel duygular barındıran aşk bazen hayal kırıklığı pişmanlık, imkânsızlık gibi olumsuz duyguları da barındırır. Bu hikâyede Hasan Bey’in yaşadığı büyük aşkın peşinden gelen pişmanlık duygusu altında nasıl ezildiği görülür.

Yazar bu hikaye kitabında savaş yıllarını baz aldığı için genellikle Millî mücadeleden bahseder. Aşk teması az da olsa bu kitapta yer alır. Bu kitapta bulunan “Fadime Nine ile Kerem Dede” adlı hikâye savaş yıllarında yaşanmış en güzel aşk hikâyesidir. Aşk sadece sevmek, hoşlanmak ve beğenmek demek değil sevdiği için fedakârlık yapmak, onun mutluluğu için çabalamayı da gerektirir:

“Çünkü o da bütün ömründe yalnız yaşı ve ruhuyla değil bütün vücuduyla, güzellik ve yüceliğin örneği saydığı bir adam için ve o adamın rahatı ve saadeti için yaşamış. Güzellik ve yücelik aşkı, ister bir tek insan ister bir millet, ister bütün insanlık için olsun, bir şeyi seven ve onun için yaşayıp ölenler hep ruhlarında eş ve kardeş değiller mi?” (s.85)

Kerem dede, Oğlakçı köyünden âşık bir şairdir. Fadime nine ile arasında geçen aşk ilişkisi (Leyla Mecnun, Aslı-Kerem) masallardaki aşklara benzetilir. Yunanlılar gelip köylerini alt üst edene kadar aşklarını yaşarlar. Ancak bu büyük aşkı yaşayan çiftler işgaller sırasında ve sonrasında ayrılmaz hep birbirlerini koruyup kollamaya çalışırlar.

Halide Edip'in hikâyelerinde aşk kahramanları birbirine bağlayan kuvvetli bir bağ olarak işlenir. Kahramanları yalnızlıktan, karamsarlıktan, psikolojik bunalımlardan kurtaran olağanüstü bir güç olarak ifade edilir. Sevmek ve sevilmek yüz yıllardır var olan bir ihtiyaçtır. Savaşlar da olsa, işgaller de olsa insanlar bu ağır olayları bile birbirine tutunarak birbirinin sevgisine dayanarak atlatmaya çalışırlar. Çünkü aşk kötülükleri, buhranları, mutsuzlukları bertaraf edebilecek bir güce sahiptir. Aşk mutluluğa açılan yeni bir kapı, keşfedilmeyi bekleyen yeni bir dünya gibidir.

Aşk bazen hikâyelerde kadın kahramanlarının güzelliği çekiciliği ve kudretiyle daha da anlam kazanır. Halide Edip'in *Kubbede Kalan Hoş Bir Sada* kitabında yer alan "Gülnuş Sultan" hikâyesinde bu durum şöyle yansıtılır:

"Zamanın en güzel ve en hâkim sultanıyla evlenmesine taassup derecesine varan kararını yerine getirmeyi kolaylaştırmıştı. Sultan o kadar onun fikir arkadaşı, o kadar bütün asil zevkini tatmin edecek güzel ve yüksekti ki! Yalnız çok inatçı, çok hâkim, çok kuvvetliydi. O sultanın beyaz alnında iki sarışın hattın yükseldiği zamanlar bütün ecdadının bir kadın karşısında duymadığı bir korku titreyişini sinir sisteminde duyardı. Çok zaman esaslarını muhafaza, eski kılıç kahramanına eş bir kahramanlık olduğunu Gülnuş Sultan'a anlatmak için zahmet çekmişti. Fakat on senelik bir evlilikten sonra yine en birbirinin dengi, en birbirine muhabbetli ve kibar çift şüphesiz onlardı." (s.21)

Aşk insanın ruhunu derinden kuşatan bir güçtür. İnsanı öyle güzel sarıp sarmalar ki bir anda sevgiliyi bulutların üstüne çıkarır. "Sevgi, sevme eylemi bütün varlıklara karşı insanın içinde barındırdığı karşılıksız yegâne eylemdir" (Şahin, 2008:78) Sevgi kutsaldır, değerlidir. Sevgi varsa hayatın anlamı vardır ve bu sevgi karşılığı varsa aşka dönüşür.

Aşk ideal bir karşılık bulduğunda gerçek anlamda yaşanabilir. Yazarın "Bir Hayatın Üç Perdesi" hikâyesinde Selim ile Ulviye'nin karşılıklı duyguları anlatılmaktadır:

"Hemen kimseyle konuşmayan ve başı notlardan kalkmayan Selim, kantinde, koridorlarda onunla muhasebeye girişirdi. Bu, üç sene içinde mutedil bir iklimde, en ölçülü ideal şartlar içinde olgunlaşan bir dostluk oldu. Ulviye Selim'den bir sene evvel fakülteyi bitirip de asistan olunca, bu dostluk pasif bir ruh birliği, kuvvetli bir arkadaşlık safından yavaş yavaş ayrılmaya, iki gencin göz göze gelince yüreklerini güm güm oynatan bir şekil almaya b başladı." (s.42)

Aşk sadece bedensel arzularından ibaret değildir. Gerçek bir aşk için öncelikle ruhların birbirini arzulaması gerekir. Tıpkı bu hikâyede birbirlerini gördükleri andan itibaren arzu ve istekleri gönülden olan Selim Ulviye gibi.

Halide edip, aşkın çok büyük etkisi olduğuna inanır. İnsana bazen hayal bile edemeyeceği şeyler yaptırabilecek güce sahip olduğunu düşünür. Bu gücün bu etkinin büyüleyici bir olgu olduğunu söyler. Bazen kişi aşkın öyle bir çekim alanına girer ki bir anda büyülenmiş gibi olur, der. Böyle bir durumda sevgili gözü hiçbir şey görmeyen, etrafında olup biteni algılamayan bir insan olur. Aşk çok derin bir duygudur. Dipsiz bir kuyu gibi insanı içine hapsedebilir. Aslında bu kara sevdadır. Yazarın aynı isimde bir hikâyesi bulunmaktadır. Bu hikâyede içine düşülen kara sevda şöyle tarif edilir:

“Sarayımın en değersiz bir eseri olan sen, Nil’in en zehirli, yumuşak bir yılanı gibi, en yüksek yerlerine sessizce ve gizlice süründün girdin. Gece gözlerindeki büyüyle firavun kanının ilahlardan gelen azamet ve kudretini bağladın, ince dilindeki zehirle mermer göğsümün soğul güzelliğini deldin, ta kalbime ihtira, cinnet ve esaret akıttın! Efsane kaplanlarının sihirli turnakları gibi bütün varlığımı tırmaladın; çölden daha engin, gökten daha esrarlı, yıldızdan daha ebedî bir hamle bana hâkim oldu!” (s.92)

Kara Sevda hikâyesi adından anlaşılacağı üzere imkânsız gibi görünen olmayacak bir hikâyenin nasıl bir aşka, kara sevdaya dönüştüğünün hikâyesidir. Hikâyede Firavun kızının basit bir esire gönlüne kaptırdığı ve bunun aslında olmaması gereken bir durum olduğu ifade edilir.

Yazar her koşulda ne pahasına olursa olsun olumsuzluklar içinde yeşeren duygulara bazen hâkim olunamadığına değinir. “Aşk Fesaneleri” adlı hikâyesinde sevdiği adam yerine başka biriyle evlenen bir kadının acı dramı anlatılır. Kendisine başka bir erkeğin sahip olmasındansa ölmeyi tercih eden bir kadın kahraman üzerinden anlatılan hikâyede aşkın sebep olduğu bir psikolojik bunalım ve bunun neticesinde canına kıyan bir kadın vardır.

Yazar bazen aşkı günahla ilişkilendirir. Günahın insan bedeninde aşkla nasıl vücut bulduğuna değinir: *“Ey çirkin ve muazzam çehre! Ey korkunç ve kudretli kollar. Sizin karanlık ve oyuk saptırıcı mananızla çevrilmiş, sizin bütün sevinç ahengini boğan zalim ve susmaz azap teranenizle sarhoş, o günah geçidi yolcuları bu öldürücü geçitte yürüyüp gidiyor.”(s.94)* Yaşadığı aşkla günaha giren kahraman azapla cezalandırılacağını düşünür.

4.1.6. Çaresizlik

Çaresizlik; yaşanan olaylar karşısında çözüm üretmeme, bıkkınlık, vaz geçmişlik ve ümitsizlik gibi tanımlanabilir. Kişi bazen olaylar karşısında olumlu bakış açısı sergiler ve bir çıkış yolu olduğuna inanır ve çabalar. Bazen de ne yaparsa yapsın bir çözüm olmadığına inanır. Bu noktada çaresizlik devreye girer. İnsanoğlunun yaşamında birçok duygu var. Olumlu ya da olumsuz bu duygular onun hayatına yön verir. Kişinin bazen bu duygulara

müdahale etmesi, onarı kontrol altında tutması gerekir. Çaresizlik, kontrol edilmezse insanı olumsuz davranışlara yönlendirebilir. Kendini çaresiz hisseden insanlar yanlış eylemlerde bulunabilirler.

Halide Edip'in hikâyelerinde çaresizliğin yol açtığı sorunlar, kahramanlara yaşattığı psikolojik bunalımlar yer alır. *“İnsanların içinden çıkamadıkları durumlar karşısında gösterdikleri kaçış, hem fizyolojik hem de psikolojik olarak gerçekleşebilir”* (Kanter, 2019:214). Yaşanılan çaresizlikler karşısında kahramanlar bazen kaçışı tercih eder ya da içindeki buldukları durum karşısında psikolojik sorunlar yaşarlar.

Hikâyelerde en büyük çaresizlikleri genelde kadınlar ve çocuklar yaşar. Kocalarını savaşta kaybeden, düşman askerlerinin uygunsuz muamelelerine maruz kalanlar sevdiğine kavuşamayan, eşi tarafından aldatılan... Bu kadınların nasıl bir çaresizlik içine itildikleri hikâyelerde yer alır. Çocuklar ise savaşın ortasında kalan, anne babasını kaybetmiş, özgürlükleri, hakları elinden alınan, kimsesizlikle baş etmeye çalışan o küçük insanlar boylarından büyük çaresizliklerle karşı karşıya kalır. Yetişkinlerin çaresizlik duyguları çok olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bazen bu çaresizlik psikolojik bunalım, depresyon umutsuzluk ve hatta intihara kadar gidebilir. Çocuklar için korku, ümitsizlik gelecek kaygısı, yetersizlik gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir.

Halide Edip insanların yaşadığı çaresizliği bizzat görmüş ve sonuçlarına şahit olmuş biri olarak hikâyelerinde bunlara yer verir. Yazar hikâyelerinde bazen yaşadıkları bu savaş ortamından memnun olmayan ve bu durumu değiştirebilecek gücü kendinde bulamayan karakterlere yer verir. Bu karakterlerden bazıları yaşadıkları bu olumsuzlukları değiştirmek için mücadele etmek yerine kendi içlerine kapanıp çaresizlikleri yaşamayı tercih ederken az da olsa bazıları direnmeyi, düzeltmeyi arzular ve bunun için çaresizlikten kurtulmaya çalışır.

Yazarın *Harap Mabetler* kitabında yer alan “Ruh-ı Mütehaccir” adlı yazıda çaresizliğin bir ufacak dokunuş beklediği, bir ufacak umut kırıntısının bile ne kadar mühim olduğu vurgulanır:

“Evet, bu ellerdeki mana-i kederi, tazarru-ı müthişi seziyorum! Bu ekmek değil temas dileniyor; bu sestem, hareketten mahrum, mahpus ruh yalvarıyor; yavaş yavaş tahaccür eden ruhunu kurtarmak için ufak bir temas-ı beşer dileniyor”(s.15) İnsan yaşadığı çaresizlik karşısında ufacak bir damla umut dileniyor. Umut çaresizliği ortadan kaldırabilecek en büyük güçtür. Çünkü umudun bittiği yerde çaresizlik baş gösterir. Umut varsa her zaman bir çare var demektir.

Her insanın yaşamı boyunca baş edemediği sorunlarının olduğu dönemler olur. İnsanlar bu sorunlara bir çözüm bulamayınca kendilerini aciz hissederler. Hatta bazen bu çaresizliklerinin umutsuzluklarının adını kader koyarlar. Çabalayıp uğraşmak yerine kader, kısmet deyip işin içinden sıyrılmayı, kaçmayı tercih ederler. Halide Edip'in Eller yazısında bu teslimiyetçi var oluş şöyle anlatılır:

“Bütün bu eller cehennemvari bir azapla kıvranarak, büzülerek çekiliyorlar, o hafî kudretin baskısı altına giriyorlardı... O uzun siyah turnaklarıyla, alemleri gölgelendiren küremiz kadar bir eldi! Acaba kader denilen şey bu muydu ki hafif bir ihtizazla binlerce seneyi istediği gibi yoğuruyordu” (s.25)

Toplumsal bir varlık olan insan, hayatta her zaman görevleri olduğunu unutmamalıdır. Görev ve sorumluluklarını yerine getirirken önüne çıkan her engelde çaresizliğe kapılmamalıdır. İnsanoğlu bilmelidir ki gecenin en karanlık ve ebedî görüldüğü zaman, gün ışığının en yakın olduğu andır. Pes etmek insana bedbahtlıktan başka bir şey getirmez.

İnsan doğduğu andan itibaren kendini bir yere, birine, bir şeye ait hissetmek ister. Bazen bu aitlik bağımlılık derecesinden olabilir. Örneğin yeni doğan bir bebek kendini annesinin kollarına ait hisseder. Küçük bir çocuk kendini ailesinin yanında güvende hisseder ve onlara bağlanır. Bazen de insan sevdiğine ait olmak ister onu sever ve sevdikçe bağlanır. Bu bağlanmalar bu aitlik, bu bağımlılık hep bir yerden çaresizlikle bağdaşır. Bebek ya da sevgili bağımlı olduğu sevdiğini kaybettiğinde kendilerini bir yalnızlık, çaresizlik çukuru içinde bulurlar. Yazarın *Dağa Çıkan Kurt* kitabındaki aynı isimli ilk hikâyesinde babasını savaşta kaybeden bir çocuğun annesi işten dönerken onu nasıl bir çaresizlik içinde beklediği şöyle anlatılır:

“Kapının önünde çömeldim; siyah servilerin arkasında akşam gölgeleri arasında canlanan taşlara bakarak annemi bekliyorum. Karnım aç, elim ayağım donmuş gibi! Annemin çamaşırdan dönerken yırtık çarşaftı altında getireceği ekmeği hayal etmeye çalışırken onun göğsünü söken, gözlerinin etrafını simsiyah yapan öksürüğünü işitiyorum santıyorum” (s.14)

Babası olmayan bu çocuk ya annem de bir gün gelmezse bana geri dönmezse diye her gün çaresizlik içinde bekleyişlerini sürdürür. Bu hikâyede bir çocuğun çaresizliğine değinen yazar yine aynı hikâyede:

“En son bir işaretle büyükler ve çalılar arkasında gizli köpekler birdenbire ayaklandılar. Bu uysallık ve sessizlik, ancak bir tek cins hayvanı herkese yemlik ve av diye feda etmekle sağlanabilecekti. Düşündüler, konuştular; sonunda hep birden cengelde daima korku gölgesi gibi dolaşan bir hayal hepsinin gözünden geçti, hepsi haykırdı: ‘Kurt, Kurt!’” (s.17-18).

Ülkemizin diğer devletler karşısında yaşamış olduğu çaresizliği böyle ifade eder.

Diğer devletlerin hepsi bir olmuş aralarında feda etmek, yem olarak kullanmak istedikleri Türk devleti olduğuna karar vermeleri üzerine, ülkemizin bu devletler karşısında çaresiz kalışı gözler önünde ama Türk milleti içindeki Millî ruh bilinciyle hiçbir zaman umudunu kaybetmez ve bu duruma bu çaresizliğe karşı geleceğine ant içer:

“Herkes, tuzak, tırnak, pençe ve her şeyle kurt soyuna saldırdı. Bu eşi görülmemiş bozgun ve yıkım karşısında inlerinden, cengelin av ve tuzak yerlerinden yaralı, bahtsız boşanan kurtlar, soyun öç andını ulumak için dağlara çıktı”(s.18) Bu hikâyede bir kez daha içimizdeki umudun, geleceğimize umut olacağı vurgulanmak istenir.

Çaresizlik psikolojik bir durumdur. Çaresizlik insanların sahip olduğu bilgi ve becerilerinin sınırlı olmasından kaynaklanır. İnsan bazı şeylere gücü yetmemesi durumunda kendini çaresiz hisseder. Bu da insanın aşırı kaygılanmasına sebep olur. Elinden bir şey gelmediği gören insan karamsarlığa kapılır ve kendisi işe yaramaz hisseder. Psikolojik açıdan da bir girdabın içine girmiş olur. Halide Edip’in “Gündelik Adamlar” adlı hikâyede de para sıkıntısı çeken bir babanın evladı için bir şeyler yapamadığını düşünüp kendini nasıl çaresiz hissettiği anlatılır. Yokluğun sebep olduğu çaresizlik peşinde kaygı ve öfkeyi de getirir:

“Bir gün ona vermek için gündeliklerimden biriktirdim, sakladım.”

Aldı mı?

Yüzüme bir tuhaf baktı. Galiba gözlerinde yaş vardı. ‘Kızım, bu parayı niçin veriyorsun, kabak çekirdeği parasını verdin,’ dedi. Sonra parayı avucuma tekrar koydu. ‘sakın bir daha bir şey almadan kimseye para verme, vermek de almak çok ayıptır,’ dedi.” (s.41)

Hikâyede yokluktan kaynaklanan çaresizliği yüzüne vurulmuş gibi hisseden Kabak çekirdekçi İsmail Hakkı Bey kendini bir kez daha çaresiz ve aciz hisseder. Çünkü kızına ayakkabı bile alamaz. Onun takunyalarla okula gitmesinin onun için ne kadar zor ve ne kadar acı olduğunu düşündükçe daha da artmaktadır acısı, hüznü, çaresizliği...

Çaresizlik için bilginin, becerinin, düşüncelerin güvenin eksik olduğu anlarda ortaya çıktığına değinilir. Ancak bazen sadece bu duygusal eksiklikler değil fiziksel eksikliklerden kaynaklanan çaresizlik de olabilir. Yazarın “Çakır Beyaz Ayşe” adlı hikâyesinde kadın kahraman Ayşe onunla evlenmek isteyen bir zorbaya karşı kendini korumak ve savunmak ister ama onun kaba kuvveti karşısında hem bedenen hem de ruhen çaresiz kalır:

“Derenin önündeki düzlükten birdenbire ses duydum, durdum. Kısık bir kadın sesi ağlıyor, yalvarıyor, adı kaba bir erkek sesi bağılıyor, sövüyordu. Bazen yumruğa, tekmeye benzeyen bir şey gümlüyor, sonra yine kısık hıçkırıklar içinde aynı ses yalvarıyordu. Attan yavaşça indim. Bilmeyerek hayvanı salıverdim ve ben yürüdüm. Orada ay ışığının önünde Şah İsmail, Ayşe’yi dövüyordu. Müthiş korkunç ve kabaydı! Ayşe çizmelerinin altında kırbaçlanan bir kaplan gibi sürünüyor; yeşil gözlerinde, kısık sesinde hayaliyle öldüğüm tutkuyu Şah İsmail’in ayağının çamurlarından esirgemiyordu. İşte Ayşe buydu.” (s.67)

Bu hikâyede bir kadının maruz kaldığı şiddete karşı yaşadığı çaresizlik hissi ifade bulur.

Savaşların çaresiz bıraktığı çocuklar da Halide Edip’in hikâyelerinde kendilerine yer bulur. Savaşta anne-babasını kaybeden ve kimsesiz yapayalnız bir başına kalan Muhlis’in gözlerinde çaresizliği gören yetimhanede çalışan Muhlis’i ve Muhlis gibi geride kalan çaresiz çocukları böyle hikâyede tanımlar:

“Yerler süprüntü içinde, havası bin bir koku ve kirlî bir duman içinde koridorlar ve açık odalar görüyordum. Orada burada yerlere atılmış paçavra halinde yataklar dermansız, sarı, yarı çıplak, gözleri karanlık bir ümitsizlik içinde, bin bir illetler, biçarelikler, kimsesizlikler içinde sürünen çocuk heyulları, derin, kesik öksürükler, yastığına başını kapamış, boğuk boğuk inleyen çocuklar, hepsi gözümün önünden geldi geçti. Ah, yavrum, memleket için ölen babalarınızın, analarınızın bize bıraktığı bu değerli armağanlara nasıl ihmalle, günahkâr bir ilgisizlikle baktık, bilsen!” (s.130-131)

Vatanı uğruna canlarını feda etmiş bu anne babaların emaneti olan yavrularına sahip çıkamamak ne büyük bir çaresizliktir. Bu hikâyede hem anne-babasız kalan çocukların çaresizliği hem de onların emaneti olan bu çocukları koruyup kollayamazlarsa diye yetimhane çalışanlarının hissettiği çaresizlik bir arada verilir.

Halide Edip’in “Himmet Çocuk” hikâyesinde yine savaşın, işgallerin çaresizliğe, yokluğa sefalete mahkûm ettiği çocuklardan bahsedilir:

“‘Ev isteriz, rüzgâr bıçak gibi kesiyor, çocukların başını sokacak kovuk bile yok. Uşak’ta birçok kereste ve esir varmış, bunlardan bize verilmesini emretsin. Hemen kendimize dam yapalım. Ekmek isteriz. Asker ambarlarında buğday var, bir saat ötede, emretsin, bize versinler, çiğ olsun çocuklarımıza yedirelim.’ Sesi acıyla, acımayla yırtılarak devam etti. ‘Büyükler söz anlıyor, sesi çıkmıyor ama çocuklar söz anlamıyor, açlıktan hep ağlıyorlar, sabaha ağlıyorlar, bunu paşaya söyle...’” (s.135)

Hikâyede bu acı duyguların çocukların kaldıramayacağı kadar ağır olduğundan söz edilir. Fakat yine de ne olursa olsun umutlarını kaybetmeyen bu yetim ve öksüzlerin çaresizlikleri karşısında verdikleri mücadele takdire şayandır. Çünkü kendileri küçücük fakat yürekleri kocaman olan bu çocukların mücadelesi hikâyede şöyle yer alır:

“Hikâyenin burası yine kalbimi heyecana verdi. Kimsesiz, sekiz dokuz yaşında kuru Anadolu’da alın teriyle iki manda alan çocuk, bu benim anladığım, bildiğim kahramanlığın en yüksek derecesi gibi bir şey. Avusturalya’yı kuru topraktan bayındır hale sokan, vahşi Amerika’yı alın teriyle yenip uygarlık merkezi yapan ruhlar bu türlü ruhlardır” (s.137)

Anne babasını kaybetmiş bu zavallı çocuklar çaresizliğe gömülüp bir köşeye çekilmek yerine umutlarına sarılıp mücadele etmeyi tercih eder. Küçük yaşta hayata atılmış ticaret yapmış geride kalan ailelerinin geçimlerini sağlarlar.

Çaresizlik bazen psikolojik anlamda bilinçaltımızda var olan korku ve kaygılarımızdan dolayı ortaya çıkar. Çünkü kişinin kaygıları onu bir bilinmezliğe sürüklemek de ve sonra da kişi kendini çaresiz hissetmeye başlar. Kişi bazen bu kaygılarından bu çaresizlikten kurtulmak için imkânsız ya da olağanüstü şeylere de başvurabilir. Halide Edip’in *Kubbede Kalan Hoş Sada* kitabında bulunan “Gülnuş Sultan” hikâyesinde kendini imkânsızlıklar içinde boğulmuş hissedilen bir kadının kendi onurunu gururunu hiçe sayarak bir kurtuluş yolu bir çare aradığı görülür. Eşi ile mutlu bir evliliği olan bu kadın ne yazık ki çocuğu olmadığı için kendini çok çaresiz hisseder ve saraydakiler. Ailesi söz etmesinler diye eşi Rüstem Paşa’ya bir cariyeye gönderir. Sırf bir çocukları olsun diye böyle bir çare bulur. Ancak Rüstem Paşa onu çok sevmektedir. Bu yüzden asla bunu kabul etmez. Eşinin tertip ettiği bu gecede cariyeler hakkında düşündükleri ve bu cariyelere karşı kendini ne kadar aciz ve çaresiz hissettiği şöyle ifade edilir:

“Rüstem Paşa gözlerindeki acı hayret henüz zail olmamıştı. O şimdi yaptığı şeyin bir cinayet olduğunu fark edememesinden, fark edemeyecek kadar geleneğinin, mazisinin esiri olmasından dolayı Gülnuş’a bir gayz duyuyordu. Ötede minderleri üzerinde çalıp söyleyen Çerkezler, şimdiye kadar onun bir alay beyinsiz kuş, hissiz dişi sürüsü diye düşündüğü kızlar, ona hayatları muammalar ve facialarla dolu zavallılar gibi geliyordu” (s.25)

Hikâyede ne yazık ki bir çocuklarının olmayışının birbirini çok seven bu karı kocayı nasıl bir çaresizlik içine hapsedtiği anlatılır. Aslında bu hikâyede saraya, ailesine ve eşine karşı çocuk doğurmayı bir vazife, bir sorumluluk olarak gören Gülnuş Sultan’ın sorumluluğunu yerine getiremediğini düşünmesi sonucu kaygıları artar bu da çaresizliği doğurur.

Halide Edip’in “Hayat Sahnesinde” adlı hikâyesinde yaptığı işi, iyi yapamadığını düşünen biri kendini çaresiz olarak düşünür. Bir sanatkâr olan kahraman sergilediği sanatının seyirciler tarafından beğenilmediğini, sevilmediği düşünmesi ve hissettiği aciziyeti hikâyede şöyle geçer:

“Bir sanatkâr için merhamet gülmekten fenadır, diye belli etmeden sahneden çıkmaya çalıştım. Şimdi zavallı sanatkârın hayali sahnede olduğundan daha zavallı, etrafında bıraktığı garip durumdan daha az haberli, sesi biraz daha kısık, tavırları biraz daha sahte. Fakat alışkın elem şarkısını aynı hareket ve manayla tekrar ediyor.”
(s.77)

Bir önceki hikâyede olduğu gibi kişi görev ve sorumluluklarını ya da işini güzel bir şekilde yapamamaktan kaynaklanan bir çaresizliğe kapılır. Mesleğini icra edemediğini düşünüp kendini suçlayıp mutsuz olan bu karakter çaresizliğinin faturasını da kendine keserek bir de kendini cezalandırır.

Çaresizlik her hikâyede kişinin kendi içinde yaşadığı ruhani çaresizlik olmayabilir. Bazı hikâyelerde bir kadının bir erkeğin karşısında nasıl çaresiz kaldığı anlatılır. Yalnız bu çaresizlik şiddet karşısında kadının ne yapacağını bilmemesi ve adama karşı koyabilecek gücünün olmamasından dolayı yaşadığı bir çaresizliktir. Yazar “Bir Kadın İçin” hikâyesinde bir kadının sokak ortasında yaşadığı travmatik sahneleri şöyle ifade eder:

“Efendi beni müdafaa ediniz, karanlık o kadar büyük, o kadar yoğun, o kadar ebediydi ki, bunu biraz itip aydınlığa çıkmak için kollarıyla saldırmak istiyor ve kımıldadıkça sıkı bir kement etlerine geçecek bir acıyla göğsü ve kollarını tazyik ettiğini duyuyordu. Onu bu kımıldanmaz karanlığa müthiş bir bağla bağlamışlardır”
(s.85)

Hikâyede köşeye sıkıştırılmış, ölümle burun buruna olan ve her şeye rağmen kurtulmaya çalışan çaresiz bir kadından bahsedilir.

Hayata karşı hiçbir ümidi olmayan, geçmişin açtığı yaraları saramayan, iyileşemeyen hatalarına, yanlışlarına hep olumsuz olaylara takılıp kalan insanlar ruhsal bunalımlar yaşarlar. Bunun neticesinde de girdikleri bu bunalımlar da yaşadıkları umut kırıcı olayların da yardımıyla iyiden iyiye çaresizlik sandalının içinde bulurlar. Kendileri de bazen bu saatten sonra ne kadar çabalasalar da ne kadar azmetseler de bu hislerden kurtulamayacaklarını düşünürler. Yani ne kadar kürek çekseler de sandalın akıntıya karşı gelemeyeceğini, sürüklenip gideceğini söylerler. Tıpkı bu sandal örneğinde olduğu gibi yazar Karanlıklarda adlı hikâyesinde geçmişte yaşadıklarının etkisinden kurtulamamış geçmiş karanlığına gömülüp kalmış bir karakterin şu sözlerine yer verir:

“Ruhum nihayetsiz, yoğun, kara bulutlu boşlukların derinliğinde daima bir körlüğe mahkûm! Dimağım, zavallı sakat, eksik dimağım, insanın aciz ve yeisinin uzun iniltileri, mazinin korkunç uğultularıyla dövülen yenmiş, zedelenmiş karanlık bir kaya” (s.97) İnsan bazen düştükleri çaresizlik çukurundan kurtulmak için birilerinin yardımına ihtiyaç duyar. Bu bazen

anne, bazen baba, bazen eş, dost... Yani kısaca bir destek bir dayanak olabilir. Onların söyleyeceği bir söz, yapacakları bir davranış insan için bir umut kıvılcımı olacaktır.

İnsan bazen çaresizce düştüğü çukurdan hiç çıkamayacağını düşünse de bazı durumlarda içinde bir umut fidanının filizlendiğini hisseder. Bu sadece bir kişi bir durum, bir eşya olmak zorunda değildir. Kişi bazen yürekten ettiği bir duayla da Allah'tan bir kurtuluş ister. Allah'ın Penceresinde adlı hikâye çaresizliğini ve ardından gönülden istediği ilahi desteği şöyle ifade eder:

“Bazen gözlerimi ruhumda kaldırıp da harap ve boş karanlıkta güzellikler, nurlar ve hisler ararsam, o kararıyor, o pencere gölgeleniyor. O vakit yolumu kaybediyor, elimdeki asamın üstünde yıkılıp kalıyorum. Ruhumda şimdi bir tek korku, bir tek his, bir tek hakikat var. Dua ediyorum ki, bu ebedi ve son karanlıkta bu soğuk ve zalim imkânsızlıkta o Allah'ımın penceresindeki ışık hiç sönmessin” (s.100)

Kişi bazen girdiği acizlik bunalımından duaların gücüyle manevi destekle Allah'ın yardımıyla kurtulmaya çalışır.

Yine aynı hikâyede çaresizlik içinde kıvranan adamın dua ile huzur bulmaya çalıştığı görülür. Allah'tan ümit kesilmediği sürece hep bir kurtuluşun olacağı vurgulanır: *“Ruhumda şimdi bir tek korku, bir tek his bir tek hakikat var. Dua ediyorum ki bu ebedi ve son karanlıkta bu soğuk ve zalim imkânsızlıkta o Allah'ımın Penceresindeki ışık hiç sönmessin!” (s.100)* Şeklinde ifade edilen dua çaresizliğin merhemi olur.

İnsanların hayatlarında hem kazanımlar hem de kayıplar vardır. Kişi her kaybettiğinin ardından çaresizce sızlanmamalıdır. Çünkü bazen hayatta kaybedilenler kazanılacakların belki de habercisidir. Kişi her zaman kendini yenileme ve değiştirme çabası içinde olmalıdır. Hayat hiçbir zaman düz bir yol değildir. Her anında iniş ve çıkışları vardır. İnsanlar her engele takılıp düşmekten korkup yürümezler ve ilerleyemezler. Yani gelişmek, değişmek ve ilerlemek için engele takılıp çaresizde beklemek yerine insanlar her defasında tekrar tekrar çaresizlikten kurtulup önüne bakmalıdır. Ancak böyle bir insan, böyle bir toplumda büyüyüp gelişebilir.

Halide Edip, özellikle Millî Mücadele yıllarında yazdığı yazılarında, hikâyelerinde çaresizliğe hep vurgu yapar. Çünkü bu yıllarda savaşların, işgallerin kadın, erkek, genç, yaşlı, çoluk çocuk herkesi nasıl perişan ettiğini nasıl çaresiz bıraktığını hikâyelerinde işler. Yazarın “Küçük Fesaneler” hikâyesinde kahraman içinde bulunduğu çaresizlik nedeniyle yorgun, bitik ve ezik hisseder. Hikâyede bu durum şöyledir:

"Dizlerimin üstünde, gözlerimin nuru sönmüş, ellerimin harareti soğumuş, nefesimin hayatı çekilmiş, ruhumun ve dimağımın hücreleri çürümüş olduğu an, soğuk ve sefil nefes ocağa son soğukluğunu üflemiş, hain ve kirlî el ocağın beyaz cephesine son siyah damgasını basmıştı" (s.117) Çaresizliğin insanı nasıl bir psikolojik çöküntüye sürüklediğinin ifadesidir bu.

Çaresizlik bazen belirsizliği temsil eder. Kişilerin olaylar karşısında nasıl davranacağını bilememesi bu belirsiz halleri onu kaygıya yönlendirir. Bunun sonucunda da kökü belirsizlik olan bir çaresizlik ortaya çıkar. Örneğin ölüm de bir belirsizlik durumudur. Herkes bir gün ölümle karşılaşacaktır. Ancak ölüm nasıl, öldükten sonra nasıl bir yer var, nasıl bir dünya var ya da bunlarda var mı? Hepsi birer soru işareti, hepsi birer belirsizliktir. Bu yüzden her insan ölüm kaygısı ya da ölüm korkusu yaşar. Çünkü insanlar ölüm karşısında da çaresiz olduklarını kabullenirler. Halide Edip "Derinliklerden" adlı hikâyesinde insanların ölüme karşı acizliğini şu şekilde anlatır:

"Bir yılan göğsümden, ölü yıkayıcının ördüğü örgülerin arasından kıvrılarak beynime doğru ilerlerken bir çıyan sarı, soğuk vücuduyla dudaklarımdaki son rendi emerken bir akrep omuzlarımda dokularını yüzüp delerken ben daha rahat, sessiz ölüyordum. Nasıl sağlığında ruhumun en renkli kabiliyetimi insanlara vermişsem, öldükten sonra da vücudumu tabiata, tabiatın en soğuk ve en korkunç çocuklarına nebze nebze, son zerresine kadar bahşetmekten memnundum." (s.118)

Ölümle gelen çaresizlik belki de en ağır olanıdır. Çünkü bu çaresizlik duygusunun telafisi yoktur.

Millî Mücadele döneminin önemli yazarlarından biri olan Halide Edip eserlerinde kullandığı birçok temanın kaynağı olarak da bu yıllara dikkat çeker. Yalnızlık, yoksulluk, aile, çocuk, psikolojik bunalım, çaresizlik... gibi birçok duygunun sebebinin bu yıllara bağlar. Yazar "Padişah ve Şehzadelerimize" adlı hikâyesinde bir Türk askerinin vatanı için endişelendiği ve çaresizliğini ifade eden sözler şu şekildedir:

"Padişahım! Türk olduğunı idrak eden her ferdin bugün yalnız anlı değil, ruhu yerlerde sürünüyor, yarın üstünden küçük bir düşmanın çizmeleri basıp geçecek, o vakit izzetimiz, tarihimiz, dinimiz, toprağımız ve büyük, eski padişahlarımızın yaptığı tarihimizle dünya tarihinin ebedi bir utanç ilanı olup kalacağız!" (s.125)

Türk askeri bu çaresizliğe katlanamadığını padişahıyla işte bu sözleriyle paylaşmaktadır. Bu acizyet onun için utanç kaynağı olduğunu ifade eder.

Yazarın ölümün getirdiği çaresizliğe değindiği bir diğer hikâyesi “Topkapı Numune Bağlarından Dönerken” dir. Hasta annesinin belirsizlik içinde yattığı yatağının başında Talat Oğlanın çaresizliği yazar tarafından şöyle anlatılır:

“-Niçin doktor olacaksın?

Yelpaze kulaklar kızardı, mavi gözler sulandı.

-Anam için.

-Anam doktor olduğunu istiyor mu?

-Aah... Onun için doktor olacam. Her gün hasta, sıksa, çelimsiz. Doktorlar sade zenginler için. Biz doktor çağırıyoruz. Ölecek diye korkuyorum. Doktor olursam her gün ona bakarım, iyi ederim: Ölmez.” (s.200)

Yatalak anasının yanı başında çaresizlikten kıvranan ama elinden de pek bir şey gelmeyen kendisi küçük ama hedefleri büyük olan Talat oğlanın düşünceleri hikâyede böyle yer alır.

4.1.7. Psikolojik Bunalım

Psikoloji, insanların davranış yapılarını araştıran bir bilim dalıdır. Aslında psikoloji insanların sadece davranışlarını değil duygu ve düşüncelerini de inceler. Psikoloji ve edebiyat arasında sıkı bir bağ vardır. Edebiyatın temelinde insan vardır. Bu yüzden edebiyata konu olan psikolojik problemlerin kaynağında da insanların yaşamış oldukları duygu, düşünce ve davranış bozuklukları vardır. Bu yüzden insan psikolojisi her yönüyle edebiyatta ele alınır ve işlenir:

“Birçok yazarın eserlerinde psikolojik rahatsızlıkları yansıttıkları ve halet-i rûhiyelerini eserlerinin konuları için malzeme haline getirdikleri Eski Yunan’dan beri söylenegelmiştir. Burada üzerinde durulması gereken asıl mesele, yazarın psikolojik bunalımlarının edebî eserine malzeme mi teşkil ettiği, yoksa sadece ona yön veren bir etken mi olduğudur.” (Ayata-Tonga, 2008:17)

Halide Edip Adıvar da eserlerinde yer yer kendi hayatını yer yer başkalarının hayatından edindiği gözlemlerine yer verir.

Millî Mücadele yıllarında işgaller ve Anadolu halkının karşı karşıya kaldığı zulümler insanların psikolojilerini allak bullak eder. Halide Edip’in, hikâyelerinde psikolojik bunalımlara sık sık yer verdiği görülür. Çünkü yazar psikolojik rahatsızlıkların diğer olumsuz duyguları da tetiklediğini ve kötü sonuçları olduğunu düşünür.

Psikolojik rahatsızlıklar her zaman kolay düzelebilen durumlar değildir. Ağır psikolojik travmalar geçirmiş insanlar tekrar iyi olmaları, tekrar hayata bağlanmaları, tekrar mutlu

olabilmeleri için uzun bir süreç ve büyük bir destek lazımdır. Halide Edip'in *Harap Mabetler* kitabındaki "Hayat-ı Muhayyel" hikâyesinde; psikolojik bunalım içinde olan bir kadın kahramanın hiçbir şeyden mutlu olmaması, memnun olmaması anlatılır:

"Petersburg'da on beş gün kaldıktan sonra, muhteşem, vakur şehrin hiçbir sırrını sezemeyerek esrarengiz, muzlim bir kapının açılmayan ahenin kanatları önünde arzusu isaf olunmamış bir dilencinin hissiyle azıcık meyus epeyce hiddetli, dönmeye karar verdim. O akşam zavallı zevcim bu seyahatlerde de dağılmayan anlımın siyah dumanlarıma karşı âciz, bu neşesizliğimden kendisi mesulmüş gibi büzülürken ayaklarımı birden bire yere vurarak haykırdım: Beni niçin buraya getirdin?" (s.99)

Eşinin tüm çabaları kifayetsiz kalır. Psikolojisi iyi olmayan kadın kendini her yerde mutsuz hisseder.

Eşinin yaşadığı psikolojik sorunları onu başka bir ülkeye götürerek biraz olsun azaltacağını, olaylardan uzaklaşmanın ona iyi geleceğini düşünen bu adama bu şekilde çıkışması, anlamsız tepkiler vermesi hepsi içindeki bunalımdandır.

Bilindiği üzere toplumda birçok değişik insan tipleri yaşar. Halide Edip gözlemlediği toplumlarda yaşanan psikolojik bunalımların genel sebebinin savaş ve işgallere bağlar. Ancak tek sebep bunlar değildir. Aşk, ayrılık, çocukluk travmaları, yokluk ve daha birçok sıkıntının psikolojik sorunlara yol açtığı söylenebilir. Her psikolojik davranışın sebebinin hikâyelerde araştırmaya çalışan yazar "İsterik" adlı hikâyesinde kadın kahramanın psikolojik bozukluğunun nedenini çocukluktan gelen bir travmaya bağlar:

"Ya kocası bir gün ölüverirse! Bu fikirde yalnız kurtulmaktan başka da bir şey vardı. O da şairane bir keder, zevcinin sevdiği dakikalarda kendi kendine eziyet edip ağlamak üzere icat ettiği bir hayaldi çocukken kendisini bazen sefil ve yetim, sokaklarda dilenci, sefaletiyle nasıl tasavvur ederse şimdi de kendisini teselli kabul etmek bir dul sıfatıyla görür. Zevcinin tabutunu mezara kadar hayalen takip eder, sonra ömrünün haftada bir gününü o toprak yığını üzerinde geçirmeye hasreyledi." (s.123)

Kocasının varlığına sevinsin mi üzülün mü, bilemeyen yaşamla ölüm arasında hep bir gelgit yaşayan bu kadın geçmişinin izlerini silememiş, korkularından kurtulmayı başaramamış biçare bir kadındır.

Halide Edip bazen kahramanlarının psikolojik sorunun sebebi olarak yaşadıkları aşkları gösterir. Dağa Çıkan Kurt kitabında yer alan "Çakır Beyaz Ayşe" hikâyesinde yazar, Hasan Bey'in psikolojik bozukluğunun nedeni olarak yaşadığı yasak aşkı ileri sürer. Hasan Bey görev için ailesinden uzakta bir köyde bulunur. Ve burada Ayşe'ye tutulur. Ayşe'ye tutulunca

psikolojik davranış bozukluğu gösterir. Hikâyede yaşanan bu yasak aşk, insanın psikolojisini olumsuz açıdan etkileyen bir durum olarak yansıtılır:

“Çok geçmeden bu kadın, bu iki yeşil ışık bende bir hastalık oldu. Bende beynim ve varlığımla ilgili olmayan yeni bir duygu türemiş beni çürümüş bir organ gibi bütün geçmişimle fırlatmış, vahşi, ilkel ve isimsiz bir hastalıkla gırtlığım bütün kişiliğim çırpınıyor.”(s.63) Yaptığı yanlışın farkında olan Hasan Bey gönlüne söz geçiremez. Ayşe’yi görünce neler hissettiğini hikâyede bu şekilde ifade eder. Fakat engel olamadığı bu duygular onun hayatı boyunca pişmanlık duymasına, psikolojisinin yerle bir olmasına sebep olur. Son nefesinde bile bu psikolojik yükten kurtulabilmek için doktoruna şunları vasiyet eder:

“Yanıma gel doktor!”

Doktor yaklaştı.

Hasta, korkunç bir emre benzeyen bir fısıltıyla, ‘son arzum’ dedi, ‘Bir gün, ne vakit olursa olsun, Anadolu’da bir adamın gidip benim düşmanla dövüşürken öldüğüme karımı inandırması, çocuğumun da beni böyle bilmesi.’” (s.60) Hasan Bey bu son sözleriyle az da olsa psikolojik yüklerinden kurtulmaya ve vicdanını rahatlatmaya çalışır.

Psikolojik rahatsızlıklar yadsınamayacak kadar önemlidir. Çünkü psikolojik rahatsızlıklar neticesinde insan hiç kendinden beklenmeyen yanlış davranışlar sergileyebilir: *“Psikolojileri bozuk insanlar çevrelerine zarar veren ve saldırgan tipler olarak görülürler. Bu insanların çevrelerine olan zararları masum insanların katledilmesine kadar varan kötülük silsilesini de beraberinde getirmektedir.”* (Doğramacıoğlu, 2013:82) İnsan, psikolojisi bozukken yaptığı yanlışların ne gibi ağır sonuçlar doğurabileceğini önceden kestiremez.

Burada olduğu gibi psikolojik sorunlar yaşayan bireyler ailelerine, çevrelerine, sevdiklerine farkında olmadan zarar verebilir. Hatta bu durumun sonucu bazen ölümle bitebilir. Halide Edip bazı hikâyelerinde bu durumun tam tersinin de olabileceğine değinir. Yani yaşanan psikolojik problemlerin kötü olaylara sebep olabileceği hatta bu olayların ölüme kadar uzanabileceğiyle beraber bazen de ölümle ya da kayıp gibi olayların psikolojik çöküntülere sebep olabileceğine işaret eder. “Şebben’in Kara Hüseyin’i” adlı hikâyede cepheye giden eşinden haber alamayan Şebben’in ne kadar ağır bir psikolojik buhran geçirdiği hikâyede şöyle anlatılır:

“Birden bire oda da bir insan olduğunu hissettim. Başımı kaldırdım. Kararan odun küllerinin yanında Şebben’in kudretli gölgesi, sokakta kalmış bir çocuk gibi duvara yaslanmış, yanağını

duvara, bir kâğıdın üstüne sonsuz bir özlem ve sevgiyle dayamış... Siyah !” (s.105) Hikâyede sevdiğinin arkasından dökülen gözyaşları, acı haykırışlar, büyük derin bir boşluk işte bunların hepsi psikolojik çalkantılara sebebiyet verir.

Psikolojik bunalım yaşayan insanlar uzun süre kendilerini her şeye karşı isteksiz hissederler. Yoğun bir mutsuzluk yaşarlar. Güven eksikliği, kendini değerli hissetmeme, kendini suçlu hissetme, umutsuzluk gibi negatif duygular içindedirler. Psikolojik bunalım insanların yaşamdan zevk almalarına engel olur zamanla bu insanlar hayatla bağlarını koparmaya çalışan öfkeli, huzursuz, hissiz insanlara dönüşürler.

Yaşanan ağır ruhsal problemler de psikolojik bunalımın ortaya çıkma sebeplerindedir. Örneğin beklenmedik bir ayrılık, büyük bir doğa felaketi, sevdiklerini kaybetme, savaşlar, işgaller sırasında ruhların aldığı derin yaralar... Hepsi de psikolojiye olumsuz etkileri olan durumlardır. Halide Edip'in "Beyazlı Kadın" hikâyesinde savaşlar sırasında yaşadıkları ağır travmalar neticesinde psikolojileri iyice bozulmuş Türk askerlerinden bahsedilir. Cephede yaşadıkları ağır saldırılar, uzun yıllar devam eden işgaller askerlere insanlıklarını unutturur. Hayattan beklentileri sadece düşmansız, savaşız, huzurlu bir ülke için mücadele etmek olur. Psikolojileri öylesine darmadağın olmuştur ki kaçırdıkları hayat treninin farkında bile değillerdir. Evlenmek, mutlu olmak, sevmek, sevilme, çocuk sahibi olmak yeni bir iş kurmak aile olmak, yuva kurmak gibi kavramlardan çok uzaklaşır. Geriye dönüp baktıklarında ise işte ağızlarından şu sözler dökülür:

“Evlenmek istiyorum; içime bakıyorum, ürkiyorum güzel yüzler, siperlerde, dağlarda hatırladığım İstanbul'un bu ince sevimli güzellikleri gözümde kaybolunca kalbimden de kayboluyor. Yirmi iki yaşında dilber yüzlerin uyukumu kaçırılan uzun etkilerini almıyorum. Artık genç değilim! Dağlardan bin bir sıkıntı ve ölümden sonra beklediğim bu evlenme, bu son ve ilk saadet devamlı olmayacaksa, hiç olmazsa çok kuvvetli bir heyecanla olmayacaksa niçin evleneyim?... Evlenmek istemiyorum.” (s.141-142)

Otuz sekiz yaşına kadar cephelerde düşmanla göğüs göğse savaşmış hiç dünyevi istek ve arzularını düşünmemiş, kendini vatanına adanmış bir Türk askerinin sözleridir bu.

Yazarın *Kubbede Kalan Hoş Sada* kitabında yer alan Aşk Fesaneleri hikâyesinde beklediği sevgili dönmeyince psikolojisi bozulan Samson sevgilinin arkasından beddualar eder. Çektiği bu tarifsiz acıyı kendine yapılmış bir işkence gibi dile getirir:

“Ve Samson artık gelmeyen altın Dalila'ya gözlerini bir daha kızmış demirlerle yakmasını, kollarının ebedi kudretini iki saç teliyle bağlamasını, ayaklarına en ağır zincir vurmasını ve

bütün varlığını en duyulmamış işkencelerle oymasını yalvarır, yakarır.” (s.90) Psikolojik sorunları olan insanlar hep bir karamsarlık içindedirler. Bu yüzden de çoğu zaman hayattaki iyi şeylerden mutlu olmak yerine negatif düşüncelere takılıp kalırlar. Altın Kupa adlı hikâyede yazar bir şarap çanağı ile bir hayatı tasvir eder. Sanki o altın şarap kadehi hayatının güzellikleri diğer kötü adı kadehler hayatının kötülükleriymiş gibi kıyaslar ve ne yazık ki genellikle kötülüklerle takılıp kaldığını ve iyi olanı da onlar arasında çürütüp attığını söyler.

Savaş yıllarında tüm kötü şartlara rağmen, yaşanan tüm felaketlere rağmen hayatta güzellikler de olabileceğini anlatıyor yazar sanki bu durumu cennet ve cehennemle bağdaştırıyor. Kötülüklerle rağmen iyiliklerinden varlığından bahsediyor:

“Oysaki cehennemde gözyaşı yanmaz, parlak birer yıldız gibi alevler arasından mutlu bir göle akar. Bunlar kim bilir kaç bin yılda coşkun bir gümüş dere halini alacak kadar birikir. Ancak o zaman bu yaşları akıtan günahkârın alevlerini söndürmek, kalbini parçalayan, beynini yakan azabı şifalandırmak cehenneme akar, onu gümüş dalgaları içinde ezeli bir akışla, ıstırabını unutturan bir iniltiyle alıp götürür.” (s.47-48)

4.1.8. Musiki İlgisi

Edebiyat ve müzik kaynakları bakımından ortak özelliklere sahiptir. Edebiyatın temeli, sözleri, sözlerin uyumuna bağlıdır. Müzik, esas olarak sese dayanmaktadır ancak seslerin birbiriyle ahenk kurması ise söze dayanmaktadır. Bu yüzden her ikisinin de temeli sözdür denilebilir. Müzik edebiyatımızın her alanında yer almıştır. Halide Edip de birçok eserinde musikiye yer verir. Bunların yanı sıra bazı hikâyelerinde de musikiyi ön plana çıkarır.

Halide Edip musikiye önem verir ve musikiyi insanın ve bağlı olduğu medeniyetin en önemli faktörü olarak sayar. Millî Mücadele yıllarında Anadolu’da gözlemlediği müzikle ilgili anılarını hikâyelerinde konu eder. Asker olacak oğlanların evlerinden çıkarken söylenen asker şarkıları ve cephe gerisinde eşlerinin bekleyen kadınların özlemlerini yaktıkları türkülerle dile getirdiklerini söyler.

Yazarın *Harap Mabetler* kitabında Ervah-ı Makamat adında bir hikâyesi vardır. Yazar bu hikâyede adından anlaşılacağı üzere makamların ruhlarını yani makamların çeşitlerine değinir. Özellikle doğu musiki makamlarını tıpkı birer şahıs gibi ele alır hikâyelerinde. Aslında bu hikâye bir rüyadır. Bu rüyada yazar doğu ve batı musikisini kıyaslar:

“Şimdi Grand Opera’dan geliyorum. Garp’ın en büyük bestelerine mutlak beni karıştırırlar. Bazen Norveçya’ya kadar gittiğim vardır. Efendim, Nihavend olmak bütün makamın şahı olmak demektir. Garp’ta ne zengin ne pür-hayat, ne müşâşa sedalar vardır. Bazen bu efendilerle gelip terennüm ederim. Fakat ben asıl Garp’ın malıyım. Bu sözlerle ötekilerin canı sıkılmış gibiydi hepsi istihfaşkâr, başlarını çeviriyorlardı.” (s.50-51)

Bu hikâyede tamamıyla Batı musikine hayranlık vardır.

Halide Edip bu dönemde Türk musikisinin gelişim göstermediğinden yakınır ve bu yüzden Batı musikisini ön planda tutar. Yazarın bir diğer hikâye kitabı olan *Dağa Çıkan Kurt*'ta yer alan “Şebben'in Kara Hüseyin'i” adlı hikâyesinde cephe gerisinde eşinin dönmesini beklerken ona olan hasretini türkülerle dile getiren kadının sözleri:

“Çünkü türküyü Anadolu da kadınlar yapar. Kanallının kamışı, zalim olur Ankara'nın çavuşu... diye bir şarkı tutturdular. Gelin, kızlar, nişanlılardan filan bahseden bir şarkı. Nihayet: Entarisi karadan, Kaldıralım dağları aradan... Bu acı, bu özlem türküsüyle kirpiklerim sırsıklam uyumuşum.” (s.109-110)

musikinin hayatın hemen hemen her evresinde merkezinde var olduğunu anlatır.

Halide Edip hikâyelerinde yer alan mutlu ya da hüzünlü birçok olayda musikiye yer verir. Kendisi de küçük yaşlardan beri musiki eğitimi almış biri olarak musikinin hayatın her anında olduğuna değinir. Halide Edip'in yazdığı hikâyelerinin bazılarında türküler ilham olmuştur. Bunlardan biri de “Kırmızıtepe” hikâyesidir. “Davul seslerini düğün mü sandın/ Al yeşil bayrağı gelin mi sandın” türküsü bu hikâyenin ilham kaynağı olur.

“İşte, bu etraf dağlardan musikilerin en ilahisi; dumanlara, topraklara ve göklere uçan kanlı insan parçalarıyla savaş ve ölüm şarkısını durmadan gürlemiş, çalmış. Bu kanlı siperler içinde Türk-Yunan birbirinin esvabını, hatta gırtlığını, etlerinin kopararak kan içinde boğuşurken dağlardan gelen yüksek ve ezeli davullarla mitralyözlerin devamlı ve kısa nağmeleri; tüfeklerin daha tiz yaylım teraneleri bu en yüksek ölüm raksına hâkim olmuş...” (s.78-79)

Hikâyede anlatılan savaş yılları musiki teması çerçevesiyle böyle anlatılır.

Halide Edip'in hikâyelerinde ve diğer eserlerinde musikiye yer vermesinin esas sebebi Türk musikisinin hak ettiği değere ulaşabilmesini sağlamak ve evrensel musikinin içinde yer almasını sağlar. Önceleri Batı musikisini beğenen ve önemseyen yazar sonraları kendi musiki makamlarımızın özelliklerini ve güzelliklerini keşfetmeye başlamış ve Türk musikisinin önemini ve değerini vurgular. Halide Edip *Kubbede Kalan Hoş Sada* kitabında yer alan aynı ismi taşıyan hikâyesinde de bu durumu anlatmaya çalışır. Bu hikâyede esas kahraman İstanbul şehridir. İstanbul'un kaybettiği ruhunun musikiyle birleştirilerek yeniden canlandırılması amaçlar. Bu vesileyle Halide Edip, Türk musikisinin önemini ve değerini daha iyi anlar.

Hikâyede, kimliğini açıklamayan zengin bir adamın İstanbul'da bir müzik yarışması düzenlemesi ve bu yarışmada birinci olan kişiye tüm servetini miras bırakacağını anlatılır. Gülhane parkında düzenlenen bu yarışmanın birincisi “Kubbede Kalan Hoş Sada” adlı

operanın sahibi Hazım Aslan olur. Hazım Aslan aslında kazananın kendisi değil babası olduğunu söyler. Çünkü bu operanın asıl bestekârının babası olduğunu fakat babasının bu eserini tamamlayamadan öldüğünü ve eseri kendisinin tamamlayıp bitirdiğini anlatır.

“Bu opera eski ut hocasının hayatıdır. Operanın kahramanı Eyüplü Hacı Selami efendidir. Enderun’un son yetiştirdiği simalardandır. İlk üç perdesi tamamen eski zamanlara ait eski Türk besteleriyle yapılmıştır. Dördüncü ve beşinci perde yeni hayatı gösterir ve yeni sesleri bu ihtiyarın nasıl telâkki ettiğini tasvir eder.” (s.16)

Hazım Aslan hikâyede babasından böyle bahseder.

Kubbede Kalan Hoş Sada hikâyesi aslında Halide Edip’in gelecekte Türk musikisini görmeyi hayal ettiği mevkii işaret eder. Popüler Türk müziğinin ve klasik Türk müziğinin gelişimini ve değişimini görmeyi hedefler.

Yazarın İstanbul’un kaybolan ruhunu bulmaya yönelik musikiyle birleştirdiği bir diğer hikâyesi de “Balalayka Çalan Adamın Sergüzeşti” dir. Bu hikâyede Rusya’dan İstanbul’a gelen Rus bir sokak müzisyeninin İstanbul’da insanlığını hatırlayışı ve kendine gelişi anlatılır. Tabii bunların musiki vesilesiyle nasıl gerçekleştiği hikâyede şöyledir:

“Bana izzetinefsimi, kendi hürmet etmek kabiliyetimi bana onlar iade etti. İnsanlığın eşitliği, birliğini Türk kadar anlamış bir millet olmadığını inandım. Verdikleri paradan ziyade bana insanlık vakarını hissettirdikleri için ölünceye kadar onlara minnetle bağlıyım.”(s.188-189)

Halide Edip hikâyeyi İstanbul’un semtleri arasında yaptığı mukayeselerin, İstanbul’un her zaman yaşatılması gerektiğine inandığı ruhtan bahsederek tamamlar.

Halide Edip, Cumhuriyet Bayramı adlı hikâyesinde musikiyi Millî Mücadele yıllarıyla bağdaştırır. Askerlerin nasıl bir heybetle yürüdüklerini trampet ve davul sesleriyle olan uyumlarını dile getirir. Askerlerin mücadeleye giderken tıpkı bir müzik aleti çalar gibi ahenk ve uyum içinde olduğu söyler:

“Evvela ses mühimdir, sahne esnasında (tam tam)larla (rap rap)lar mütemadiyen işitilecek, bazen yakın, bazen uzak fakat hiç susmayacak, bunun ahengi ve temposu pek mühimdir. Bizim o günkü ordumuzun yürüyüşünde bir hususiyet vardır. Sonra bu (tam tam, rap rap)ın arkasında başka bir ahenk ve trampet sesi de vardı, çünkü müteahhit gözleriyle Bayezit’tan geçen alayı seyrederken şuurunun altında başka bir alay hatırası uyanıyor... O alay Kurtuluş Harbinde bir merasim meydanında değil, harp sahnesinde yürüyenlerin ayak sesleri...” (s.203)

Yazara göre musiki öylesine hayatımızın içindedir ki savaş yıllarında bile musikiye değinmeden edemez.

4.1.9. Yozlaşma

Halide Edip Adıvar, aile kavramına büyük önem verir. Her türlü problemin temeli sağlam olmayan bir aileden kaynaklanabileceğini söyler. Yozlaşmanın da ilk baş gösterdiği kurum ailedir:

“Yozlaşmış modellerin bir başka yönü evlilik, kadın erkek ilişkisinde ortaya çıkar” (Gündüz, 1997:310). Maddi çıkarları doğrultusunda birliktelik yaşayan çiftler birer yozlaşmış kişidir.

Halide Edip kadının ailedeki yerini ve rolünü çok önemser. İyi bir aile olabilmek için, aileyi ayakta tutabilmek için en büyük görevin kadına düştüğünü söyler. Eserlerinde kadın kahramanlar hem anne hem de eş olarak yer alır. Bir evin yuva olması için yani aile olması için erkek kadar kadınında sorumlulukları olduğunu söyler. “Bir Hayatın Üç Perdesi” adlı hikâyede kadın kahraman olan Filya aile yapısında, sorumluluk bilinci olmayan bir kadını temsil eder. Bu sorumsuzluğu neticesinde aile birliğini nasıl dağıttığı açıkça ortadadır:

“Filya veya Fulya, o zaman yirmi üç yaşlarında, geçerken herkesin dönüp baktığı genç kadındı. Mamafih konuşurken üç yaşında bir çocuk hatta ancak mucize kabilinden konuşmayı öğrenmiş bir dişi maymun kadar kafasız ve mukallit bir mahlûktu.”(s.34) Filya kendi görevlerini yerine getirmeyen ama kocasından fazlasıyla talepleri olan bencil bir karakter olarak çıkar okuyucunun karşısına.

Filya güzelliği ile kocasına her istediğini yaptırır. Kendi kişisel bakımı için, zevk ve merakları için evinin, çocuğunun rızkını har vurup harman savurur: *“Bundan sonra kim bilir kaç saat Atif Süruri karısının rimel, oje, ruj, pudra vesairesine aklınca para yetiştirmek için öteki odada tercüme yapar. Zavallı aptal!”*(s.37) Adamın tüm bu fedakârlıklarına rağmen bir sabah oğlu Selim’in eline bir mektup tutuşturup evi terk eder. İstek ve arzularının yeterince karşılanmadığını düşünerek çocuğunu da geride bırakarak gider. Bir kadının sadece eşinin parası için onunla birlikte olması parası bitince evi terk etmesi aile kurumundaki yozlaşmayı gözler önüne serer.

Halide Edip’in bazı hikâyelerinde kadın bir meta olarak görülür. Kadın, sadece giyim kuşamıyla, maddi varlığıyla saygı görür. Kadının fikir, düşünce ve hayat anlayışının pek bir önemi yoktur. “Ültime-Liste” adlı hikâyede o dönemde kadının kıyafetine ne anlamlar yüklendiği şöyle ifade edilir:

“Fakat ister koca bulmak, ister daktilo olmak yalnız bir lise tahsiline değil, aynı zamanda düzgün bir kıyafete bağlıdır. Düzgün kıyafet de zamanımızda mutlak ipek çorap ister. Bundan dolayı bu fedakâr ana ve babanın kıza

ayda bir çift ipek çorap alabilmek için haftada bir gün oruç tuttıkları mahallece malum olduğu gibi, gençler arasında da bu ihtiyar çift model olarak anılırdı.” (s.212).

Bu hikâyede erkekler kendilerini o kadar önemserler ki bir kadının kendileri ile evlenebilmeleri için kılık kıyafetinin yerinde olması gerektiğini söylerler. Hatta bu evlilik için kadınlara bir ultiatom hazırladıklarını vurgulanır:

“Bir sefaret kâtabinin eşini beraber götürebilmesi için bazı kondisyonlar vardır. Onun için yalnız Avrupa’da zengin ve kibar aileler kızlarını hariciyecilere verebiliyor. Bilhassa benim gibi gençlere kız verenler bu kondisyonların(şartlar) terfi için elzem olduğunu bilirler. Bilseniz burada da... Ne ise geçelim. Karısı güzel, tahsilli olanlar diploması aleminde göz yummadan elçi oluverirler.” (s.213-214)

Evlenecekleri kişileri sosyal sınıflarına göre değerlendiren ve kendi çıkarları doğrultusunda bir evlilik yapan bu kişiler birer yozlaşmış kişilerdir.

Halide Edip’in “Genç Sertman” adlı hikâyesinde kadın-erkek ilişkileri aşk, sevgi, merhamet gibi duygulardan çok maddi çıkarlar doğrultusunda yaşanır:

“Evvelâ Hatay pastanesinde buluşmaya, sonraları da sinemalara devama başladılar. Kız fazla olarak onu evine de davet ediyor ve dul anası Sertman’a çok iltifat ediyordu. İlk defa olarak Sertman bu genç kızla evlenmeyi ciddiyetle düşünmeye başladı. Acaba kızın mali vaziyeti ona lüks bir apartman temin edebilir miydi? Kızcağız diğerlerine nispeten biraz daha bön görünüyordu.” (s.14)

İkili ilişkilerde kadın ve erkeğin karşılıklı menfaatleri söz konusudur.

Avrupalı bir hayat sürmek isteyen bir kadının ilim sahibi, üniversite mensubu kocasını aşağılaması ve ondan hep fazlasını istemesi de çiftler arasında yozlaşmanın bir çeşididir. Yazarın “Duk Duk” adlı hikâyesinde eşinin mesleğine saygı duymayan yozlaşmış kadın kahraman şunları söyler:

“-Üniversitede bin lira maaş alan genç gördün mü, dedim. Üniversite kaç para veriyor? İlim insana ne hizmetçi temin ediyor ne de manto... Halbuki benim gibi kadınların rujları ve pudraları yüzlerce liraya muhtaç, diye alay etti.

-Sen böyle düşünürsen neslimizi kurutursun kızım, ilimde milyonlarca alınamayacak şeref vardır, diye nasihata kalkışınca daha fazla fodullandı.” (s.224)

Kendi ekonomik bağımsızlığını sağlayamamış kadınların bulunduğu toplumlarda genel olarak yaşanan sorunlardır bunlar.

Hikâyedeki kahramanlar bazen yozlaşmaya karşı çıkan mücadele etmeye çalışan tiplerken bazen ellerinde olmayan sebeplerden dolayı yozlaşmanın bir parçası olup hayatlarına devam ederler.

Savaşın yüklediği ağır sorumluluklar bazen çocukların çocuk olarak büyümelerine engel olur. Bir gecede babasız kalan Rüstem çocukluğunu yaşayamadan evin tüm sorumluluğunu sırtlanmak zorunda kalır. Annesi ve üç kız kardeşi için mücadele etmesi gerekir:

“Sabahları Tasvir, İkdam satıyormuş. Bazen beş hatta –Bende nasıl etki bıraktığını görmek için başını çevirdiyedi kuruş kazanıyormuş. Öğleden sonra paket taşıyormuş. Akşamları Tercüman satarmış. Her gün on üç, on beş, yirmi kuruş bile kazanıyormuş. O zaman henüz ekmek üç kuruşu geçmemişti; bütün bunları söylerken herhalde küçük kafasını benden çok yüksek hissediyordu. Öğle garip bir güveni, kuvveti vardı ki insan bu çocuğa bir iş gördürmeden kabil değil bir şey veremezdi. Oysaki ben hep onun zavallı küçük ayaklarını düşünüyordum.” (s.33)

Küçük Rüstem’in mücadelesi hikâyede böyle geçer.

Yazarın “Tanıdığım Çocuklardan” adlı bu hikâyesinde sorumluluğunun farkında olan canla başla birkaç kuruş kazanıp ailesinin geçimini sağlamaya çalışan bu küçük adam resmen yazarın anlatımıyla gözlerde, kalplerde devleşir. Oysa Halide Edip yaptığı birçok konuşmada çocukların eğitim almaları gerektiğini söyler. Fakat rüzgâr bazen küçük Rüstem’in hikâyesinde olduğu gibi tersten eser.

İnsanoğlu bazen karşılaştığı zorluklar neticesinde hayata tutunabilmek için ne yazık ki mecburi çaresizliklerle mücadele etmek zorunda kalır. Bazen bu durumdan kurtulabilmek için iş hayatından, aile hayatından hatta bazen hayata bakış açısından bile ödün vermek zorunda kalır. Yozlaşma bazen de bireysel ve kurumsal anlamda toplumun her kademesine yayılmış bir biçimde görülebilir.(Kanter,2019) Özellikle bu durum kişinin kendini çaresiz hissettiği anlar birleştiğinde ortaya kötü sonuçlar çıkar. Ser Hafıye- Ser Müzevir ve Fitnecibaşı adlı hikâyede de mesleğini seven görevini ciddiye alan bir baş hafiyenin savaş ve işgaller neticesinde hükümet makamında yaşanan değişikliklerden dolayı çaresiz kalıp taraf değiştirip görevini farklı şekillerde kullanmak zorunda kalışı anlatılır:

“1908 ihtilalinde sarsıldı. Dünyanın direği telâkki ettiği kudret ortadan kalkınca dünya paldır küldür başına yıkılacak sanmıştı. Dünya yıkılmadı. Kudret saraydan İttihat ve Terakki’ye geçti. Müphem bir şekilde kudretin daimi ve şahsın geçici olduğunu sezdi. Demek sadakat artık kudreti temsil mukaddes cemiyete karşı yapılacak bir vazife idi. Derhal jurnalcılığını cemiyete yapmaya başladı.” (s.218)

İşte çaresizlik insanı bazen hiç tasvip etmediği şeylere sürükleyebilir. Toplumda karşılaşılan zorlukların zamanla bireyleri ve kurumları nasıl yozlaştırdığı gözler önüne serilir.

4.1.10. Ahlaki Çöküş

Ahlaksal yozlaşmanın var olduğu yıllarda kadınlar kocalarını umursamaz ve onları önemsemez hale gelir. Karı koca ilişkilerinde sadakatsizlik ön plana çıkar. İhanetler ve buna bağlı ayrılıklar peş peşe yaşanır. Bu durum bazen kadınların yasak ilişkilerini içerirken bazen de erkeklerin sadakatsizliği olarak karşımıza çıkar. Millî Mücadele yıllarında yaşanan böylesi bir ahlaki çöküş ne yazık ki yazarın hikâyelerinin de konusu olur. Aileleri için, çocukları için, yuvaları için, sevgileri için birbirine sadık kalması gereken çiftlerin bir anlık zevk ve sefalari için hayatlarını darmadağın etmeleri geri de kırılan kalpler, yıkılan hayaller ve dağılan yuvalar bırakır. Evli olduğu halde başkalarıyla ilişki yaşayan yasak aşk üçgenin ortasında kalan insanlar toplumun ahlaki değerlerini de yerle bir eder.

Sonu hüsrarla biten bir diğer yasak aşk hikâyesi Kahpecik adını taşır. Yazar yine bir yasak aşka değinir ve ne yazık ki sonu ölümle biten bu aşkı hikâyede şöyle ele alır:

“Bir gün Taksim civarında bir yerlerde yemek yerlerken ve tam, yalnız kalmaktan mesut oldukları bir anda Kahpecik geldi. Rıza da belki tabii bir arzu ile belki de Kahpecik’i kızdırmak için Emine’yi öperken, Kahpecik yemek bıçağı ile Emine’yi vurarak öldürdü. Bundan sonra bir mahkeme safhasıdır.” (s.277)

Kahpecik yaşadığı aşkın bedelini on beş sene hapis yatarak öder.

Yazar aşk hikâyelerinin her zaman mutlu sonla bitmediğine tıpkı bu hikâyede olduğu gibi Bir Genç Kızın Cinayeti adlı hikâyesinde de sonu felakete biten bir aşka değinir. Bu sadece sonu hüsrarla biten bir aşk hikâyesi değil aynı zamanda yaşanan yasak bir ilişkinin toplumu ve aileleri nasıl derinden sarstığını açıklamak ister. Çünkü bir toplumda yaşanan yasak, yanlış, çarpık ilişkiler toplumun değerlerini nasıl bir bir kaybettiğinin göstergesidir. Bu hikâyede evli bir adama aşık olan Şaziye gönlüne söz geçiremez. Yakın arkadaşının kocası olmasına rağmen aşkını itiraf etmekten çekinmez ve onu elde edebilmek için gözünü bile kırpmadan gencecik kızın katili olur. Bu hikâyede yaşadığı aşkın bir kadını nasıl felakete sürüklediği gözler önüne serilir.

Halide Edip’in “Feridun Hikmet’in Jurnalinden” adlı hikâyesinde Feridun bir aşk üçgeninin tam ortasında kalır. Kendini burada o kadar sıkışmış o kadar çaresiz hissetmektedir. Ki ne yapacağını bilemez. Evli bir kadına karşı hissettiği duygular karşılıksız değildir. Ancak kadının eşi bu durumdan haberdar değildir. Karısını alıp ülkesine dönmek istemektedir. Ama

karısı onula gitmek değil Feridun’la kalmak ister. Feridun ise bu yasak aşkın bir çıkmaz olduğunun farkında olsa da sevdiği kadın Mediha’ya git diyemez. Bu durumda hissettiği çaresizliği hikâyede şöyle ifade eder:

“Gençliğini zehirlemiş ve onu hiç anlamamış olan bu adam ona ya kendisiyle beraber gitmeyi veyahut bütün bütün ayrılmayı teklif etmişti. Hayatı için mühim bir karar vermeden evvel bana müracaat ediyordu. Ben onu istiyor muydum? Eğer istemiyorsam ebediyen bedbaht olacaktı. İstanbul’dan zevciyle beraber uzaklaşacak, hayatını yabancı bir memlekette gömecekti. Eğer istiyorsam zevciyle kat-ı rabıta ederek benimle evlenmek üzere İstanbul’da kalacaktı. Mektubunda ne bir istirham ne de telaş vardı.” (s.75)

Kendini ne kadar köşeye sıkışmış hissetse de Feridun gelecekte ümitli bir şekilde Mediha’ya kal demiştir. Bazen küçük bir ümit insanın içinde bulunduğu çaresizlikten bir lahza da olsa kurtarabilir.

Kendisi dul olan Gülsüm, evli çocuklu olmasına rağmen Mustafa Onbaşıyla evlenmek ister. Memlekette evlenmek isteyenlere yardımcı olan arabulucu kadının tüm uyarılarına kulak tıkar ve ne şartta olursa olsun bu evliliği istediğini söyler:

“- Sakın evli olmasın.

-Olursa olsun neme gerek, hem alıcam hem de işleyip bakıcam.” (s.171) Hikâyedeki bu sözler toplumda var olan ve gittikçe artan ahlaki çöküşü gözler önüne serer. Yazar özellikle yaşanan bu ahlaksızlıkların sebebini bir yerde ailelere bağlar. Çünkü toplumun temel yapı taşı olan bireylerin iyi bir aile eğitimi almazlarsa toplumda böyle sorunlar olabileceğini savunur. Bu yüzden aile kavramının önemini her fırsatta vurgulamak isteyen yazar hikâyede özellikle eşi ve çocuğu olduğunu niteler:

“Günah olur kadınım, dedim; genç karısı ve çocuğu var.”(s.173) Diyen arabulucu kadına kulak asmaz ve tüm olumsuzluklara rağmen bu evlilikte az da olsa katkısı olan arabulucu hasta kadın büyük pişmanlık duyar ve af diler:

“Kadınlar giderken sıtmam üstelemiş gibi arkamdan soğuk bir titreme geçti, gözlerimi kapadım ve ‘Allah kusurlarımı affetsin’ dedim” (s.176) Yaptığı yanlış geç de olsa fark eden bu zavallı kadının elinden bir şey gelmez ve ne yazık ki pişmanlığıyla baş başa kalır.

Toplumun ahlaki bir darbe almaması için tüm bireylere düşen sorumluluklar vardır. Herkes kendi görevinin bilincinde olursa toplum da huzur ve mutluluk olur. Bu görev ve sorumluluklar bazen bir annenin çocuğuna, bazen bir kocanın karısına, bazen bir kadının hem

cinsine karşı olabilir. Yani şahıs kim olursa olsun toplum tarafından hoş karşılanmayacak durumlarda kendini frenlemeli ve durdurmalıdır. Çünkü toplumda önceleri önemsenmeyen küçük yanlışlar zamanla altından kalkılamayacak olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu yüzden daha küçükken bu problemlerin çözülmesi ve düzeltilmesi gerekir.

Ahlaki değerler toplum için her zaman önemlidir. Bir toplumu ayakta tutan temellerden biri ahlaktır. Toplumunu oluşturan her bir birey kendi ahlaki değerlendirmesini yaparak topluma katkı sağlar. Kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı kim olursa olsun toplumun ahlaki değerlerine kıymet vermeli ve onu muhafaza edebilmek için her zaman çabalamalıdır. Yoksa manevi değerlerini kaybetmiş bireylerden hem ruhen hem fiziken sağlıklı bir toplum oluşturmaları beklenemez.

4.1.11. Sömürü

Sömürü her anlamda olumsuz bir mana içerir. Bedenen ya da ruhen gerçekleşen sömürü hiç fark etmeksizin yanlış ve olumsuz sonuçlar doğurur. Özellikle savaş yıllarında mağdur olan kimsesiz kalan kadınların korunup kollanması gerekirken onlardan nasıl faydalanabileceklerini düşünen insanlar olur ve ne yazık ki kadınlar bu durumda bir sömürüyle karşı karşıya kalırlar. Bu durum sömürü, savaş yılların toplumda yaşanan aksaklıkların bir sebebi olarak gösterilir: “*Kültürel çözümlenin toplumsal düzeni alt üst eden önemli silahlarından birisi sömürüdür.*”(Kanter, 2019:295) Sömürü, zamanla toplumun kültürel ve ahlaki değerlerini kaybetmesine sebep olur.

İşgal yıllarında devamlı surette psikolojik baskılara maruz kalan duygusal yönden sömürülen insanlar bazen bunlara dayanamayıp ölümü bir çıkış yolu gibi görür ve intihar eder. Yazar hikâyelerinde bedenen ve ruhen yaşadıkları sömürüler neticesinde psikolojisi bozulan kahramanların nasıl intihara sürüklendiğini “Efe’nin Hikâyesi” n de anlatır. Düşman askerinin tecavüzüne maruz kalan Kezban’ın utancından intihar ettiğini söyler:

“Bizi bugün Menderes köprüsünün yanındaki Yunan neferleri yakaladılar. Koyunlarımızı aldılar, boynumuzdan altınlarımızı kopardılar, sütümüzü parçaladılar.”(s.55) Yunanların yaşlılara, kadınlara, genç kızlara yaptığı bir çeşit psikolojik sömürünün bir tarifidir bu. Hikâyenin sonunda köyün kadınlarından biri olan Efe’nin amcasının kızı Kezban’ın bu utançla yaşamak istemediğini söyleyip kendini Menderes çayından attığı söylenir. Psikolojik açıdan yaşanan zulümleri ne bedeni ne beyni ne de yüreği kaldıramaz Kezban’ın.

Savaşlar sırasında ve sonrasında sadece kadınlar değil çocuklar da bu sömürden nasiplerini alır. Çeşitli şekillerde kullanılmaya ve sömürülmeye çalışılırlar.

Halide Edip “Vurma Fatma” hikâyesinde Yunanlıların işgalleri sırasında düşman askerleri Anadolu kadınlarına ve kızlarına acımasızca saldırılarda bulunurlar. Bu saldırılar karşısında kız çocukları çaresiz kalır. O yıllarda kız çocuklarının yaşadıkları bu sömürü sonucunda psikolojik buhranlar geçirdikleri ifade edilir. Askerlerin elinden sağ kurtulanları da hikâyede şöyle ifade eder:

“Çocuk, hele kız çocuğu olmak bunların hepsinden felaketli bir şeydi. Çünkü bu müfrezenin geçtiği Sakarya köylerinde hâlâ aklını oynatmış yahut sakat kalmış kız çocukları bulunduğu gibi hikâye yazarlarının bile anlatamayacağı olayların başında ölecek kadar talihleri iyi giden kız çocukları bulundu.” (s.115)

Yaşanan bu içler acısı durum karşısında ölmeyi bile bir kurtuluş sayar yazar.

Yine aynı hikâyede baskı ve zorbalıkla çocukları kullanarak kendilerince kahramanlıklarını duyurmak isteyen Yunan askerleri neyse ki hedeflerine ulaşamazlar:

“Nasıl Yunan ordusunun tüfek patlatmadan kimsenin burnu kanamadan ilerlediğini, nasıl ordunun arkasından müttefik donanmaların bekçilik yaptığını nasıl İzmir rıhtımını Türk kanına boyadıklarını İzmir Türkünün kadın, erkek, çoluk çocuk nasıl ‘Zito’ diye haykırarak Yunan süngüsünü arasında dolaştıklarını ve daha birçok Yanoka'nun ağzının suyunu akıtan kahramanlık hikâyeleri söyledi.” (s.114)

Çocuklara zorla istediklerini söyleten ve bunu bir alay konusu haline getiren Yunan askerlerinin yaptığı bu insanlık dışı sömürü çocukların psikolojilerinde derin izler bırakır.

Masallar ve batıl inançlar da Halide Edip'in hikâyesine konu olur. Halide Edip'e göre halkın her zaman sadece bedenen değil manevi açıdan ruhen de sömürülmesine de değerir. Özellikle bu durumun batıl inançların kullanılmasıyla sağlandığını söyler:

“...halk arasındaki geleneğin ve dinle ilişkilendirilen yanlış inanışların desteklendiği hurafelerin ve metafizik yanılığın akıl karşısında kuvvetli bir cephe oluşturabilecek kadar güçlü olduğunu söylemek mümkündür.” (Hüküm, 2019:132) Yazar halkın bu batıl inanç ve efsanevi durumlara olan inanışlarına yönelik kendi çocukluk yıllarına ait bir kuyu efsanesini hikâyesinde anlatmak ister. Bu hikâyede (Tılsımlı Kuyu) aslında sultanın kıskançlığı karşısında çaresiz kalan Çerkez halayıklardan bahsetmiştir yazar. Sultan bir gün yeni gelen cariyelerden birini gözüne zıtlamış ve bu cariyeyi paşadan kıskanır. Bu Çerkez kız (Mestinaz) gizemli kuyunun başına gitmiş ve orada çaresizliğini sonuna kadar hisseder:

“Eğildi, baktı ve suyun üzerinde gördüğü şey, muazzam bir mıknatısın aciz bir toplu iğneyi çeker gibi kalbini nefesiyle emip çektiğini hissetti, suyun üstünde paşasını, kollarını açmış, kendini çağırdığını gördü.”(s.105) Bu kuyunun gizemi ismi çağrılan kızların hayat hikâyelerinin sonu ölümle biter. Nitekim bu cariye'nin de sonu ne yazık ki değişmez:

“Gözlerim bir şey görmüyordu. Birçok hareket müthiş bir acı en nihayet yere serilmiş kadınlar yaralı ve korkak haremağalarının kaçtığı, halkın kollarımın hürmet edilecek bir kudret diye ricat ettiği divanhanede o kadar ebedi bir hasret ve arzu uyandıran küçük ölü vücut dizlerimin üstünde eşini, yavrularını kaybeden bir aslan gibi kükredim. Yavrusunu, ruhunun eşini ebediyen kaybeden bir kadın gibi inledim, ağladım. Yegâne buseyi kanları etrafında kuruyan ölü dudaklarına bıraktığım Mestnaz'ın vücudu kollarımın arasında ne kadar kaldı bilmiyorum.” (s.108)

Çerkez kız Mestnaz'ın duyguları karşılıksız değildi. Paşa da onun gözlerinde mutluluğu bulur. Ancak bu çaresiz iki yürek sultanın hain planları sonucu ölümle birbirinden ayrılmak zorunda kalır.

Yazarın batıl inanca değindiği bir diğer hikâyesi “Kalabanın Cadısı” adlı hikâyedir. Burada batıl inanç kullanılarak yine insan duygularının sömürüldüğü görülür:

“Fısıldar gibi, ‘Burada cadı var efendim,’ dedi, ‘Kalabanın cadısı buralarda dolaşiyor, bugün ay ışığı yok. O karanlık akşamlarda çıkıyor!’

-Sen gördün mü Mehmet?

-...

-Bizi cadı bulursa ne yapar?

-Boğar efendim, kadının boynunda pembe urgan gibi bir yemeni var; onu bir elinde sallıyor, kimi yakalarsa boğazına takıp boğuyor.” (s.151)

Hikâyede insanların korku duyguları kullanılarak psikolojik açıdan sömürülürler.

4.1.12. Başkaldırı

Halide Edip Adıvar'ın hikâyelerinde değindiği temalardan bir diğeri başkaldırı temasıdır. Hikâyelerde yaşadığı hayata, hak etmediği durumlara, ülkenin içinde bulunduğu zor günlere kaderine isyan eden insanlar yer alır. Özellikle içinde bulunulan bu yanlış düzene başkaldıran bu tek düze hayatın değişimini isteyen insan tipleri göze çarpar.

Fedakârlıkta sınır tanımayan bir anneyi konu alan “Ağzından Çıktığı Gibi” hikâyesinde yazar tüm kötülöklere tek başına göğüs geren yaşadığı haksızlıklar karşısında kendini savunmak zorunda kalan ve evladı için her şeyi göze alan bir kadından söz eder:

“Sanatı şimdi hizmetçiliktir. Modern bir apartmanın bütün işini bir makine intizamıyla gören bu kadın, yedi sene evvele kadar keçi gütmüş, bez dokumuş hatta sırtında odun bile taşımıştır. Adı Ayşe’dir. Hayatına, bir kaptan gemisine ne kadar hâkim ise, o kadar hâkimdir.” (s.162) Yazarın Ayşe diye bahsettiği kadın yıllarca köyde babasının eziyetine katlanmış, yeri gelmiş dayak yemiş, hor görölmüş, aşağılanmış bir kadındır. Evlendikten sonra kaderi değişmez. Kocasını üstüne kuma getirmiş, Ayşe de daha fazla dayanamayıp kızını Fadime’yi de alıp İstanbul’a gelmiş, burada kızını için hayata tutunur ve mücadele eder.

Bazen tüm olumsuzluklara, zorluklara rağmen mutlu olmak isteyen insanların tüm bunlara direnerek, çabalayarak, mücadele ederek mutluluğunu elde etmeye çalışmaları yazarın hikâyelerine konu olur. Hikâyelerdeki bu tip insanlara mutluluk, huzur hiçbir zaman altın tepside sunulmaz. Her zaman zorla ya da büyük bir çaba harcanarak elde edilir. Bunun içinde bazen de hayatın gidişatını değiştirmek gerekir. Çaresizliğe, talihsizliğe, kimsesizliğe başkaldırmak gerekir. Halide Edip Adıvar’ın “Efe’nin Hikâyesi” adlı hikâyesinin kadın kahramanı Kezban bir nevi Anadolu kadınının sembolü olur. Direnişçi, mücadelecisi, korkusuz bir kadın olan Kezban düşman askerlerinin saldırılarına karşı duyarsız kalan köy halkını kendi uğraş ve çabalarıyla, söylediği sözlerle harekete geçirir ve düşman işgalini durdurmaya çalışır. Tüm Aydın halkının karşısında amcasının oğlu Efe’ye isyan edencesine şöyle seslenir:

“Efe, dedi. Yunan İzmir’e girdi sustunuz: Din kardeşlerimizi soydu, sustunuz; ne kan ne can ne ırz kaldı, sustunuz. Burnumuzun dibine geldi yine başınızda oya, elinizde tüfekler dağlarda eğlendiniz. Bizi bugün Menderes Köprüsü’nün yanındaki Yunan neferleri yakaladılar. Koyunlarımızı aldılar, boynumuzdan altınlarımızı kopardılar, üstümüzü parçaladılar...” (s.52-55)

Kezban bu sözleri haykırırken tüm kadınlar ağlaşıyordu. Hikâyedeki bir diğer kadın karakter İmamın kızı bu olanlara daha fazla dayanamayıp o da köyün erkeklerine kızgınlığını şu sözleriyle dile getirir:

“Ne yaptılar diye sormayın, daha ne yapacaklar diye sorun, dedi. O da başörtüsüne suratımıza fırlattı. Alın bunları, örtünün, verin tüfekleri, kamaları bize; kızlarımızın ırzını bundan sonra biz koruyacağız, dedi.” (s.55) Bu sözleri duyan köylüler durumun ne kadar vahim olduğunu anlayıp kadınlarını ve çocuklarını korumak için atağa geçtiler. Bu hikâye Millî Mücadele de kadınlarımızın üstlendiği görevin ne kadar kutsal olduğunu gözler önüne

serer. Fakat ne kadar güçlü ne kadar mücadelecî de olsa bu hikâyenin sonu da diğerk savaş hikâyelerinde olduğu gibi hüsrarla biter. Düşman askerlerinin tecavüzüne uğrayan Kezban bu utancı sindirememiş ve Menderes Çayı'ndan atlayarak intihar eder. Kezban karakteri tam bir onurlu, gururlu, şerefli bir Anadolu kadını örneğidir.

Millî Mücadele yılları halkın her anlamda zorluk çektiği yıllardır. İnsanlar vatanını ve milletini koruyabilmek için elinden geleni yapmaya çalışır. Bazen söylediği bir sözle bazen verdiği mücadeleye bazen de halkın uyanışını sağlamak için yaptığı her türlü faaliyetle ordusuna, devletine destek olmaya çalışır.

Savaş yıllarında halk içinden çıkılmaz hal alan ülkelerinde yaşanan karışıklıklar, zulümler, verilen şehitler, yıkılan evler, kaybolan geçmişler karşısında ülkelerini böyle görmeye dayanamayıp mücadelecî ruhlarıyla bu olumsuzluklara başkaldırıp umut dolu güzel bir gelecek için çabalarlar:

“Hayatın kanlı renklerinden gözlerimi kör eden ışığından, kulaklarımı sağır eden müthiş ahenginden kaçan, ben, şimdi serin bir boşluk, manasız bir sükûnet ve renksizlikte dinlenmek için gelmişim, öyle mi? Hayır! Ben buralarda kalmak için gelmedim. Hayır, damarlarımda isyan eden ateşli cereyanlar, kalbimde yaşamak için çırpınan solmaz emeller vardı.” (s.96)

“Ölüler Beldesi” adlı bu hikâyede bu hayatta kalıcı olmadığını gerekirse vatani uğruna can vereceğini söyleyen kahraman canı pahasına da olsa düşmana başkaldıracağını ve ülkesini koruyacağını dile getirir.

SONUÇ

Halide Edip 1908 yılında başlamış olduğu yazı hayatında sıkça hikâyelere de yer vermiştir. 1911 yılında ilk hikâye kitabı “Harap Mabetler” i yazmıştır. Bu kitabında sadece hikâyeleri değil aynı zamanda mensur şiirleri de bulunmaktadır. 1922 yılında “Dağa Çıkan Kurt” adında ikinci hikâye kitabını yazan Halide Edip bu kitabında ağırlıklı olarak Millî Mücadele sürecini ele almıştır. Bu iki kitabının dışında kalan diğer hikâyeleri ise 1974 yılında “Kubbede Kalan Hoş Sada” kitabında bir araya getirilmiştir.

Halide Edip Adıvar, Millî edebiyat dönemi yazarlarımızdandır. Yaşadığı dönemin izlerine eserlerinde rastlamak mümkündür. Halide Edip çok sayıda hikâye yazmıştır; fakat romanları her zaman daha ön planda olmuştur. Halide Edip hikâyelerini büyük bir ustalıkla kaleme almıştır. Hikâyelerinde yaşadığı dönemleri, katıldığı savaşları, cephede şahit olduğu olayları, kişileri, yerleri büyük bir özenle gözlemleyerek hikâyelerinde yer vermiştir. Hikâyelerinde kullandığı temalar çeşitlilik göstermektedir. Aşk, kadın, Millî Mücadele, yalnızlık, çocuk, çaresizlik, musiki, psikolojik bunalım, kadın-erkek ilişkileri gibi birçok tema yazarın hikâyelerinde ele alınmıştır.

Halide Edip, Kurtuluş Savaşı'nın Halide Onbaşısı olarak, hikâyelerinde en çok Millî Mücadele teması üzerinde durur.(Erkan,2020:9) Birçok hikâyede bu temayı işler. Yine Yunan Mezalimlerini bizzat yerinde incelemiş biri olarak bunlara eserlerinde fazlasıyla yer verir. Aynı zamanda bu yıllarda Millî Mücadele ile birlikte savaşlarda psikolojik sorunlar yaşayan askerler, kadınlar, çocuklar da hikâyelerinin kahramanı olur. Bunların yanı sıra yalnızlık, çaresizlik, yoksulluk gibi ağır ruhsal durumlarda hikâyelerinde yerini alır.

Halide Edip'in hikâyelerinin en önemli özelliklerinden biri de gerçek hayatı yansıtmasıdır. Çünkü yazar birçok hikâyenin kahramanıyla birebir hikâyeleri yaşamış ya da onların yaşadıkları olayları bizzat kendilerinden dinleyerek kendi yorumları çerçevesinde eserlerine büyük bir intizamla yerleştirmiştir. Savaş ve işgal yılları hikâyelerinin temelini oluşturan Halide Edip bu yıllarda halkın yaşadığı, içinde bulunduğu zor şartlara kayıtsız kalamamış ve bunları hikâyelerinde dile getirmek istemiştir. Yazar birçok hikâyesinde başkahramanı kadınlardan seçmiştir. Halide Edip her zaman kadınların destekçisi ve savunucusu olmuştur. Hemen her konuşmasında, her hikâyesinde kadınların toplum için önemini vurgulamaktan geri durmamıştır. Kadınların Millî Mücadele yıllarında halkına, eşine, askerine nasıl destek olduklarını, evlatları için nasıl birer fedakâr ana olduklarını, gelecek için ne kadar önemli

olduklarını hep ifade etmeye çalışmıştır. Yapılan zulümlere nasıl direndikleri de hikâyelerde yer almıştır.

Halide Edip savaştan, zulümlerden, işgallerden en fazla etkilenen çocukları da unutmamıştır. Çocukların bu ağır travmalardan en az yarayı alabilmeleri herkesin nasıl çabaladığını hikâyelerinde anlatmıştır. Çünkü Halide Edip çocuklarımızın bizim geleceğimiz olduğuna inanmaktadır. Anadolu'nun gelecekte gelişmesi ve kalkınması için çocuklarımıza büyük rol düşüğünü söylemektedir. Sevgi, şefkat ve merhametle büyümesi gereken çocukların bu ağır savaş ortamında bulunmasından son derece rahatsızlık duyar ve hikâyelerinde bunları dile getirir.

Genel olarak Halide Edip ülkesine, vatanına, milletine duyarlı bir yazar olmuştur. Eserlerinde kullandığı muazzam dil ve üslupla okuyucularına elinden geldiği kadar geçmişinin izlerini hatırlatmaya ve anlatmaya çalışmıştır. Üzerinde yaşadığımız toprakların nasıl zor elde edildiğini unutmamız gerektiği mesajını vermektedir. Edebiyatın ve yazarların her zaman toplum üzerindeki etkisini bilmiş ve çalışmalarını bu yönde belirlemiştir. Yaptığı konuşmalar, katıldığı kongre ve mitingler bunların birer ispatıdır. Halide Edip'in çok sayıda eseri bulunmaktadır. Ancak hikâyeleri diğer eserlerinin bir adım gerisinde kalmıştır. Bu incelemenin amacı yazarın hikâyeciliğini ön plana çıkarmak ve hikâyelerinin geniş çaplı taranmasını sağlamaktır. Halide Edip'in hikâyelerinin daha anlaşılır, daha kalıcı olması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

- Adıvar, H. E. (1974). *İzmir'den Bursa'ya*. İstanbul: Atlas Yayınları.
- Adıvar, H. E. (1974). *Kubbeye Kalan Hoş Seda*. İstanbul: Atlas Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2018). *Türk'ün Ateşle İmtihanı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2019). *Mor Salkımlı Ev*. İstanbul: Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2020). *Dağa Çıkan Kurt*. İstanbul: Can Yayınları.
- Adıvar, H. E. (2020). *Harap Mabetler*. İstanbul: Atlas Kitabevi.
- Ağbaba, G. (1997). *Halide Edip'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2003). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2017). *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Akyüz, K. (2018). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ar, H. (2021). *Halide Edip Adıvar'ın Hayatı ve Siyasi Kişiliği*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyol Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Arabacı, M. (1996). *Milli Mücadele Döneminde Halide Edip Adıvar*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Ayata, Y.- Tonga, N. (2008). Psikolojik Roman, Romana Yansıyan Yazar ve Türk Edebiyatındaki Bazı Örnekleri Üzerine Bir İnceleme. *İlmî Araştırmalar*, 25.
- Batman, P. (2010). *Jean-Marie Gustave Le Clezio'nun Üç Romanında Yalnızlık Teması*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyol Bilimler Entitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Campell, J. (2000). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İstanbul: İthaki Yayınevi.
- Çetişli, İ. (2016). *Metin Tahlillerine Giriş 2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğramacıoğlu, H. (2013). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Hikayeleri Üzerine Bir inceleme*. Sivas: Asitan Yayınları.
- Doğramacıoğlu, H. (2017). Halide Edip Adıvar'ın Eğitim ve Öğretim İle İlgili Görüşleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyol Bilimler Dergisi*, 129-137.
- Durakbaşı, A. (2017). *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durmuş, S. (2018). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserlerinde Karamsarlık Teması*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Enginün, İ. (1989). *Halide Edip Adıvar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Enginün, İ. (2006). *Yeni Türk Edebiyatı, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e(1839-1923)*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Enginün, İ. (2007). *Halide Edip ADIVAR'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Gündüz, O. (1997). *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema I-II*. İstanbul: Düşünce Eserleri Dizisi Milli Eğitim Bakanlığı .
- Gündüz, O.-Şimşek, T. (2018). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Hüküm, M. (2019). *Yerliliğin Sınırlarında- Şevket Bulut Hikâyelerinde Yerlilik*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hüküm, M. -Tüzer, İ. (2019). *Edebiyat Sosyolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Jung, C. G. (2017). *Dört Arketip*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kanter, M. F. (2019). *Bir Kültür Romancı Reşat Nuri Güntekin*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Kaplan, M. (2000). *Şiir Tahlilleri 2*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kaplan, M. (2018). *Hikaye Tahlilleri*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2018). *Hikayeler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıçoğlu, M. (1996). *Kurtuluş Savaşı ve Halide Edip*. Ankara: Güldiken Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2018). *Öykü Sanatı*. Salkımsöğüt Yayınları.
- Korkmaz, R. (2015). *Yazınsal Okumalar*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Korkmaz, R. (2018). *Yeni Türk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker yayınları.
- Sakallı, F. (2012). Halide Edip Adıvar'ın Hkâyelerinde Milli Mücadeleyi Yaşayan Kadınlar. *Gazi Akademik Bakış*, 137-138.
- Sakallı, F. (2013). Halide Edip Adıvar'ın "Bir Hayatın Üç Perdesi" adlı Hikayesi Üzerine Bir Tahlil Denemesi . *Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, 81-92.
- Şahin, V.(2010). *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Yapı ve İzlek*. Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Tanpınar, A. H. (2018). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tekin, M. (2004). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Uğurdağ, C. (2013). Halide Edip Adıvar'ın Dağaçıkan Kurt Adlı Eserindeki Yolculuk Notlarına Dair Bir İnceleme. *Fen Edebiyat Fakültesi Ankara*, 93-104.

Yıldız, H. (2013). Halide Edip Adivar'ın Dağaçıkan Kurt Hikayesinde Tema Alegorik Unsurlar. *Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Ankara*, 105-118.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	: ESRA BÜYÜKAYMAN		
Unvanı	:Yüksek Lisans Öğrencisi		
ORCID	: 0000-0002-9275-084X		
Doğum tarihi	:		
Doğum yeri	:		
E mail	:		
1. ÖĞRENİM BİLGİLERİ			
Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Anadolu Üniversitesi	2016
Yüksek lisans	Yeni Türk Edebiyatı	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	2023
2. YABANCI DİL BİLGİSİ			
1-) 2-) 3-)			
3. MESLEKİ DENEYİM VE ÜYELİKLER			
1-) 2-) 3-)			
4. YAYINLAR VE ÖDÜLLER			
1-) 2-) 3-)			